Sf. Nicolae Cabasila

Tâlcuirea dumnezeiestii liturghii

Traducere din limba greacă de
Pr. Prof. Dr. Ene Branişte

Ediția I: 1946
Ediția II: 1989
Ediția III: 1997

iar acum pentru întâia oară în format digital
după ediția din 1997

Editura Arhiepiscopiei Bucureştilor
1989

Tâlcuirea dumnezeieştii Liturghii[1]

CAPITOLUL I
Despre scopul Sfintei Liturghii în general

Savârsirea Sfintei Liturghii are ca obiect prefacerea darurilor în dumnezeiescul Trup si Sânge, iar ca scop sfintirea credinciosilor, care, prin acestea, dobândesc si înlesnesc împlinirea acelui efect si acelui scop, sunt rugaciunile, cântarile, citirile din Sfânta Scriptura si, în general, toate cele ce se savârsesc si se rostesc, cu Sfânta rânduiala, înainte si dupa sfintirea darurilor.

Este adevarat ca Dumnezeu ne da în dar toate cele sfinte, fara ca noi sa-i dam nimic în schimb; totusi, El ne cere neaparat sa ne facem vrednici de a le primi si a le pastra, caci nu face parte de sfintire decât celor ce s-au pregatit în felul acesta. Asa se cuvine sa primim botezul si ungerea cu sfântul mir, aşa să gustăm din ospăţul infricoşatei Cine. Acest lucru l-a arătat Domnul în pilda semanatorului, când a spus: „Iesit-a semanatorul" nu ca sa are tarina, ci ca sa „semene"[2], dându-ne sa întelegem ca aratura si toata pregatirea trebuie facute mai dinainte.

Se cuvine deci ca, la primirea Sfintelor Taine, sa ne înfatisam pregatiti si cu vrednicie. De aceea, trebuie sa existe si în slujba Sfintei Liturghii mijloace de pregatire în acest scop: sunt rugaciunile, cântarile si tot ce se savârseste sau se rosteste într-însa, dupa rînduiala sfânta. Acestea ne sfintesc si ne fac în stare, pe de o parte ca sa primim cu vrednicie sfintirea, iar pe de alta ca sa o putem pastra si sa ramânem cu ea.

Ele ne sfintesc într-un îndoit schip.

În primul rând ne sfintesc prin însasi puterea pe care o au rugaciunile, cântarile si citirile. Astfel, rugaciunile ne întorc gândul catre Dumnezeu, mijlocindu-ne iertarea pacatelor; cântarile, de asemenea, îl fac sa Se milostiveasca si sa Se îndure de noi, precum ne spune Psalmistul: „Înalta lui Dumnezeu jertfa de lauda (cântare)... si te voi izbavi si Ma vei preamari";[3] în sfârsit, citirile din Sfânta Scriptura, care ne învata atât bunatatea si iubirea de oameni a lui Dumnezeu cât si dreptatea si judecata Lui, sadesc si aprind în sufletele noastre nu numai iubirea ci si teama fata de El, facându-ne astfel mai zelosi întru pazirea poruncilor Sale. Iar toate la un loc, îmbunatatesc sufletul si

---

[1] Migne, P.G., t. 150, col. 368 – 492.
[2] Matei XIII, 3; Marcu IV, 3 şi Luca VIII, 5
[3] Psalmul XLIX, 14-15

apropie de Dumnezeu atât pe preot cât si pe popor, facând si pe unul si pe celalalt destoinici pentru primirea si pastrarea cinstitelor daruri care este scopul Sfintei Liturghii. Dar ele pregatesc îndeosebi pe preot sa savârseasca cu vrednicie Jertfa (sfintirea darurilor), care este efectul Sfintei Liturghii, dupa cum am spus; de aceea vedem, în multe din rugaciunile sfintei slujbe, cum preotul se roaga în taina ca sa nu fie socotit nevrednic de a aduce Jertfa ci sa slujeasca Tainei cu suflet curat, cu limba si mâini curate. Iata deci cum suntem pregatiti pentru lucrarea sfânta de însasi puterea cuvintelor rostite si cântate.

În al doilea rând, cântarile si toate cele ce se savârsesc în sfânta slujba, lucrarea si patimile Lui pentru noi. Într-adevar, atât în cântari si în citire, cât si în toate cele savârsite de sfintii liturghisitori în cursul întregii slujbe, este simbolizata lucrarea izbavitoare a Mântuitorului: partea întâi a sfintei slujbe ne arata începutul acelei lucrari, cea de a doua pe cele urmatoare, iar cea de la sfârsit pe cele de dupa aceea. Asa încât, urmarind cu privirea aceste parti ale slujbei, putem avea în fata ochilor toata lucrarea mântuirii. Caci sfintirea darurilor — adica Jertfa însasi — aminteste moartea, învierea si înaltarea Mântuitorului, deoarece cinstitele daruri se prefac în însusi dumnezeiescul Trup, cu care El a fost rastignit, a înviat si S-a înalta la cer; cele dinainte de Jertfa închipuiesc cele petrecute înainte de moartea Domnului, adica întruparea, iesirea la propovaduirea si aratarea cea deplina în lume; iar cele de dupa Jertfa arata „fagaduinta Tatalui”, cum a numit-o Domnul Însusi[4], adica pogorârea Sfântului Duh peste sfintii Apostoli si întoarcerea neamurilor la Dumnezeu si partasia lor cu El, printr-însii.

Astfel, întreaga slujba este ca o icoana care ar înfatisa un singur trup al lucrarii Mântuitorului în lume, facând sa se perinde pe dinaintea privirilor noastre toate partile ei, de la început pâna la sfârsit, dupa rânduiala si urmarea lor fireasca. Asa de pilda, antifoanele care se cânta la începutul sfintei Liturghii, precum si cele ce se savârsesc si se rostesc mai înainte, la proscomidie, închipuiesc cea dintâi treapta din lucrarea mântuitoare a lui Hristos; iar cele de dupa antifoane, adica citirile din Sfânta Scriptura si celelalte, închipuiesc treapta urmatoare.

Dar s-ar putea sa spuna cineva ca aceste citiri si cântari ar avea un alt rost si anume ca au fost alese ca sa ne îndemne spre virtute sau ca sa faca pe Dumnezeu îndurator spre noi. Totusi, nu le împiedica sa poata face si una si alta, adica pe de o parte să îndemne pe credinciosi spre virtute, iar pe de alta sa închipuie lucrarea mântuitoare a lui Hristos. E ca si cu hainele: acestea satisfac în primul rând nevoia de îmbracaminte, acoperind trupul; dar, fiind croite într-un fel sau altul, ele oglindesc adesea si îndeletnicirea, felul de viata sau rangul celor ce le poarta. Tot asa si cu rânduiala Sfinte Liturghii: fireste ca Sfintele Scripturi, cuprinzând cuvinte de Dumnezeu insuflate si laude pentru Dumnezeu, îndeamna la virtute si sfintesc pe cei ce le citesc si le cânta; dar fiind alese si orânduite

---

[4] Vezi Luca XXIV, 49 şi Fapte I, 4

într-anumit fel, ele au si un alt rost, adica pot sa închipuiasca întruparea si lucrarea pamânteasca a lui Hristos.

Acelasi lucru se poate spune nu numai despre cântari si citiri, ci si despre sfintele ceremonii: fiecare din ele se savârseste în vederea unei anumite trebuinte, dar în acelasi timp simbolizeaza si ceva din lucrarile, faptele sau patimile lui Hristos. Sa luam, de pilda, intrarea cu sfânta Evanghelie în altar sau intrarea cu cinstitele daruri. Fiecare din acestea se savârseste cu un scop practic: una ca sa citeasca Evanghelia, cealalta ca sa se savârseasca Jertfa. Amândoua închipuiesc însa iesirea si aratarea Mântuitorului în lume: cea dintâi, aratarea înca nedeslusita si nedeplina de la început, cea de a doua pe cea desavârsita si deplina.

Ceva mai mult: între cele ce sa savârsesc la Liturghie sunt chiar unele lucrari care nu îndeplinesc nici o trebuinta, ci au numai un rost simbolic. Asa sunt, de pilda: junghierea prescurei si întiparirea crucii pe ea, forma de sulita în care e facuta copia, sau turnarea apei calde în Sfintele Daruri. Chiar si în celelalte Sfinte Taine putem gasi multe de acest fel. Asa de pilda, în rânduiala botezului, cei ce vin la botez trebuie sa se descalte, sa se dezbrace si, stând cu fata spre Apus, sa-si întinda mâinile si sa sufle; aceasta ne învata aici cât de mult trebuie sa urâm pe diavolul si cum trebuie sa-l alunge cel ce va sa fie un adevarat crestin. Si toate cele de acelasi fel din rânduiala Sfintelor Taine au fiecare însemnarea lor.

Dar când este vorba de cele ce se savârsesc la Sfânta Liturghie toate ne duc cu gândul la lucrarea mântuitoare a lui Hristos, pentru ca privelistea ei fiind în fata ochilor nostri, sa ne sfinteasca sufletele si astfel sa devenim vrednici de primirea sfintelor Daruri. Caci dupa cum odinioara aceasta lucrare a izbavit lumea de moarte, tot asa si acum, fiind mereu contemplata, ea îmbunatateste si apropie de Dumnezeu sufletele celor ce o au în fata ochilor. Sau, mai bine zis, nici odinioara ea n-ar fi folosit nimic, daca n-ar fi fost vazuta si crezuta. De aceea a si fost propovaduita si de aceea a facut Dumnezeu mii de semne, pentru ca sa fie crezuta; caci n-ar fi putut sa-si îndeplineasca rostul, adica sa mântuiasca pe oameni, daca odata savârsita, ar fi ramas necunoscuta de cei ce trebuiau sa se mântuiasca printr-însa. Numai ca, atunci când era propovaduita, ea sadea în sufletele celor ce nu o cunoscusera, cinstirea lui Hristos, credinta si iubirea, pe care aceia nu le avusesera mai înainte; pe când acum, fiind contemplata, cu toata osârdia, de catre cei ce deja au crezut, nu creeaza în suflet acele frumoase simtiri, ci numai pastreaza pe cele existente, le împrospateaza si le sporeste, facându-ne mai tari în credinta si mai fierbinti în evlavie si iubire. Caci daca a facut sa rasara simtaminte noi, cu mult mai usor poate sa le pastreze, sa le întretina si sa le învioreze pe cele vechi.

Dar tocmai acestea sunt simtamintele cu care se cuvine sa ne apropiem de cele sfinte cu evlavie, credinta si dragoste fierbinte fata de Dumnezeu si fara de care ar fi o nelegiuire chiar si numai sa le privim. De aceea, trebuia sa se

înfatiseze în rânduiala sfintei Liturghii o astfel de contemplatie, care sa poata sa sadeasca în noi aceste simtiri, încât sa ne faca nu numai sa ne închipuim cu mintea, ci oarecum sa vedem cu ochii saracia Celui ce stapâneste, pribegia pe pamânt a Celui ce este în tot locul, ocarile îndurat de Cel binecuvântat, patimile Celui fara patima; sa vedem cât de mult ne-a iubit Cel care a fost rasplatit cu atâta ura, cât S-a smerit pe Sine Cel ce este necuprins de fire, câte a patimit si câte a facut, pentru ca sa ne pregateasca noua Masa dumnezeiestilor Daruri. Si astfel, cutremurati de maretia mântuirii noastre, patrunsi de marea îndurare a lui Dumnezeu fata de noi, sa veneram pe Cel ce S-a milostivit si ne-a mântuit în acest chip, sa-i încredintam sufletele, sa-i daruim viata si sa ne înflacaram inimile cu focul iubirii Lui; si asa pregatiti sa ne apropiem cu credinta si cu dragoste de focul Sfintelor Taine.

Iar pentru aceasta nu e deajuns numai sa înveti o data si apoi sa cunosti cele ce a facut Hristos, ci trebuie ca în timpul sfintei Liturghii sa ne atintim spre ele ochii cugetului si sa le contemplam, alungând cu tarie orice gând strain, daca vrem sa dobândim pregatirea sufleteasca despre care am vorbit, în vederea sfintirii. Caci chiar daca am cunoaste asa de bine dreapta credinta încât sa putem raspunde cu siguranta la orice întrebare, însa atunci când luam parte la sfânta slujba nu le contemplam pe toate dupa cuviinta, ci gândul ne zboara spre alte lucruri, cunoasterea ceea nu ne este de nici un folos întrucât ea nu este în stare să ne insufle nici una din starile sufletesti despre care am vorbit. Pentru ca noi suntem înrâuriti de gândurile ce ne stapânesc si traim acele stari sufletesti pe care le pot naste acele gânduri.

De aceea s-a si izvodit o astfel de reprezentare simbolica (a faptelor Mântuitorului), care pe de o parte sa ni le aminteasca nu numai prin cuvinte, ci sa ni le aduca pe toate sub ochi, iar pe de alta sa se vada de-a-lungul întregii slujbe; pentru ca, prin ea, sa se lucreze mai usor asupra sufletelor si sa ni se ofere nu numai o simpla priveliste, ci sa ne insufle si o simtire, deoarece acea vedere se întipareste mai adânc în noi datorita ochilor, dar în acelasi timp sa nu se dea loc uitarii si nici mintea sa nu fie lasata sa alerge spre alte lucruri, pâna ce ne vom apropia de dumnezeiasca Masa. Si astfel, cu sufletele pline de aceste gânduri si având amintirea vie (a faptelor Mântuitorului), sa ne împartasim cu Sfintele Taine, adaugând sfintirea Tainelor la cea dobândita prin contemplatie si „preschimbându-ne din slava în slava”[5], adica dintr-una mai mica în cea mai mare decât toate.

Iata deci care este, pe scurt, scopul sfintei Liturghii în general. Iar acum sa o luam de la început, pe cât e cu putinta, cu deamanuntul: mai întâi rugaciunile, binecuvântarile, sfintele cântari si citiri dinainte de sfintirea darurilor; apoi chiar lucrarea sfânta adica Jertfa însasi, iar dupa aceasta, sfintirea pe care o capata prin ea, sufletele credinciosilor vii si morti; în sfârsit, cântarile si rugaciunilor poporului si ale preotului din cursul Sfintei Liturghii, într-atâta cât au nevoie de

[5] Cf. II Cor. III, 18

vreo cercetare sau lamurire. Dar mai înainte de toate, sa urmarim iconomia Mântuitorului, care se vede în întreaga slujba: sa vedem anume cum este ea înfatisata prin cele ce se savârsesc la sfânta Liturghie.

CAPITOLUL II
Pentru ce cinstitele daruri nu se pun de la început pe Sfânta Masa

Sa începem cu cercetarea celor ce se savârsesc si se rostesc la proscomidie si anume cu însasi aducerea si oferirea darurilor. De ce, oare, pâinea si vinul nu se duc pe sfânta Masa si nu se jertfesc îndata ce sunt aduse de credinciosi, ci mai întâi sunt închinate lui Dumnezeu ca daruri?

Pentru ca în vechime se aduceau lui Dumnezeu nu numai jertfe sângeroase, adica junghieri de vietati necuvântatoare, ci si daruri, ca de pilda vase de aur sau de argint. Dar trupul lui Hristos a fost jertfa si dar. Într-adevar, la sfârsit el a fost jertfa, jertfindu-Se pentru slava Tatalui; dar chiar dintru început era închinat lui Dumnezeu ca un dar de pret, atât ca pârga a neamului omenesc cât si dupa Lege, pentru ca era un întâi-nascut[6]. Ori, darurile aduse la proscomidie închipuiesc Trupul Domnului. De aceea ele nu se aduc si nu se jertfesc de la început pe sfânta Masa, ci mai târziu; mai întâi se afierosesc, adica se numesc si devin „cinstite daruri" închinate lui Dumnezeu.

Asa a facut si Mântuitorul (la Cina cea de taina). Luând în mâini pâinea si vinul, El le-a aratat mai întâi lui Dumnezeu-Tatal, închinându-I-le ca daruri. De unde se vede aceasta? – Din însusi faptul ca Biserica le face si le numeste pe dânsele daruri. Ceea ce n-ar fi facut, daca n-ar fi stiut ca Hristos însusi a facut acest lucru. Dar Ea L-a auzit poruncind: „Aceasta sa faceti (întru pomenirea Mea)"[7]. Si L-a imitat, facând la fel.

CAPITOLUL III
Darurile sunt închinate lui Dumnezeu ca o pârga a vietii omenesti

Dar care este forma (materia) darururilor?

Cei vechi aduceau ca jertfa pârga roadelor si a turmelor lor, sau din alte lucruri. Noi însa aducem lui Dumnezeu ca daruri pâine si vin, ca pe o pârga a vietii noastre însine. Caci pâinea si vinul alcatuiesc hrana omului, prin care se întreține viața trupească. Iar viața nu numai că se susține prin hrana, dar e si simbolizata prin ea. Astfel, ca sa arate ca L-au vazut pe Hristos viu, sfintii Apostoli ziceau despre Dânsul: „Ca mâncam si beam împreuna cu Dânsul, dupa

[6] Cf. Luca II, 22-24
[7] Luca XXII, 19 si I Cor. XI 24, 25

înviere...”[8]. De asemenea, Domnul a poruncit sa se dea de mâncare unui mort pe care-l înviase[9], ca sa arate viata prin hrana. Asa încât nu e nimic nefiresc daca, aducând prinos din hrana, socotim ca aducem ca prinos însasi viata noastra.

Dar poate ar zice ca si jertfele aduse de cei vechi lui Dumnezeu mai toate alcatuiau hrana omului, caci erau fie roade sau fructe cu care se ostenesc agricultorii, fie animale din cele care se manânca. – Da! Însa toate acelea erau prinoase ale vietii omenesti? – Nicidecum! Nimic din toate acelea nu era o hrana proprie numai omului, ci erau comune si celorlalte vietuitoare. Astfel, fructele si roadele sunt hrana zburatoarelor si a ierbivorelor, iar carnea de animale este hrana carnivorelor. Prin „omeneasca” întelegem însa ceea ce apartine numai omului; ori nevoia de a-si pregati pâinea pentru mâncare si vinul pentru baut, este ceva propriu numai omului. Aceasta este explicatia formei (materiei) darurilor noastre.

CAPITOLUL IV
De ce se cuvine ca darurile sa fie o pârga a vietii omenesti?

Dar din ce pricina si pentru care motiv trebuie sa aducem lui Dumnezeu darurile acestea tocmai ca pe o pârga a vietii noastre?

Pentru ca Dumnezeu ne da viata în schimbul lor. Se cuvine deci ca darul nostru sa nu fie de tot nepotrivit cu darul care ni se da în schimb, ci sa fie macar în parte înrudit cu el. Prin urmare, darul ce ni se da în schimb fiind viata, atunci si darul nostru trebuie sa fie oarecum viata, mai ales ca Cel ce a stabilit darul si împarte contradarul, este Unul si Acelasi: Dreptul Judecator, Care pe toate le pune în cumpana si în cântar. El Însusi ne-a poruncit sa aducem ca dar pâine si vin si tot El ne daruieste, în schimbul acestora, Pâinea cea vie[10] si Paharul vietii celei vesnice. În locul menirii de pescari, Domnul le-a dat Apostolilor pe aceea de a fi pescari de oameni[11], iar bogatului care-l întrebase despre împaratia cerurilor, i-a recomandat bogatia cereasca în locul celei pamântesti[12]. Tot asa si aici, în schimbul vietii celei vesnice, adica al sfântului Sau Trup si Sânge de viata facator pe care ni-l da, El ne-a poruncit sa-I aducem hrana producatoare a vietii celei trecatoare, ca sa primim viata pentru viata: sa dobândim pe cea vesnica în schimbul celei vremelnice, iar Harul pe care ni-l daruieste sa para o rasplata, pentru ca astfel milostivirea cea nemasurata a lui Dumnezeu sa satisfaca întrucâtva si dreptatea si sa se împlineasca cuvântul Scripturii: „Pune-voi milostivirea mea în cumpana”[13].

---

[8] Fapte X, 41
[9] E vorba de fiica lui Iair (Luca VIII, 55)
[10] Cf. Ioan VI, 51
[11] Cf. Luca V, 10
[12] Matei XIX, 16 sq
[13] Isaia XXVIII, 17 (dupa Septuaginta)

Lucrul acesta se întâmpla nu numai în Sfânta Liturghie ci si la botez unde schimbam o viata cu alta: pe una o dam, pe cealalta o dobândim în schimb. Însa, daruirea vietii noastre este o moarte numai în simbol si în întruchipare, pe când renasterea (prin botez) este o viata adevarata. Caci murind si înviind din morti, Mântuitorul a binevoit sa ne faca si pe noi partasi la viata lui cea noua, cu conditia sa-I aducem si noi ceva în schimbul acestui nepretuit dar.

Si ce anume? – Sa imitam moartea Lui. Cum? – Afundându-ne trupul în apa, ca într-un mormânt si scotându-l, de trei ori. Pentru ca, primindu-ne astfel ca partasi ai mortii si ai îngroparii Sale, sa ne faca vrednici de viata Lui cea noua[14].

CAPITOLUL V
De ce nu se afieroseste o pâine (prescura) întreaga ci numai o parte?

Sa vedem acum pentru ce nu se afierosesc toate prescurile aduse ci numai o parte, pe care, taind-o preotul însusi dintr-una din ele, o face dar şi o închina lui Dumnezeu, apoi ducând-o la jertfelnic o sfintise.

(Înainte de Hristos), darurile de jertfa erau alese chiar de aducatorii lor: ei le aduceau la altar si le puneau în mâinile preotilor, iar acestia le primeau, le binecuvântau, le jertfeau sau faceau ceea ce se cuvenea, cu fiecare din cele aduse. Jertfa lui Hristos se deosebeste însa prin aceea că (materia de jertfa), adica trupul Domnului, a fost ales, adus si închinat lui Dumnezeu, iar în cele din urma jertfit, de catre El însusi ca preot. Fiul lui Dumnezeu Si-a ales singur trupul din mijlocul firii omenesti, El l-a dar ca dar lui Dumnezeu care punându-l în sânurile Tatalui ca unul care, nefiind despartit niciodata de acele sânuri, Si-a creat si a îmbracat acest trup acolo, încât odata zamislit, era si daruit lui Dumnezeu. Si în cele din urma tot El însusi l-a dus si l-a jertfit pe cruce.

De aceea, pâinea (Agnetul) care se va preface în sfântul Trup[15] este aleasa si taiata din prescurile aduse, de catre preotul însusi, care o afieroseste lui Dumnezeu punând-o pe sfântul disc, iar mai apoi o duce la sfânta Masa si o jertfeste.

---

[14] Cf. Romani VI, 3 sq – Vezi o dezvoltare mai pe larg a acestei idei, în Despre viata lui Hristos, cartea II (col. 532 si trad. rom. pag. 532). Cabasila nu întrebuinteaza, însa niciodata acest termen, ci pe acela, mai vag, de pâine (αρτοσ) sau sfânta pâine.

[15] Adica agnetul, sau Mielul (ο Αμνοσ), cum i se spune în limbajul liturgic actual.

CAPITOLUL VI

Pentru ce preotul înscrie (întipareste) parima lui Hristos în pâine

Atâta timp cât sta la proscomidiar, pâinea taiata este simpla pâine, numai ca a primit însusirea de a fi închinata si facuta dar lui Dumnezeu; în acest timp, ea închipuie pe Hristos din vremea cât El era dar. Si dupa cum am spus[16], era harazit ca dar chiar de la nastere, potrivit Legii, întrucât era un întâi-nascut[17].

Dar patimile, pe care Domnul le-a îndurat mai pe urma în sfântul Sau Trup pentru mântuirea noastra, adica crucea si moartea¸ fusesera preînchipuite cu mult mai înainte, în Legea Vechea. De aceea, mai înainte de a duce pâinea la sfânta Masa si a o jertfi, preotul se sileste sa arate într-însa mai întâi acele preînchipuiri. Cum? – Scotând din prescura întreaga partea pe care o face dar, înscrie pe ea patima si moartea, ca pe o tablita. Toate cât savârseste preotul atunci – unele dupa trebuinta, altele într-adins –, au aceasta semnificatie. Ele alcatuiesc o istorisire, prin acte simbolice, a patimilor si a mortii lui Hristos.

E vechi obiceiul de a istorisi, a povatui sau a prooroci prin acte simbolice. Bunaoara, profetul (Ieremia), voind sa vesteasca robia Evreilor, s-a legat singur cu lanturi;[18] acelasi lucru a facut mai târziu Agav, prevestind închisoarea sfântului apostol Pavel[19]. Se povesteste, de asemenea, ca unul dintre de Dumnezeu purtatorii Parinti, fiind întrebat ce este un calugar, n-ar fi raspuns nimic, ci scotându-si haina, si-a calcat-o în picioare[20]. Tot asa si moartea Domnului, ca si întreaga Sa lucrare mântuitoare, era proorocita si aratata de catre Dumnezeu, celor de demult, nu numai prin cuvinte ci si prin preînchipuiri; asa au fost de pilda, despartirea Marii Rosii cu toiagul[21], rugul cel de foc[22] sau aducerea la junghiere a lui Isac de catre tatal sau[23], precum si altele, prin care se închipuiau dintru început taina mântuirii.

Tot asa închipuieste si preotul jertfa Mântuitorului, istorisind-o prin cuvinte si înfatisând-o prin acte simbolice, atâta cât se poate înfatisa asa ceva într-o astfel de materie. Parca ar spune: astfel venit-a Domnul spre patima, astfel a murit, asa a fost împuns în coasta, asa a curs sânge si apa din coasta cea însulitata. Precum am spus, el face acestea mai întâi ca sa arate ca adevarul si realitatile acestor lucrari au fost precedate si preînchipuite oamenilor mai dinainte prin simboluri si figuri, tot asa cum si el (preotul), mai înainte de a duce pâinea pe sfânta Masa si a o jertfi, întipareste într-însa Jertfa. În al doilea rând, le

[16] Vezi cap. II.
[17] Vezi Exod XIII, 2; Luca II, 22-24.
[18] Ieremia XXVII, 1 sq
[19] Fapte XXI, 10-14
[20] E vorba de Avva Zaharia, Vezi Patericul, ed. Râmnic 1930, p. 79.
[21] Exod XIV, 16 sq.
[22] Exod III.
[23] Geneza XXII.

face ca sa arate ca pâinea aceea se va preface în curând în Pâinea cea adevarata, adica în Trupul cel rastignit si jertfit.

Pe lânga toate acestea, preotul trebuie sa vesteasca însasi moartea Domnului, lucru pentru care ne-ar trebui mii de guri; de aceea, ca sa nu-i ramâna nefolosit nici un chip de vestire si istorisire, o exprima si prin grai si prin acte amintitoare.

CAPITOLUL VII
Ce întelegem prin „pomenirea Domnului"

Mai întâi, luând preotul prescura, din care trebuie sa scoata Sfânta Pâine zice: „Întru pomenirea Domnului Dumnezeului si Mântuitorului nostru Iisus Hristos" împlinind astfel porunca Mântuitorului: „Aceasta sa faceti întru pomenirea Mea"[24]. El rosteste aceste cuvinte nu numai pentru pâinea de la proscomidie, ci pentru toata Sfânta Liturghie, începând slujba sfânta ca si cum ar fi la sfârsitul ei. Caci si Domnul, numai dupa ce plinise toata taina, a adaugat porunca: „Aceasta faceti întru pomenirea mea".

Dar în ce consta aceasta „pomenire"? Cum pomenim adica pe Domnul în Liturghie? Ce Îl vedem facând si cum? Vreau sa spun, cu alte cuvinte, ce fapte pomenim, ce lucruri istorisim despre El? Oare ca a înviat din morti si ca a dat vedere orbilor? Ca a certat cânturile si ca din putine pâini a hranit mutimile pâna la îndestulare? Povestim adica minunile, care Îl aratau pe El Dumnezeu atotputernic? – Nicidecum! Ci, dimpotriva, amintim lucrurile care par ca arata slabiciunea Lui: crucea, patima si moartea. Într-acestea ne-a poruncit El sa-I savârsim pomenirea.

Si de unde se vede aceasta? – Din aceea ca asa a înteles Sfântul Apostol Pavel, care a cunoscut bine învatatura lui Hristos. Anume, scriind el Corintenilor despre taina sfintei Euharistii, dupa ce le aminteste porunca Domnului: „Aceasta sa faceti întru pomenirea Mea", adauga: „Caci ori de câte ori mâncati pâinea aceasta si beti paharul acesta, moartea Lui vestiti"[25]. Acelasi lucru l-a aratat Domnul însusi, atunci când a întemeiat taina sfintei Euharistii. Caci zicând ucenicilor Sai: „Acesta este trupul Meu... acesta este sângele Meu..." n-a adaugat minunile, adica n-a spus ca a înviat morti sau ca a curatit leprosi, si asa mai departe. Ci a amintit numai patimile si moartea Sa: „„... care pentru voi se frânge... care pentru voi se varsa"[26].

Dar de ce sa pomenit nu de minuni, ci de patimi? – Pentru ca patimile erau mai necesare decât minunile; prin ele s-a savârsit mântuirea noastra si fara ele omul n-ar fi dobândit izbavirea. Minunile însa sunt numai semne

[24] Luca XXII, 19 si I Cor. XI, 25.
[25] I Cor. XI, 26.
[26] Matei XXVI, 26, 28; Marcu XIV, 22, 24; Luca XXII, 19-20; I Cor. XI, 24

doveditoare; ele au fost facute pentru ca oamenii sa creada ca Domnul era cu adevarat Mântuitorul fagaduit.

CAPITOLUL VIII
Despre cele ce se savârsesc în pâinea de la proscomidie

Asadar, în felul acesta trebuie sa facem „pomenirea Domnului”. De aceea, dupa ce zice: „Întru pomenirea Domnului...”, preotul adauga cele ce închipuiesc crucea si moartea. Taind prescura, el rosteste proorocia de demult despre patima Mântuitorului: „Ca o oaie spre junghiere S-a adus...”[27] si celelalte, istorisind patima Domnului atât prin acte amintitoare, pe cât e cu putinta. Caci taierea prescurii e facuta în vederea unei anumite trebuinte, adica pentru a se scoate Agnetul; dar totodata ea este si o preînchipuire si pregatire a Jertfei, închipuind plecarea Domnului din lume, calea Sa catre Tatal, prin moarte, pe care a robit-o, dupa cum a zis chiar El: „Las lumea si la Tatal Ma duc”[28].

De aceea, înfigând de mai multe ori copia, preotul taie astfel pâinea si împarte cuvintele profetice în tot atâtea parti, potrivind fiecare parte a lor în fiecare taietura, ca sa arate ca actul simbolic nu este decât traducerea în fapta a acelor cuvinte. Vrea sa spuna ca, dupa cum acest Agnet, pentru a fi afierosit lui Dumnezeu si sfintit, a fost mai întâi despartit de restul prescurii, tot asa si Domnul S-a osebit de oameni, la a caror fire S-a facut partas prin iubirea Sa de oameni si „ca o oaie spre junghiere S-a adus” si ca „aşa s-a luat de pe pamânt viata Lui”[29].

Adaugind apoi si restul proorociei si asezând Agnetul pe sfântul disc, preotul savârseste si rosteste cele prin care se vestesc însasi jertfa si moartea Domnului: „Junghie-se Mielul[30] Cel ce ridica pacatul lumii...”[31]. Rostind si savârsind acestea, preotul arata felul mortii Mântuitorului: el întipareste în pâine crucea, aratând astfel ca Jertfa s-a savârsit prin cruce. Dupa aceea împunge Agnetul în partea dreapta, amintind în chipul acesta împungerea sfintei coaste; de aceea, cutitul cu care se face împungerea, se numeste sulita (copie) si e facut chiar în forma de sulita, aducându-ne aminte de sulita de la rastignire. Înfatisând împungerea prin acte amintitoare preotul citeste si cuvintele istorisirii: „Iar unul din ostasi cu sulita a împuns coasta Lui”[32]. De asemenea, istoriseste prin grai despre sângele si apa care au curs din rana, aratându-le si prin acte simbolice:

[27] Isaia LIII, 7
[28] Ioan XVI, 28
[29] Isaia LIII, 7-8.
[30] În textul grec din ed. Migne (P.G., t. CL, col., 385A) e scris gresit: ο αγιοσ (Sfântul), în loc de ο Αμνοσ (Mielul).
[31] Ioan I, 29.
[32] Ioan XIX, 34.

toarna adica vin si apa în sfântul potir, zicând: „Si îndata a iesit sânge si apa...”[33].

Caci si acestea sunt tot o „pomenire a Domnului”.

CAPITOLUL IX
Pentru ce a poruncit Domnul sa facem acestea întru pomenirea Lui

Dar pentru ce ne-a poruncit Domnul sa facem acestea si la ce S-a gândit El când ne-a obligat sa-I savârsim pomenirea?

Pentru ca sa ne aratam recunostinta. Caci pomenirea binefacatorilor nostri, adica aducerea aminte de ei si de binefacerile lor, este un fel de rasplatire fata de ei. De aceea au nascocit oamenii multe mijloace de a pomeni pe binefacatori: mausolee, statui, columne, sarbatori, cuvântari de lauda, lupte (jocuri) si altele. Rostul tuturor acestora e unul singur: sa nu lase în întunericul uitarii, faptele bune (marete) ale oamenilor.

Acelasi scop îl are si porunca Mântuitorului. E ca si cum ne-ar fi spus: unul cauta una, altul alta, ca leacuri împotriva uitarii, pentru ca sa-si poata aduce mereu aminte de binefacatorii lor. Voi însa, „aceasta sa faceti întru pomenirea Mea”[34]. Si dupa cum cetatile învesnicesc prin inscriptii biruintele eroilor care le-au salvat din primejdii sau care au lucrat spre mai binele lor, tot asa si noi înscriem pe darurile proscomidiei moartea lui Hristos, prin care s-a câstigat biruinta deplina împotriva celui rau. Ba înca, în statui, cetatile au numai chipul trupesc al eroilor lor; noi însa, prin aceasta aducere de daruri nu avem numai imaginea trupului, ci pe Însusi Binefacatorul nostru, însusi trupul Sau.

Si în Legea Veche Dumnezeu poruncise sa se faca, prin preînchipuiri, acelasi lucru care acum se face în realitate. Caci ce altceva era Pastele evreesc cu junghierea mielului pascal, decât o aducere aminte de junghierea mielului si de sângele care ferise de moarte pe cei întâi-nascuti ai Evreilor, în Egipt?

Acesta este rostul pomenirii Domnului.

CAPITOLUL X
Despre cele ce se rostesc (la) proscomidie, dupa pomenirea Domnului
Aducerea darurilor este de multumire si totodata de cerere

Continuând proscomidirea, preotul scoate câte o mirida (particica) din celelalte prescuri aduse si o face dar sfânt. El nu mai savârseste si nu mai rosteste însa aceleasi de pâna aici, prin care se închipuiau moartea Domnului: acelea au fost spuse odata despre toata slujba, întrucât toata aducerea darurilor

[33] Ioan XIX, 34.

[34] Luca XXIII, 19 si I Cor, XI, 24.

se savârseste spre pomenirea lui Hristos si în tot cursul ei se vesteste moartea Lui.

Dar ce zice acum preotul? – „Întru slava Prea sfintei Maici a Domnului”, spre mijlocirea[35] unuia sau altuia dintre Sfinti”, sau, „spre iertarea pacatelor sufletelor celor vii sau ale celor morti”...

Ce însemneaza aceste cuvinte? – Însemneaza ca pricina si motivele aducerii darurilor sunt: recunostinta (multumirea) fata de Dumnezeu si cererea (rugaciunea). Caci asa e. Nici un dar nu se da fara rost, fie ca îl aducem lui Dumnezeu fie ca îl dam oamenilor, ci se da pentru un lucru pe care ori l-am dobândit, ori îl nadajduim. Cu alte cuvinte, prin daruri ori rasplatim unui binefacator pentru cele ce am primit de la el, ori cinstim pe cineva care are puterea sa ne dea, ca sa dobândim astfel un lucru pe care are puterea sa ne dea, ca sa dobândim astfel un lucru pe care nu-l avem. Darurile de la proscomidie sunt aduse lui Dumnezeu si pentru una si pentru alta, adica atât pentru cele ce am primit de la Dânsul cât si pentru ca sa mai primim. Printr-însele multumim lui Dumnezeu si totodata îl imploram: îi multumim pentru cele ce am dobândit si Îl rugam sa ne mai dea si altele. Asa încât aceleasi daruri sunt atât de multumire cât si de ruga.

Dar care sunt bunatatile pe care le-am primit? Si care sunt cele pe care le cerem – Într-un cuvânt, sunt unele si aceleasi: iertarea pacatelor si mostenirea împaratiei cerurilor. Pe acestea ne-a poruncit Domnul Însusi sa le cautam înainte de toate [36], pe acestea le-a primit Biserica si tot pentru ele se si roaga.

Dar cum le-a dobândit? Si cum, pe de alta parte, cum nu le-a dobândit, de se roaga lui Dumnezeu ca sa le dobândeasca. – A dobândit pe cel dintâi dintre ele, prin aceea ca a primit împuternicire pentru ele. Într-adevar, Biserica a primit puterea de a ne face fii ai lui Dumnezeu: [37] e un dar obstesc facut noua, tuturor crestinilor, prin moartea Mântuitorului si îl capatam prin mijlocirea botezului si a celorlalte Sfinte Taine, prin care suntem înfiati de Dumnezeu, devenind mostenitori ai împaratiei cerurilor. În al doilea rând Biserica a si mostenit aievea împaratia cerurilor, prin nenumaratii ei fii pe care i-a trimis ca pe o colonie în cer si pe care dumnzeiescul Pavel i-a numit „Biserica celor întâi-nascuti, care sunt înscrisi în ceruri”[38]. Iata cum a dobândit Biserica aceste mari bunuri.

Însa Biserica pomeneste pe Domnul si pentru fiii ei care alearga si acum dupa cununa[39], care se afla în viata si al caror sfârsit e înca necunoscut, ca si pentru cei care au raposat fara prea multa siguranta si nadejde de mântuire. Ea pomeneste pe Sfintii cei savârsiti din viata, ca si pe credinciosii înca

---

[35] Εισ πρεσβειαν . Cabasila citeaza probabil din memorie, caci de fapt formula exacta din Liturghier este: εισ τιμην και μνημην („Întru cinstea si pomenirea...”), atât la mirida Sfintei Fecioare cât si la cele ale celorlalti sfinti pomeniti la proscomidie.
[36] Vezi Matei VI, 33.
[37] Cf. Ioan I, 12 si I Ioan III, 1.
[38] Vezi Matei VI, 33.
[39] Cf. I. Cor IX, 24-25 si Iacov I, 12.

nedesavârsiti; pentru cei dintâi multumeste, pentru ceilalti se roaga. Asa încât primele particele ale proscomidiei precum si cele de al doilea sunt de multumire, iar cele urmatoare sunt de cerere. „Întru pomenirea Domnului”, „întru slava cinstitei lui Maici”, sau „spre mijlocirea Sfintilor”. E ca si cum am spune: „Multumimu-ti Tie ca prin moartea Ta usile vietii ne-ai deschis, ca Ti-ai ales Maica dintre noi, ca noi oamenii am dobândit atâta marire încât avem mijlocitori pe Sfintii cei de aceeasi fire cu noi si ca ai daruit atâta trecere celor de acelasi neam cu noi”. Caci acel „spre slava” si „spre mijlocirea” e tot una cu „pentru slava si mijlocirea”, dupa cum si „spre iertarea pacatelor” e acelasi lucru cu „pentru iertarea pacatelor”, Aceste cuvinte au adica o îndoita însemnare, exprimând si ceea ce avem si ceea ce nadajduim. Si cine nu stie ca slava Prea Sfintei Fecioare precum si mijlocirea, trecerea de care se bucura Sfintii în cer, sunt bunuri dobândite de noi? Si ca a aduce daruri pentru cele ce am dobândit nu e nimic altceva decât o dovada de recunostinta?

Din cele spuse pâna acum reiese si mai limpede ca spusele „Întru (spre pomenirea Domnului” însemneaza un fel de rasplata adusa Lui, sau un act de recunostinta (multumire) pentru moartea Lui. Tocmai de aceea, la proscomidirea darurilor aceste cuvinte se rostesc înaintea tuturor celorlalte, pentru ca moartea Domnului a fost pentru noi pricinuitoarea tuturor bunatatilor.

Iar la urma de tot, preotul face rugaciunea de cerere, cerând iertarea pacatelor, odihna sufletelor si altele de acest fel. Caci asa se cuvine: când ne adresam lui Dumnezeu, sa nu vorbim numai decât despre nevoile noastre sau sa-I cerem ceea ce ne lipseste. Ci mai degraba sa ne aducem aminte mai întâi de cele ce am primit de la dânsul, adica sa-I multumim si sa-L slavim. Deci, înainte de a cere cele ce ne trebuiesc, sa dam slava lui Dumnezeu.

CAPITOLUL XI
Pentru ce se acopera darurile si despre cele ce se rostesc atunci

Cele rostite si savârsite pâna acum în pâine (Agnet), prin care se închipuie moartea Domnului, au numai valoarea de figuri si de simboluri; pâinea a ramas tot pâine, însa a primit însusirea de a fi consfintita ca dar lui Dumnezeu si prin aceasta ea poarta chipul trupului Domnului în prima Sa vârsta, Trup care dintru început era harazit ca dar, dupa cum am spus mai înainte[40]. De aceea preotul istoriseste si arata în chip intuitiv peste pâine, minunile întâmplate cu acel Trup când era de curând nascut si asezat înca în iesle. Asezând deasupra pâinii asa-numitul asterisc (steluta), zice: „Si iata, venind steaua, a statut deasupra unde se afla Pruncul”[41].

[40] Vazi cap. VI.
[41] Matei II, 9.

Apoi rosteste si cele ce spusesera cu mult mai înainte Proorocii despre Prunc ca despre un Dumnezeu, pentru ca nu cumva, din pricina întruparii si a înfatisarii omenesti, oamenii sa-si închipuie lucruri mici si nevrednice de dumnezeirea Sa: „Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întarit...”[42]; „Domnul a împartit, întru podoaba S-a îmbracat...”;[43] „Bunatatea Lui a acoperit cerurile si de întelepciunea Lui [44] este plin tot pamântul”[45]. Zicând acestea, preotul acopera darurile, adica pune sfintele acoperaminte peste disc si potir si tamâiaza peste tot; caci acoperita (necunoscuta) era atunci si puterea lui Dumnezeu întrupat, pâna la vremea minunilor si a marturiei celei din cer[46]. Dar cei ce stiau ca El este acela despre Care s-a zis: „Domnul a împaratit, întru podoaba S-a îmbracat”[47] si ca despre El vorbeau toate proorociile dumnezeiesti de mai sus Îl cunosteau si Îl cinsteau ca pe Dumnezeu, cautând la Dânsul acoperamântul. La acestea se gândeste preotul când zice peste darurile acoperite: „Acopere-ne pre noi cu acoperamântul aripilor Tale”: [48] si tamâiaza peste tot.

Astfel, rostind si savârsind acestea si dupa care s-a rugat pentru împlinirea scopului sfintei slujbe, vine la sfânta Masa si stând înaintea ei, începe Sfânta Liturghie.

CAPITOLUL XII
Despre slavirea lui Dumnezeu de la începutul Liturghiei (si ectenia cea mare)

Ca orice slujba sfânta, Liturghia începe cu slavirea lui Dumnezeu: „Binecuvântata este împaratia Tatalui si a Fiului si a Sfântului Duh...”

Convorbirea cu Dumnezeu poate fi: multumire, slavire, marturisire sau cerere. Între acestea, locul cel dintâi îl ocupa slavirea (doxologia). Asa se cuvine unor casnici întelepti, când se înfatiseaza înaintea stapânului lor; sa nu vorbeasca mai întâi despre cele ce-i intereseaza pe ei însisi, ci despre cele ale stapânului. Asa facem când slavim pe Dumnezeu. Caci cel ce cere, cere ca sa-si înmulteasca sau sa-si îmbunatateasca propria avutie; cel ce se marturiseste, pe sine însusi se vadeste, cautând sa scape de rele, iar cel ce multumeste, multumeste pentru

---

[42] Ps. XXXIII, 6 (nu se mai întrebuinteaza azi la rânduiala proscomidiei)
[43] Ps. XCII, 1 sq.
[44] În textul grecesc din ed. Migne (col. 389 D) – συνεσεοσ (întelepciune ca si la Simeon al Tesalonicului, Despre Sf. liturghie, c. 96 (tr. rom. p. 101). Majoritatea manuscriselor Diataxelor liturgice ale patriarhului Filotei al Constantinopolului /sec. XIV) au însa în acest loc termenul αινεσεωσ (de lauda) varianta pe care au adoptat-o si traducatorii liturghierului român.
[45] Avacum III, 3 – Amintim – ca, în liturghierul actual (atât cel grecesc cât si cel românesc), aceasta ultima formula a suferit o usoara modificare, pentru a fi adresata direct Mântuitorului: „Acoperit-a cerurile bunatatea Ta, Hristoase, si de întelepciunea (lauda) Ta este plin tot pamântul.
[46] Aluzie la cele petrecut la Botezul Domnului. Vezi Matei III, 17.
[47] Ps. XCII, 1 sq.
[48] Ps. XVI, 8.

bucuria de a fi primit ceva. Însa cel ce slaveste, nu se mai gândeste la sine însusi sau la ale sale, el preamareste pe Stapânul, puterea si slava Lui, fara sa caute vreun folos.

Pe lânga acestea, însasi firea si logica lucrurilor impun slavirea lui Dumnezeu la începutul Liturghiei. Caci atunci când ne îndreptam gândul spre Dumnezeu, ne vine îndata în minte slava cea mai presus de cuget, puterea si marirea Lui, din care decurg uimirea si admiratia noastra fata de El adica slavirea. Mergând mai departe, cugetam la bunatatea si la iubirea Lui de oameni, din care decurge recunostinta (multumirea) noastra fata de El. Dupa aceasta, gândul ne duce la nemarginita Sa bunatate si la bogatia iubirii Sale de oameni, comparata cu rautatea noastra, a oamenilor, carora El nu înceteaza de a ne face bine. Caci cugetând la rautatea omeneasca, ne putem da seama, mai bine decât prin alte mijloace, cât de mult iubeste Dumnezeu pe oameni, pentru ca ea e mai aproape de noi, ba e chiar în noi însine si o avem întotdeauna în fata ochilor nostri. Iar a pomeni pacatele noastre în fata lui Dumnezeu, este ceea ce se cheama marturisire.

Abia în al patrulea rând vine cererea. Într-adevar, încrederea ca vom dobândi cele ce cerem când ne rugam o capatam numai dupa ce ne-am gândit mai întâi la bunatatea si iubirea lui Dumnezeu fata de noi, oamenii. Caci daca Dumnezeu e bun chiar si cu cei rai, cu atât mai mult va fi cu cei ce s-au schimbat si cu cei ce s-au îndreptat mai dinainte prin marturisirea pacatelor dupa cum a zis proorocul: „Mărturiseste-ti mai întâi pacatele, ca sa te îndreptezi”[49]. Iata de ce slavirea, (doxologia) are cel dintâi loc în convorbirile noastre cu Dumnezeu. De aceea, la începutul oricarei rugaciuni sau slujbe, preotul aduce, în primul rând, slava lui Dumnezeu.

Dar pentru ce binecuvânteaza preotul treimea Dumnezeirii iar nu unitatea Ei? Caci nu zice: binecuvântat este Dumnezeu sau binecuvântata este împaratia lui Dumnezeu, ci pomeneste fiecare persoana a Sfintei Treimi, în parte: „Binecuvântata este împaratia Tatalui si Fiului si a Sfântului Duh...” – Pentru ca prin întruparea Domnului, oamenii au învatat mai întâi ca Dumnezeu e în trei fete. Si cum Sfânta Liturghie este taina acestei întrupari a Domnului, la începutul ei se cuvine sa fie pusa în lumina si sa fie propovaduita Treimea.

Dupa cuvântare, preotul (diaconul) începe rugaciunea[50] zicând „Cu pace, Domnului sa ne rugam!” Noi nu stim sa ne rugam cum se cuvine [51] si, pentru ca sa nu vorbim în zadar [52], Biserica ne învata cele ce se cuvin despre rugaciune, aratându-ne, mai întâi, cum sa ne rugam; „Cu pace”. Dar de ce îndata dupa

---

[49] Cf. Ps. XXXII, 5 (XXX), 6.

[50] Adica Ecteria cea mare. Cabasila nu întrebuinteaza acest termen tehnic uzitat azi, ci pe acela, mai general si mai vag, de αιτησισ (rugaciune de cerere). (n.ed.)

[51] Vezi Matei XX, 22; Luca XI, 1 si Rom. VIII si Rugaciunea a saptea de la Utrenie: „Dumnezeule, ... da-ne dar spre deschiderea gurilor noastre... pentru ca a ne ruga precum se cuvine nu stim, de nu ne vei îndrepta Tu, Doamne, cu Duhul Tau cel Sfânt”

[52] Aluzie la Matei VI, 7.

binecuvântare ea ne-a poruncit sa facem rugaciunea de cerere, înainte de a ne fi marturisit si a fi multumit lui Dumnezeu?

Pentru ca, atunci când spune: „Cu pace”, ea presupune si marturisirea si multumirea, daca privim lucrurile mai în adânc. Într-adevar, pace în suflet nu poate avea omul care este vesnic nemultumit de cele ce i se întâmpla în viata, ci numai acela care cu recunostinta multumeste lui Dumnezeu pentru toate, dupa cum ne învata Sfântul apostol Pavel[53]. Pace nu poate avea, de asemenea, nici acela care n-are constiintă curata; ori constiinta curata fara marturisire e cu neputinta. Iata de ce am spus ca cine se roaga „cu pace”, înseamna ca în sufletul lui a multumit mai întâi si s-a marturisit.

De altfel, chiar lucrul pe care-l cerem, presupune ca am adus multumirie si ca ne-am marturisit. Caci ce cerem? – Sa fim miluiti: („Doamne, miluieste-ne!”). Dar aceasta e cererea unor vinovati, care când nu mai au nici un cuvânt de îndreptatire, lipsiti de orice aparare, înalta acest ultim strigat catre judecatorul lor, nadajduind sa dobândeasca ceea ce cer, nu pentru meritele lor, ci prin milostivirea aceluia. E ruga unor oameni care recunosc cât de mare este bunatatea Judecatorului si cât de grea este vinovatia lor. Aceasta înseamna atât marturisire cât si recunoastere.[54]

Preotul îndeamna dintru început poporul la rugaciune, ca unul care e orânduit pentru aceasta, caci de aceea si sade el în fata poporului, dar si ca un împuternicit si mijlocitor al credinciosilor, pentru ca „rugaciunile lui staruitoare sa aiba multa putere”, cum zice Sfântul Apostol Iacov[55]. Caci rugaciunea dreptului lucreaza atunci când toti aceia pentru care se face dreptate si rugaciunea, aduc toate cele cuvenite din partea lor: curatia faptelor, rugaciuni, orice alta virtute care place lui Dumnezeu.

Dar care e cea dintâi cerere? – „Pentru pacea de sus si pentru mântuirea sufletelor noastre”. Dupa ce ne-a învatat mai întâi cum trebuie sa ne rugam, ni se spune acum si ce trebuie sa cerem în primul rând: împaratia lui Dumnezeu si dreptatea Lui[56]. Caci „mântuirea sufletelor” înseamna împaratia lui Dumnezeu, iar „pacea de sus” este tot una cu dreptatea Lui. Aceasta este „pacea lui Dumnezeu care covârseste toata mintea”, despre care vorbeste Sfântul Apostol Pavel[57] si pe care Domnul a dat-o sfintilor Sai Apostoli, înainte de a Se sui la Tatal, zicând: „Pace las voua, pacea Mea dau voua”[58]. Dupa cum în Sfânta Evanghelie, cuvântul dreptate nu înseamna numai a da fiecaruia ce este al sau, ci virtute în general, tot asa si aici cuvântul pace este luat în întelesul larg si însemneaza rodul tuturor virtutilor si al unei întelepciuni desavârsite. Caci o

[53] Efes. V, 20 si I Tes. V, 18.
[54] Acest aliniat e reprodus si în Tipicul Sf. Sava, p. 3. (n.ed.)
[55] Iacov V, 16.
[56] Matei VI, 33.
[57] Filipeni IV, 7.
[58] Ioan XIV, 27.

singura virtute de-ti va lipsi, nu poti avea pace desavârsita; cel ce vrea sa ajunga la aceasta, trebuie sa fi atins toate virtutile.

Prin urmare, trebuie sa ne sârguim a dobândi mai întâi pacea care sta în putinta noastra si dupa aceea sa cerem de la Dumnezeu pacea Lui; si tot asa trebuie sa facem cu orice virtute. Caci exista o întelepciune care se capata prin stradania noastra si alta pe care Dumnezeu o da sufletului; tot asa si cu dragostea, rugaciunea, stiinta si toate celelalte. De aceea ne vorbeste preotul mai întâi despre pacea care sta în putinta noastra, adica pe care o putem dobândi noi însine, atunci când ne îndeamna sa ne rugam lui Dumnezeu „cu pace"; iar dupa aceea pomeneste de pacea pe care ne-o daruieste Dumnezeu, îndemându-ne sa o cerem de la El: „Pentru pacea de sus... Domnului sa ne rugam!". Aici este vorba nu numai despre pacea dintre noi, când adica nu ne urâm unii pe altii, ci si despre cea din noi însine, pe care ne-o da cugetul curat. Si de cât folos ne este aceasta pace! Sau, mai bine zis, aceasta virtute ne este neaparat trebuitoare. Caci unui cuget tulburat, îi este absolut cu neputinta sa se apropie de Dumnezeu, deoarece îl împiedica însasi natura tulburarii. Pe când pacea face totdeauna din mai multi unul, tulburare dimpotriva, împarte pe unul singur în mai multi; cum am putea atunci sa ne asemuim lui Dumnezeu, Cel unul si simplu?

Omul care se roaga fara pace în suflet, nu poate sa se roage cum se cuvine si nici nu foloseste nimic dintr-o asemenea rugaciune. Caci ori îl tulbura mânia si ura, care-i alunga din suflet pacea – si atunci rugaciunea nu-i va aduce nici iertarea pacatelor si cu atât mai mult nu va dobândi nici vreun alt dar; ori îl mustra cugetul si-l osândeste inima pentru pacatele facute si atunci aceasta neliniste care-l framânta, îl face sa n-aiba nici o îndrazneala fata de Dumnezeu, precum zice Scriptura[59]. Unul ca acesta se roaga fara îndrazneala, adica fara încredere; dar cine se roaga fara încredere, se roaga în zadar si fara nici un folos. Iata deci pentru ce ni se porunceste sa ne rugam lui Dumnezeu „cu pace" si sa cerem, înainte de toate, „pacea de sus".

Iar dupa aceasta, suntem îndemnati sa ne rugam din tot sufletul si pentru alte lucruri: nu numai pentru Biserica si pentru stapânire, pentru cârmuitorii bisericesti si cei lumesti, pentru cei ce sunt în primejdii, în necazuri si în nevoi, ci pentru toti oamenii din toata lumea. Ne rugam „pentru pacea a toata lumea...", ca unii care stim ca Dumnezeu este stapânul obstesc al tuturor faptuirilor Sale si ca El are grija de toate, ca un ziditor al lor; iar acela care poarta grija acestora îl cinsteste mai bine decât daca I-ar aduce jertfa[60]. În al doilea rând, ne rugam pentru ca, în pacea si linistea lor tihnita si netulburata si noi sa putem duce o viata tihnita si netulburata în toata cucernicia si vrednicia, dupa cum ne îndeamna sfântul Pavel [61].

---

[59] Vezi I Ioan III, 21-22 si V, 14-15.
[60] Aluzie la Osea VI, 6 si Mat. IX, 13; XII, 7 (n.ed.)
[61] I Tim. II, 1-2.

Ne rugam nu numai pentru cele sufletesti, ci si pentru bunurile materiale de care avem nevoie: pentru bună întocmirea vazduhului, pentru îmbelsugarea roadelor pamântului, ca sa ne aducem aminte ca Dumnezeu este izvorul si datatorul a toate si ca numai spre El sa ne îndreptam privirea. Caci Mântuitorul însusi ne-a poruncit sa cerem de la Dânsul chiar pâinea cea de toate zilele[62], odata cu celelalte lucruri.

CAPITOLUL XIII
Ce înseamna ruga „Doamne miluieste?”[63]

Sa vedem acum pentru ce preotul (diaconul) ne îndeamna sa ne rugam pentru multe si felurite lucruri, pe când credinciosii din biserica se roaga numai sa fie miluiti, înaltând catre Dumnezeu la toate cererile, una si aceeasi rugaciune: (Doamne Miluieste!) – Mai întâi pentru ca, asa cum am spus[64], aceasta rugaciune cuprinde într-însa o multumire si o marturisire. Al doilea, fiindca a cere de la Dumnezeu mila, însemneaza a cere împaratia Lui; iar daca o cerem pe aceasta Hristos a fagaduit ca toate celelalte de care avem trebuinta ni se vor adauga[65]. Pentru aceasta e de ajuns cererea de mai sus, ca una ce poate sa dobândeasca toate dintr-o data[66].

Dar de unde se poate vedea ca mila lui Dumnezeu e tot una cu împatatia Lui? – Din aceea ca Hristos, vorbind despre rasplata cu care El va încununa pe milostivi, odata spune ca acestia vor fi miluiti, iar altadata ca vor mosteni împaratia. Astfel, într-un loc zice: „Fericiti cei milostivi, ca aceia vor fi miluiti”[67]; iar în alta parte, ca si cum s-ar talmaci pe Sine Însusi si ar lamuri ce înseamna a fi miluit spune: „Si va zice împaratul celor de-a dreapta Lui (adica celor milostivi): Veniti, binecuvântatii Tatalui Meu si mosteniti împaratia cea gatită voua de zidirea lumii”[68]. Asa ca a dobândi mila de la Dumnezeu e tot una cu a primi mostenirea împaratiei ceresti.

De altfel, daca cineva ar voi sa înteleaga în ce consta mila dumnezeiasca, prin asemanare cu mila omeneasca, va gasi ca ea nu e nimic altceva decât însasi împaratia cerurilor. Caci sa vedem ce au facut cei milostivi? – „Flamând am fost

---

[62] Vezi Matei VI, 11 si Luca XI, 3. În textul evanghelic se zice: “pâinea cea spre ființă”, adică de viață dătătoare, cu referire la Sf. Euharistie, Sf. Trup şi Sf. Sânge ale Domnului nostru Iisus Hristos.

[63] Cf. cu Sf. Simeon Tes., Despre Sf. Rugăciune, cap. 321.

[64] Vezi cap. precedent.

[65] Matei VI, 33 Luca XII, 31.

[66] Cf. Sf. Ioan Hrisostom, care referindu-se la exteniile si rugaciunile pentru energumeni pentru penitenti si pentru credinciosi, le numeste rugaciunea cea plina de mila (ευχὴν τὴν ελεον γεμουσαν) fiindca atât majoritatea cererilor (care formeaza cuprinsul lor cât si invocatia cu care se asociaza la ele poporul (Doamne miluieste), implora mila lui Dumnezeu (Omilia XVIII, 3 la II Cor. si Omilia 71, 4 la Matei, P.G. 58, 666 si 61, 527, citate la Hansseus, III, 243-45).

[67] Matei V, 7.

[68] Matei XXV, 34.

si mi-ati dat sa manânc, însetat am fost si mi-ati dat sa beau» le va zice Domnul [69]. De aceea si Hristos îi va milui, primindu-i partasi la masa Lui. Si care e acea masa? – „... Ca sa mâncati si sa beti la masa Mea, întru împaratia Mea”[70], zice Dânsul. Iar ca sa ne dam seama de stralucirea acelei mese, care nu va fi o masa de robi, ci una împarateasca, sa avem în vedere ca cel ce va sluji la ea va fi însusi Stapânul a toate: „Caci se va încinge, îi va aseza la masa si, apropriindu-se va sluji lor”[71].

Ori, Cel ce e din fire împarat, nu are nimic din ale robului, dupa cum noi, care suntem robi, nu avem nimic împaratesc din fire. Tot El va îmbraca pe cei goi, pe care îi va milui. Si prin urmare, nu le va da haina împarateasca pentru ca de la El si din ale Sale îi va îmbraca. Aceasta este haina de nunta pe care cei ce vor îmbraca-o trebuie sa fie primiti în aceasta împaratie. Caci împaratul cercetându-i nu va avea nici o pricina ca sa-i alunge din camara de nunta. Ba ceva mai mult: le va deschide casa Lui si aducându-i înlauntru, le va da loc de odihna: „Caci strain eram si M-ati primite la voi”[72]. Dar cei vrednici de un asemenea har nu mai sunt robi, ci fii: „Caci robul nu ramâne pururea în casa pe când fiul ramâne pe veci”, zice Domnul [73]. Iar fiii sunt si mostenitori, mostenind nu numai împaratia, ci si pe Stapânitorul ei: „Caci mostenitorii lui Dumnezeu sunt împreuna-mostenitorii lui Hristos... ”, zice Scriptura[74].

Prin urmare, când cerem de la Hristos mila, înseamna ca ne rugam sa dobândim de la El împaratia.

CAPITOLUL XIV
Despre îndemnul
„...Toata viata noastra lui Hristos Dumnezeu sa o dam!”

Dupa ce s-a rugat pentru toate preotul (diaconul) ne îndeamna sa ne dam pe noi însine lui Dumnezeu, zicând: „Pe Prea sfânta, Curata, Prea binecuvântata, slavita Stapâna noastra de Dumnezeu Nascatoarea si pururea Fecioara Maria, cu toti Sfintii pomenind-o, pe noi însine si unii pe altii si toata viata noastra lui Hristos Dumnezeu sa o dam!”[75]

---

[69] Matei XXV, 35.
[70] Luca XXII, 30.
[71] Luca XII, 37.
[72] Matei XXV, 35.
[73] Ioan VIII, 35. În textul grec din ed. Migne (col. 397 C-D), al doilea membru al citatului biblic lipseste, dar el se afla în textul din Ms. gr. 1213 din Bibl. Nat. Paris, fiind de altfel cerut imperios de sensul logic al contextului (vezi Salaville, tr. fr. p. 108, n. 2).
[74] Rom. VIII 17.
[75] În liturghierele grecesti si slavonesti, ca si în toate editiile liturghierului românesc dinainte de anul 1902, formula „Pe Preasfânta...” este unita cu, „Pre noi însine...”, formând amândoua un singur aliniat. Raspunsul „Prea sfânta Nascatoare de Dumnezeu, miluieste-ne pe noi”, care desparte astazi aceste doua formule, constituie o particularitate locala a Bisericii p. 25.

Nu este dat oricui sa se încredinteze pe sine însusi lui Dumnezeu. Caci nu e de ajuns sa o voim noi, ci trebuie sa avem încuviintarea lui Dumnezeu. Pentru aceasta este însa nevoie de încredere desavârsita, iar încrederea ne-o da cugetul curat, atunci când inima noastra nu ne osândeste[76], când ne îngrijim de cele dumnezeiesti, chiar uitând pe ale noastre însine; caci atunci ne-am eliberat cu adevarat de grija de noi însine si am închinat fiinta noastra lui Dumnezeu, cu toata încrederea, crezând cu tarie ca El primeste si pastreaza acest dar al nostru. Lucrul acesta cere deci multa virtute si multa nevointa. De aceea chemam într-ajutor spre aceasta pe Prea Sfânta Maica Domnului cu toata ceata Sfintilor: caci cuvântul „pomenind-o" înseamna a o chema, a o ruga.

Astfel, dupa ce am cerut mai întâi unitatea credintei si împartasirea Sfântului Duh, ne încredintam lui Dumnezeu pe noi însine si unii pe altii si toata viata noastra. Dar ce este unitatea credintei? – Zice Scriptura: „Barbatul îndoielnic este nestatornic în toate caile sale"[77], numind „îndoielnic" pe omul nehotarât, care nu e deloc sigur. Unul ca acesta, sovaind când într-o parte, când într-alta, nu se hotaraste niciodata pentru un singur lucru. Opusul acestei însusiri este hotarârea, siguranta, statornicia, care se arata prin unitate. Caci cel ce crede cu tarie, crede într-un singur fel despre orice lucru: sau ca e, sau ca nu e. Pe când cel îndoielnic crede când una când alta, ceea ce se vede din însusi cuvântul „îndoielnic" (care vine de la doi). Iata deci ce e unitatea credintei: o credinta neclinitita, fara nici un pic de îndoiala.

Iar împartasirea Sfântului Duh înseamna Harul dumnezeiesc. Se numeste împartasire, pentru ca dupa ce Hristos a surpat prin cruce zidul despartitor al vrajbei ce era între Dumnezeu si oameni, trebuia ca acei ce odinioara erau straini si n-aveau nimic comun, de aici înainte sa fie una si sa aiba partasie;[78] acest lucru l-a împlinit pogorârea Sfântului Duh peste Apostoli. Caci de acolo a izvorât oamenilor Harul sfântului botez si tot râul dumnezeiestilor daruri, prin care ajungem partasi dumnezeiestii firi, precum spune Sfântul Apostol Petru[79].

Cel ce vrea sa se dea pe sine, dupa cum se cuvine, lui Dumnezeu, are deci nevoie atât de unitatea credintei cât si de împartasirea Sfântului Duh. Si ne dam lui Dumnezeu nu numai fiecare pe noi însine, ci si unii pe altii, caci legea iubirii ne porunceste sa ne îngrijim nu numai de noi însine, ci si de ceilalti.

---

[76] Cf. I Ioan III, 21.

[77] Iacov I, 8.

[78] Cf. Efes. II, 14-16 si Colos. I. 20-22.

[79] II Petru I, 4.

CAPITOLUL XV
Despre asa numitele „Antifoane” si despre rugaciunile din timpul lor

În timp ce diaconul glasuieste ectenia, iar poporul cucernic se roaga, preotul se roaga înlauntrul altarului în taina, pentru cei de fata si pentru sfântul lacas, ca Dumnezeu sa reverse peste ei milele si îndurarile Sale cele bogate. El adauga explicatia ca cere acestea si ca Dumnezeu daruieste dreptatea Lui nu pentru ca cei ce se roaga ar fi vrednici de ea sau pentru ca noi am fi îndreptatiti sa primim, ci pentru ca „Tie se cuvine toata slava, cinstea si închinaciunea”... Adica: Pentru slava Ta ne rugam Tie. Caci pentru slava Ta ne-ai aratat noua, nevrednicilor, atâta iubire de oameni. Pentru aceasta se cuvine sa-ti aducem slava, dupa cuvântul Psalmistului: „Nu noua, Doamne, nu noua, ci numelui Tau se cuvine slava!”[80].

De aceea, sfârsind rugaciunea cea tainica, preotul rosteste cu glas tare, în auzul tuturor, – acest ecfonis, pentru ca este si o încheiere a rugaciunii si în acelasi timp pentru ca toti cei de fata sa ia parte la cântare si Dumnezeu sa fie slavit de toata adunarea. Si în adevar, ascultatorii se asociaza preotului la cântarea de slava. Caci dupa ce acesta rosteste cu glas tare ecfonisul, toti credinciosii adauga „amin”; rostind acest cuvânt, ei îsi însusesc astfel toate spusele lui.

Apoi preotul începe sfintele cântari ale antifoanelor, iar cei de fata continua[81] cântând cuvintele, de Dumnezeu insuflate, ale sfintilor Prooroci: „Bine este a ne marturisi Domnului si a cânta numele Tau, Prea Înalte!”[82]. Aceste cuvinte sunt dintru început foarte potrivite, întrucât ele spun despre cântarea antifonica ceea ce trebuie sa stim despre orice cântare bisericeasca, în general: ca este buna; caci „a ne marturisi” înseamna a multumi, a cânta lui

[80] Psalmul CXIII, 9 (CXV, 1).

[81] Cântarea antifoanelor era deci începuta, pe vremea lui Cabasila, de preot însusi. Acest uz este confirmat si de faptul ca unele din vechile manuscrise cu rânduiala Liturghiei, care de obicei cuprindeau numai rugaciunile preotului (cu sau fara ectenieile diaconale) înscriau si începutul antifoanelor. Precum explica Pr. Prof. Vintilescu (Cântarea poporului în biserica, Buc, 1945, p. 10, nota 8) inaugurarea cântarii antifoanelor de catre preot, era o particica similara celei în uz pâna astazi, când diaconul sau, în lipsa, preotul rosteste invitatia „Toata suflarea sa laude pe Domnul”, înainte de citirea Evangheliei de la Utrenie, sau „Sfânt este Dumnezeul nostru”, înainte de svetealna. (n.ed.)

[82] Psalmul XCI, 1 – Pe vremea lui Cabasila, la Tesalonic, se întrebuintau înca numai psalmi antifonici în aceasta parte a Liturghiei: în loc de Slava... Si acum..., Binecuvânteaza suflete al meu pe Domnul... (Ps. CII, 1) asa cum se cânta de obicei astazi la liturghia din Duminici si sarbatori, se cânta Antifonul I, adica Ps. XCI (Bine este a ne marturisi Domnului...) în întregime, sau un numar oarecare de versete; în loc de Unul Nascut... se cânta Antifonul II, adica Ps XCII (Domnul a împartit...), iar în loc de tropar sau Ferici se cânta Antifonul III, adica Ps. XCIV (Veniti sa ne bucuram de Domnul...). Vezi Pr. P. Vintilescu, Liturghiile bizantine privite istoric în rânduiala si structura lor. Buc. 1943, pp. 51-52. Lucrul acesta trebuie avut în vedere pentru a putea întelege partile din Erminia lui Cabasila relative la explicarea antifoanelor si anume cap. XV, XVIII-XIX.

Dumnezeu. Dupa ce se cânta acestea si cele ce urmeaza, diaconul îndeamna pe credinciosi la rugaciune, poruncindu-le sa ceara aceleasi ca si mai înainte.

În timp ce se cânta antifonul iar credinciosii se roaga, preotul se roaga lui Dumnezeu înlauntrul altarului pentru plinirea Bisericii în general si îndeosebi pentru cei ce iubesc podoaba sfântului lacas, fiind totdeauna plini de râvna pentru stralucirea lui; se roaga ca si ei, la rândul lor sa fie slaviti de Dumnezeu, adaugând si explicarea: „Ca a Ta este stapânirea si a Ta este împaratia...”. Adica slava si puterea de a înalta pe oricine, sta în mâna împaratilor; iar Tu esti Împaratul cel vesnic si a Ta este stapânirea si a Ta este împaratia. Rostind acest ecfonis cu glas tare, în auzul tuturor credinciosilor ca pe un imn de slava, si luând, ca si mai înainte, partasia poporului la slavirea adusa lui Dumnezeu, preotul începe îndata al doilea psalm antifonic, pe care credinciosii îl continua.

Apoi credinciosii înalta lui Dumnezeu rugaciunile pe care le conduce diaconul, dupa cum am spus mai înainte. În acest timp, preotul se roaga iarasi, în taina, pentru credinciosii ce se roaga împreuna cu el, ca fiecare în parte sa dobândeasca de la Dumnezeu cele de trebuinta, în veacul de acum, si viata vesnica în veacul ce va sa fie. Sfârsind, adauga explicatia: „Ca bun si iubitor de oameni Dumnezeu esti...”, pe care o rosteste în auzul tuturor ca pe o încheiere începând îndata cântarea antifonului al treilea.

În timpul acestei cântari, se face intrarea cu sfânta Evanghelie, care este însotita de faclii si de cadelnite, întovarasita de toti slujitorii altarului si purtata de diacon însusi, sau de preot, daca nu este diacon. Iar preotul înainte de a intra în altar, oprindu-se la o mica distanta înaintea sfintelor usi pâna sa se termine cântarea psalmului antifonic, se roaga lui Dumnezeu ca intrarea lui în altar sa fie însotita de sfintii îngeri, care sa ia parte cu el la sfânta slujba si la slavirea lui Dumnezeu. Si adauga explicatia: ca Dumnezeu se cuvine sa fie slavit de oameni si de îngeri. Caci aceasta însemneaza: („Ca tie se cuvine toata slava, cinstea si închinaciunea...”, din partea tuturor celor care stiu sa slaveasca pe Dumnezeu si sa i se închine.

Rugându-se astfel, intra în altar si pune Evanghelia pe sfânta Masa.

CAPITOLUL XVI
Simbolismul Sfintei Liturghii, pe scurt

Trebuie însa sa revenim mai târziu, cu deamanuntul. Am spus mai dinainte ca taina iconomiei lui Hristos este simbolizata prin însasi jertfa Sfintei Liturghii. Dar ea este simbolizata si prin cele ce se savârsesc si se rostesc atât înainte cât si dupa Jertfa. Anume Jertfa vesteste moartea, învierea şi înaltarea Domnului, deoarece cinstitele daruri se prefac în însusi dumnezeiescul Trup, cu care El a înviat si S-a înaltat la ceruri; cele dinainte de Jertfa închipuiesc cele petrecute înainte de moartea Domnului, adica întruparea, iesirea la propovaduire

si aratarea cea desavârsita în lume; iar cele de dupa Jertfa amintesc „fagaduinta Tatalui” cum am numit-o Domnul Însusi, adica pogorârea Sfântului Duh peste Apostoli[83] si aducerea neamurilor lui Dumnezeu si partasia lor cu El, printr-însii. Astfel, întreaga slujba este ca un curs unitar de istorie (sfânta) ce pastreaza de la început pâna la sfârsit armonia si întregimea, încât fiecare din cele ce se savârsesc sau se rostesc aduce partea sa de împlinire la întregul slujbei. De pilda, psalmii antofonici, care se cânta la începutul Liturghiei, închipuiesc cea dintâi treapta a iconomiei lui Hristos; iar cele urmatoare, adica citirile din Scriptura si celelalte, închipuiesc treapta a doua.

S-a spus desigur, ca un altul ar fi rostul cântarilor si al citirilor din Sfânta Scriptura: ele ar fi adica mijloace de curatire si de pregatire pentru primirea Sfintelor Taine. Dar nimic nu se opune ca ele sa poata face si una si alta, adica pe de o parte sa sfinteasca pe credinciosi, iar pe de alta sa simbolizeze iconomia lui Hristos. Dupa cum hainele împlinesc, în primul rând, nevoia de îmbracaminte, acoperind trupul, dar prin felul cum sunt croite arata si îndeletnicirea, felul de viata si rangul celor ce le poarta, tot asa si aici. Se întelege ca, întrucât cântarile si citirile sunt, în general, scripturi dumnezeiesti si cuvinte de Dumnezeu insuflate, ele sfintesc pe cei ce le citesc si cânta; dar întrucât au fost alese si orânduite într-un anumit fel, au si cealalta menire, adica închipuiesc venirea si trairea în lume a lui Hristos.

Acelasi lucru este nu numai cu cântarile si citirile, ci si cu sfintele ceremonii: fiecare din ele se savârsesc în vederea unei anumite trebuinte dar totodata simbolizeaza si ceva din faptele, din lucrurile sau patimile lui Hristos. Sa luam, de pilda, intrarea cu Sfânta Evanghelie în altar sau intrarea cu cinstitele daruri. Fiecare din acestea se savârseste cu un scop practic: cea dintâi sa se citeasca Evanghelia, cea de a doua ca sa se savârseasca jertfa. Dar si una si alta închipuiesc iesirea sau aratarea în lume a lui Hristos: una închipuieste aratarea, înca nedeplină si nedeslusita, de la început, cealalta pe cea desavârsita si deplina.

Ba înca, între cele ce se savârsesc în timpul Sfintei Liturghii, sunt chiar unele lucruri care nu corespund nici unei trebuinte, ci au doar un scop simbolic. Asa sunt, de pilda, forma de sulita a copiei, împungerea prescurei si întiparirea crucii pe ea, precum si turnarea apei calde în sfintele Daruri. De altfel si în alte sfinte slujbe gasim multe de acestea. Astfel, în rânduiala botezului, cei ce vor sa se boteze trebuie sa se descalte, sa se dezbrace si stând cu fata spre apus sa-si întinda mâinile si sa sufle. Acestea si altele de acest fel nu corespund nici unei trebuinte în savârsirea tainei, ci învata pe cel botezat ura si dezgustul ce trebuie sa nutreasca fata de cel rau si cum trebuie sa-l alunge cel ce va sa fie un adevarat crestin.

Asa stând lucrurile, sa urmarim cu privirea Liturghia întreaga, parte cu parte, ca sa vedem cum cuprinde într-însa chipul iconomiei lui Hristos.

---

[83] Vezi Luca XXIV, 49 si Fapte I, 4.

Sa începem cu cântarile psalmilor antifonici.

CAPITOLUL XVII
Tâlcuirea primului antifon

Asadar, cel dintâi pas, cuvenit celor ce încep (sa cânte lui Dumnezeu), este spre slavire. „Bine este a ne marturisi Domnului...", zice imnul catre Dumnezeu si Tatal si despre Unul-Nascut. „Bine este a ne marturisi Domnului si a cânta numelui Tau, Prea Înalte..."[84]. Prea Înalt numeste imnul acesta pe Tatal, iar Domn pe Fiul Unul-Nascut deci, bine este a lauda pe Fiul si pe Tine Tatal. Ce înseamna aceste cuvinte? – Ele fac introducerea la cele ce urmeaza, vrând sa spuna ca imnul este înaltat atât lui Dumnezeu-Tatal cât si Fiului? – Cântându-se lucrurile Fiului, prin care a fost preamarit si Tatal. Caci care e motivul (cuprinsul) imnului? – Coborârea Fiului din slava Dumnezeirii si smerenia Sa, faptele si patimile îndurate de El prin întrupare. Pe acestea Psalmistul le numeste mila si adevar: („... Sa vestim dimineata mila Ta, iar noaptea adevarul Tau")[85].

Le numeste mila, pentru ca Fiul, prin multa Sa bunatate si iubire de oameni, nu a dispretuit pe oameni, care patimeau cumplit si-i erau straini si vrajmasi; si nu numai ca S-a milostivit de neputinta noastra, ci S-a facut partas chiar si suferinselor noastre, stricaciunii si mortii; nu numai ca ne-a izbavit din greaua pierzanie, ci ne-a învrednicit si de împaratia cerurilor si de cele mai mari bunatati. De aceea zice Sfântul Apostol Pavel: „Când s-a aratat bunatatea si iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu..."[86] vrând sa spuna ca atunci s-a vazut pentru prima oara cât e de mare aceasta bunatate. Iar Domnul zice: „Asa a iubit Dumnezeu lumea..."[87], aratând prin aceste cuvinte nemarginirea iubirii Sale. Astfel, pe drept cuvânt imnul numeste iconomia mântuirii „mila".

Iar adevar o numeste, pentru ca toate cele din Legea veche erau fata de ea ca niste umbre si preînchipuiri. De aceea zice Proorocul despre ea: „Juratu-S-a Domnul adevarul, lui David..."[88]. Si ce S-a jurat? – Ca Hristos va veni si va trai pe pamânt, în trup: „Din roada pântecelui tau voi pune pe scaunul tau..."[89], zice Domnul, prevestind pe Mântuitorul Însusi. Si de unde se vede aceasta? – A spus-o sfântul arhanghel Gavril, când a binevestit unde se vede aceasta? – A spus-o sfântul arhanghel Gavril, când a binevestit Fecioarei nasterea cea mai presus de minte, aratând cât de mare va fi Cel ce avea sa se nasca: „Si-i va da

[84] Psalmul XCI, 1.
[85] Psalmul XCI, 2.
[86] Tit. III, 4.
[87] Ioan III, 16.
[88] Psalmul CXXXI, 11.
[89] Psalmul CXXXII, 11.

Lui, Domnul Dumnezeu tronul lui David, tatal Lui, si va împarati peste casa lui Iacov în veci si împaratia Lui nu va avea sfârsit"[90].

Dar adevarul însusi este si judecata si dreptate. De ce? – Pentru ca Mântuitorul, înlaturând pacatul si zdrobind pe diavolul n-a facut aceasta prin forta, adica n-a biruit prin taria trupeasca, ci prin judecata si prin dreptate, dupa cum a zis Psalmistul: „Dreptatea si judecata sunt temeliile tronului Tau"[91] si dupa cum si noi în tribunale biruim pe potrivnicii nostri prin hotarârea judecatorilor. De aceea zice Domnul: „Acum este judecata lumii acestei, acum stapânitorul veacului acestuia va fi aruncat afara"[92]. Stiind acestea, Fericitul Dionisie (Areopagitul) zice ca netarmuita iubire de oameni a bunatatii dumnezeiesti a nimicit puterea cetei apostatice, adica a demonilor asupra noastra, nu pentru ca îi este superioara în putere, ci pentru judecata si dreptate, dupa cum graieste cuvântul predat noua în chip tainic[93]. Asadar, noi cântam în acest imn nu numai mila si adevarul, ci si dreptatea si judecata lui Dumnezeu. De aceea Psalmistul continua: „Ca drept este Domnul Dumnezeul nostru si nu este nedreptate într-Însul"[94].

Iar ceea ce a spus mai înainte: „Bine este a vesti dimineata mila Ta si noaptea adevarul Tau...", însemneaza ca trebuie sa laudam pe Dumnezeu nu numai ziua ci si noaptea. Caci aici dimineata si noaptea sunt tot una cu „în toata vremea", cum gasim în alt psalm[95].

Aceasta este tâlcuirea primului antifon.

CAPITOLUL XVIII
Ce însemneaza cântarile din profeti de la începutul Liturghiei (explicarea antifonului al doilea)

Al doilea antifon cânta însasi împaratia, stralucirea si puterea Fiului lui Dumnezeu, câstigata de El prin pogorârea din slava Dumnezeirii si prin umilire.
Dar care este rostul acestor cuvinte profetice care se cânta acum? Si ce însemnare au ele în legatura cu iconomia Mântuitorului?

– Ele închipuiesc începutul venirii Mântuitorului, când Acesta venise pe pamânt, dar înca nu se facuse cunoscut multora, când era în lume, dar lumea nu-L cunostea pe Dânsul; cu alte cuvinte, închipuiesc vremea de dinainte de Ioan

---

[90] Luca I, 32-33.
[91] Psalmul LXXXVIII, 14.
[92] Ioan XII, 31.
[93] Vezi Despre Ierarhia bisericeasca, cap. III, 3 (Migne, P.G., t. III col. 441B). Cf. si traducerea româneasca de Pr. Cic. Iordanescu (Chisinau, 1932) pp. 102-103.
[94] Psalmul XCI, 15.
[95] Psalmul XXXIV, 1 „Binecuvânta-voi pre Domnul în toata vremea, lauda Lui va fi pururea în gura mea".

Botezatorul, mai înainte de a se aprinde lumina[96]. În acea vreme era înca nevoie de cuvintele Proorocilor; dar dupa aceea, aratându-Se Însusi Cel proorocit, nu mai era trebuinta de Prooroci. Caci Ioan Botezatorul si, chiar Tatal în fata lui Ioan, L-a marturisit pe Însusi Cel venit. De aceea zice Scriptura ca „toti Proorocii au proorocit pâna la Ioan"[97]. Deci cântarile profetice închipuiesc vremea aceea dinainte de Ioan; de aceea, si cinstitele daruri, care închipuiesc pe Hristos, înca nu sunt aduse la aratare, ci stau puse deoparte si acoperite.

Dar sa vedem acum cuvintele psalmului profetic. – „Domnul a împaratit, întru podoaba S-a îmbracat"[98]. Însusirea sub care oamenii au cunoscut pe Dumnezeu si careia ei s-au supus, au numit-o împaratie, pentru ca L-au cunoscut plin de stralucire, de podoaba si de putere, asa cum se si cuvenea sa-L cunoasca. Aceasta vrea sa spuna si Mântuitorul, când zice: „Datu-mi-s-a toata puterea în cer si pe pamânt...[99] ca si pamântenii, împreuna cu puterile ceresti, au cunoscut pe Stapânul cel adevarat. Cercetând apoi cele ce urmeaza, vom gasi acelasi înteles. Lamurind felul împaratiei si al puterii, Profetul continua: „Ca a întarit lumea, care nu se va clati"[100]. Prin întarire, trebuie sa întelegem credinta; prin ea a întarit Dumnezeu pe oameni, care se clatinau în ratacire, si i-a unit cu El. Caci asa e cel ce se clatina: nu poate sa se statorniceasca de fel. Iar când Domnul zice: „Mergând, învatati toate neamurile, botezându-le în numele Tatalui si al Fiului si al Sfântului Duh..."[101], vorbeste despre propovaduirea credintei.

Dar credinta singura nu e deajuns pentru a câstiga împaratia lui Dumnezeu si, numai prin ea, neamurile n-ar fi fost mântuite pe deplin; ci era nevoie sa se adauge si (faptele, adica) pazirea poruncilor lui Dumnezeu. De aceea continua Proorocul: „Marturiile Tale au fost crezute foarte"[102] si de aceea Domnul, pe lânga porunca botezului, adauga si îndemnul pazirii poruncilor, zicând: „... învatându-le pe ele sa pazeasca toate câte am poruncit voua". Caci ceea ce Mântuitorul numeste porunci, Proorocul numeste marturii; acest lucru se vede pretutindeni în Sfânta Scriptura, care numeste poruncile lui Dumnezeu marturii.

Dupa aceasta, Psalmistul adauga: „Casei Tale se cuvine sfintenie Doamne, (întru lungime de zile")[103], întelegând prin sfintenie: jertfele, darurile si toata închinarea cuvenita lui Dumnezeu. Vorbind astfel despre casa lui Dumnezeu, Psalmistul arata ca aceasta casa nu e goala si nici parasita de Dumnezeu, ci ea are într-însa pe însusi Stapânul. Caci daca ar fi goala, nu i s-ar da ei cinstea cuvenita numai lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Pavel numeste biserica „lacas al Dumnezeului celui viu", când zice: „... ca sa stii cum trebuie sa te porti în casa lui Dumnezeu, care este biserica Dumnezeului Celui

[96] Ioan I, 8-1, Cf. si Ioan V, 35.
[97] Matei XI, 13.
[98] Ps. XCII, 1 – Vezi nota 82.
[99] Matei XXVII, 18.
[100] Psalmul XCII, 2.
[101] Matei XXVIII, 19.
[102] Psalmul XCII, 6 (7).
[103] Psalmul XCII, 6 (7).

viu"[104]. Acest lucru l-a adaugat si Mântuitorul la cele spuse mai sus fagaduind ca va fi deapururea cu Biserica Sa: „Iata Eu sunt cu voi...» Si ceea ce Proorocul spusese prin cuvintele „întru lungime de zile" Mântuitorul o spune prin cuvintele: „... în toate zilele, pâna la sfârsitul veacului"[105].

Iata de ce aceasta psalmodie este o proorocire exacta a celor savârsite de Mântuitorul prin cruce si moarte.

CAPITOLUL XIX
Tâlcuirea antifonului al treilea

Antifonul al treilea este ca o întâmpinare a lui Hristos, Care Se apropie si Se arata; tocmai de aceea este asezat si se cânta înainte de iesirea si intrarea cu Sfânta Evanghelie, prin care e închipuit Hristos. Când a cântat acest psalm, Proorocul a avut în fata ochilor sufletesti privelistea sosirii lui Hristos; o dovedeste mai ales bucuria si veselia de care se vede ca e cuprins si la care cheama si pe altii sa ia parte: „Veniti sa ne bucuram de Domnul (si sa strigam lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru. Sa întâmpinam fata lui întru marturisire si în psalmi sa cântam Lui, ca Dumnezeu mare este Domnul si împarat mare peste tot pamântul)..."[106].

Omul n-ar fi avut parte de bucurie daca n-ar fi venit Domnul, caci bucuria cea adevarata numai Hristos ne-a adus-o; iar daca sunt si unii care s-au bucurat înainte de venirea Lui pe pamânt, acestia s-au bucurat numai pentru ca li s-a descoperit de sus despre Hristos, precum zice Mântuitorul: „Avraam a saltat de bucurie ca va vedea ziua mea si a vazut-o si s-a bucurat"[107].

Sau cum spunea David însusi: „Da-mi mie bucuria mântuirii Tale"...[108], când se ruga lui Dumnezeu sa dobândeasca iarasi bucuria, pe care o avea întru Hristos înainte de a fi pacatuit si pe care o pierduse prin pacat. Si dupa cum daca ar fi zis: „Veniti sa ne luminam..." ar fi vestit sosirea luminii, tot asa, atunci când zice: „Veniti sa ne bucuram de Domnul...", Psalmistul arata ca se va ivi însusi Pricinuitorul bucuriei.

Dupa aceea Îl numeste si „Mântuitor" si „Domn". Mântuitor si mântuire Îl numeste Scriptura pe Hristos, pentru ca dintre persoanele Treimii dumnezeiesti numai Fiul S-a facut pe Sine savârsitor al mântuirii noastre, si toate le-a facut prin Sine Însusi, dupa cum zice sfântul apostol Pavel: „... prin Sine însusi savârsind curatirea pacatelor noastre".[109] Acest lucru l-a si dovedit El Însusi, ca un bun pastor, care nu a trimis sa caute oaia cea pierduta, ci a cautat-o El singur,

---

[104] I. Tim. III, 15.
[105] Matei XXVIII 20.
[106] Ps. XCIV, 1-3.
[107] Ioan VIII, 56.
[108] Psalmul L, 12.
[109] Evrei I, 8.

a gasit-o si a adus-o pe umerii Sai[110]. De aceea a si primit un nume care arata aceasta, fiind numit Iisus (care pe evreieste însemneaza mântuitor).

„...Sa întâmpinam fata lui întru marturisire...” Prin „fata” întelegem venirea Lui în lume. Adica sa nu asteptam sa-L vedem sosit acasa, ci sa-L întâmpinam, de departe, întru marturisire, adica în cântari de slava. „Si în psalmi sa cântam Lui...”, adica sa-I dam cinstea cuvenita lui Dumnezeu. El, într-adevar, a binevoit sa se arate în chip de rob; noi însa sa nu uitam ca El e Stapânul nostru, sa nu-L nesocotim din pricina trupului omenesc, sa nu fim ispititi a gândi despre Cel Prea-Înalt ceva nevrednic, din pricina înfatisarii. Caci Cel ce Se ascunde sub valul acestui trup, este Domnul: „mare este Domnul si împarat mare peste tot pamântul”. Celelalte versete ale psalmului adauga toate cele ce se cuvin lui Dumnezeu.

Iata deci care sunt cântarile profetice si în chipul acesta ele se cânta la timpul cuvenit.

CAPITOLUL XX
Despre iesirea cu Sfânta Evanghelie si imnul Trisaghion

Când se termina cântarea antifoanelor, preotul stând în mijloc cu fata spre altar, ridica în sus Sfânta Evanghelie si o pune în vazul poporului, amintind astfel iesire în lume a Domnului, când a început sa se faca cunoscut. Caci Sfânta Evanghelie întruchipeaza pe Hristos, dupa cum si scripturile Proorocilor se numesc Prooroci, ca în cuvântul lui Avraam catre bogatul nemilostiv: „Au pe Moise si pe Prooroci”[111], întelegând adica scrierile acestora.

Iar dupa ce Cel proorocit a venit si S-a ivit El Însusi în lume, nimeni nu mai voieste sa ia aminte la spusele Proorocilor; de aceea, dupa ce s-a aratat Sfânta Evanghelie, cântarile profetice înceteaza si începem a cânta din ale Noului Asezamânt (troparele): ori laudam pe Prea Sfânta Nascatoare de Dumnezeu sau pe vreun Sfânt, ori slavim pe Hristos Însusi, pentru salasluirea Lui întru noi, ori pentru cele ce a facut sau a patimit pentru noi, cât a trait pe pamânt caci pe acestea Biserica le sarbatoreste totdeuana.

Apoi cântam pe Însusi Dumnezeu Cel în Treime, asa cum am învatat din aratarea Mântuitorului (la Botezul Domnului: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fara de moarte, miluieste-ne pe noi!”). Cântarea aceasta e împrumutata parte din cântarea îngerilor, parte din cartea sfintilor psalmi ai Proorocului si este alcatuita de Biserica lui Hristos, fiind închinata Sfintei Treimi. Într-adevar, cuvântul „sfinte”, cântat de trei ori, este din imnul serafimilor[112]; iar cuvintele „Dumnezeule, tare, fara de moarte” sunt din acel psalm al lui David, în care el

[110] Cf. Luca XV, 4-6 şi Matei XVIII, 12, 13.
[111] Luca VI, 29.
[112] Vezi Isaia VI, 1-3. Cf. si Aproc. IV, 8.

spune: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu Cel tare, Cel viu”[113]. Alegerea si împreunarea acestor cuvinte precum si adausul cererii „miluieste-ne pe noi!” este fapta Bisericii, care cunoaste si propovaduieste pe Unul Dumnezeu în Treimea Sa. Prin aceasta, ea vrea sa arate, pe de o parte, legatura dintre Vechiul si Noul Testament iar, pe de alta, ca îngerii si oamenii s-au unit într-o singura Biserica si o singura ceata, prin venirea lui Hristos[114], Cel ce e mai presus de ceruri si totodata e si pe pamânt. De aceea, dupa ce Sfânta Evanghelie a fost aratata si apoi dusa la altar, cântam imnul acesta cu glas tare, pentru ca Cel ce S-a salasluit între noi ne-a asezat împreuna cu îngerii, facându-ne loc în ceata lor.[115]

CAPITOLUL XXI
Despre rugaciunea trisaghionului si despre sfintele îndemnuri[116]

Înainte de cântarea întreit-sfânta, preotul se roaga în taina lui Dumnezeu sa primeasca aceasta cântare a noastra si sa dea har celor ce o cânta. Ce har? – Potrivit cântarii întreit-sfinte, preotul roaga pe Dumnezeu sa ne sfinteasca sufletele si trupurile, daruindu-ne iertare de greseli, pentru ca sa putem sluji Lui cu sfintenie în toate zilele. Rugaciunea se sfârseste cu ecfonisul: „Ca sfânt esti Dumnezeul nostru si întru Sfinti Te odihnesti...”[117]. Adica a se bucura între Sfinti si a sfinti este dat numai Celui cu adevarat sfânt. Glasuind acest ecfonis, si înaltând slava lui Dumnezeu, preotul da astfel poporului credincios semnalul de începerea cântarii celei întreit-sfinte; iar aceasta, raspunzând, ca de obicei, Amin, începe cântarea[118].

Terminându-se cântarea întreit-sfânta, preotul îndeamna pe toti sa nu fie neatenti si cu nepasare, ci sa ia aminte la cele ce se savârsesc si se cânta; aceasta vrea sa spuna îndemnul „Sa luam aminte!”. El ureaza apoi „Pace tuturor!”, iar dupa aceea aminteste credinciosilor de întelepciunea cu care se cuvine sa ia aminte la Sfintele taine. Care e aceasta întelepciune? – Sunt gândurile ce se

---

[113] Psalmul XLI, 2.
[114] Cf. Efeseni I, 10.
[115] Cf. Sf. Chiril al Ierusalimului cat. V. myst., 6, Quasten 33/101 si trad. rom. de D. Fecioru, p. 569 – Ideea aceasta a unei singure biserici sau a unui singur cor alcatuit de îngeri si de oameni datorita întruparii si rascumpararii este foarte familiara vechilor liturgisti rasariteni. O gasim de ex. în sec. V la Pseudo Dionisie Areopagitul, în sec. VII la Sf. Maxim Marturisitorul, apoi, mult mai bine reliefata la comentatorii nestorieni ai Liturghiei, printre care unul din sec. IX si în Expositio liturgicae a episcopului sirian Barsalibi, în sec. XI (Cf. S. Salaville, tr. fr. p. 128 n.1).
[116] Despre îndemnuri cf. Simeon al Tesalonicului, Despre Sf. rug. cap. 322.
[117] Cuvintele „si întru Te odihnesti” nu mai figureaza azi în ecfonisul rugaciunii Trisaghionului. Ele se gasesc în multe manuscrise vechi ale Liturghiei grecesti (vezi P. Trembela, Cele trei liturghii dupa ciducuu din Atena (în grec.) Atena 1935, pp 40-41.
[118] Precum se vede, pe timpul lui Cabasila (sec. XIV), rugaciunea Trisaghionului era citita înainte de cântarea Trisag, iar în timpul ei, ca azi. Rânduiala descrisa de Cabasila este confirmata, de altfel de multe din manuscrisele vechi ale Liturghiei (vezi P. Trembela, op. cit., pp 41-42, nota 9) (n. ed.).

cuvin sa le avem în timpul sfintei slujbe si cu care trebuie sa privim si sa ascultam cele ce se savârsesc si se rostesc, gândurile cele pline de credinta, cele ce nu au nimic omenesc într-însele. Aceasta e întelepciunea crestina si asa se tâlcuieste îndemnul „Întelepciune!”, adresat credinciosilor de catre preot (diacon) de mai multe ori în cursul slujbei, ca un mijloc de a le aduce aminte despre acele gânduri. Caci cu chipul acesta ni le aducem aminte unii altora, deoarece un singur cuvânt redesteapta adesea în sufletele celor ce-l asculta, (tot ce au în gând).

Dar pentru ce e necesara aceasta reamintire? – Fiindca puterea uitarii e mare si nici una dintre slabiciunile omenesti nu pune, asa de des si asa de usor, stapânire pe om, ca aceasta. Noi însa trebuie sa stam si sa luam parte la slujba, la cântarile si la ceremoniile ei, cu gânduri cuviincioase daca vrem sa nu luam degeaba parte la ele si sa ne pierdem timpul în zadar. Asa ceva nu e tocmai usor. De aceea s-ar cuveni, desigur, ca noi, prin propria noastra vointa, sa stam trezi si cu mintea încordata; dar (fiindca nu putem), e necesara o reamintire din afara de noi, pentru ca sa putem pune iarasi stapânire pe gândul nostru, care e necontenit furat de uitare si ademenit spre desartele griji.

Acelasi lucru vrea sa spuna si cântarea ce se cânta atunci când cinstitele daruri sunt gata sa fie aduse la sfânta Masa: „Toata grija lumeasca sa o lepadam!”.

Mai este, în sfârsit, si exclamatia „Drepti!”, care cuprinde tot un îndemn. Ce ne îndeamna? – Ne cere ca noi, care ne apropiem de Dumnezeu si de Sfintele Taine, sa fim în stare de veghe si nu cu lenevire, ci cu înfiorare si cu toata cucernicia sa petrecem aceasta convorbire (cu Dumnezeu), fie ca privim, fie ca graim, fie ca ascultam ceva din cele sfinte; iar cea dintâi dovada a râvnei si a evlaviei noastre este statura dreapta a trupului, adica sa facem aceasta nu stând jos, ci în picioare. Aceasta e tinuta celor ce se roaga, asa se cuvine sa stea niste robi care si-au atintit luarea-aminte la semnul stapânilor, pentru ca sa alerge cu grabire spre a-i sluji, îndata ce li s-ar porunci[119]. Iar noi nu suntem decât tot niste robi facuti pentru orice slujire si care ne rugam lui Dumnezeu pentru lucrurile cele mai de pret.

Iata deci care este întelesul sfintelor îndemnuri.

[119] Cf. Ps. CXXII, 2-4 (123,2).

CAPITOLUL XXII
Despre citirile din Sfânta Scriptura, ordinea si simbolismul lor

Dupa cântarea întreit-sfânta, se citeste Apostolul apoi si Evanghelia – dupa ce adunarea credinciosilor a cântat, mai întâi, un imn de slava lui Dumnezeu: („Slava Tie, Doamne, slava Tie")

Dar de ce înainte de citirile din Scriptura laudam pe Dumnezeu? – Pentru ca acest lucru se cuvine sa-l facem ori de câte ori El ne daruieste ceva si deci cu atât mai mult atunci când e vorba sa dobândim un bun asa de pretios, cum este auzirea cuvintelor dumnezeiesti. Înainte de Apostol, cântarea (întreit-sfânta) e amestecata cu cererea, caci se termina prin cuvintele „miluieste-ne pe noi!". Dar înainte si dupa Evanghelie înaltam o cântare adevarata, de lauda, fara cerere, ca unii care stim ca Sfânta Evanghelie întruchipeaza pe Hristos si ca daca L-am aflat pe Hristos, am dobândit totul. Caci într-însa se afla Mirele si avându-L pe el, nu mai avem nevoie sa-I cerem nimic. Caci nu se cade ca fiii Mirelui sa posteasca, atâta vreme cât Mirele este cu dânsii, ci numai sa-l cinsteasca si sa-L laude[120]. Pentru acelasi motiv, si imnul serafimilor, asa cum îl redau Proorocii [121], este tot o cântare de lauda curata, fara cerere.

Dar ce rost au citirile din Scriptura în acest moment al slujbei? – Daca vrei sa stii folosul lor, l-am spus:[122] ele ne pregatesc si curatesc mai dinainte, pentru sfintirea cea mare a Sfintelor Taine. Iar daca vrei sa afli care este însemnarea lor, afla ca ele închipuiesc aratarea în lume a Domnului prin care El s-a facut cunoscut, pe încetul, dupa învierea Sa. De aceea mai întâi ni se arata sfânta Evanghelie închisa, închipuind prima aratare[123]. Tatal a marturisit pe Fiul, care era înca necunoscut[124], când Fiul, negraind nimic despre Sine, avea nevoie de glasul unui vestitor. Dupa aceea, citirile din Scriptura închipuiesc aratarea mai vadita a Mântuitorului, când El vorbea tuturora, în public si S-a facut cunoscut nu numai prin cele ce a grait El Însusi, ci si prin ce a învatat pe Apostoli sa propovaduiasca, trimitându-i catre oile cele pierdute ale casei lui Israel[125]. De aceea se citeste atât din cartile sfintilor Apostoli, cât si din Sfânta Evanghelie însasi.

Dar de ce nu se citeste mai întâi Evanghelia? - Pentru ca cele graite de Domnul Însusi ne înfatiseaza aratarea Lui mai lamurit decât cele spuse de Apostoli. Stim însa ca Mântuitorul nu a aratat oamenilor dintr-odata si pe de-a-ntregul marimea puterii si a bunatatii Sale (aceasta o va face la a doua Sa venire), ci a înaintat treptat de la ceea ce era mai nevadit la ceea ce era mai

---

[120] Cf. Matei IX, 16.
[121] Vezi Isaia VI, 1-3, Cf. si Apoc IV, 18.
[122] Vezi cap. I si XVI.
[123] În textul original = ἡ επιφανεια (epifania) numele sarbatorii de la 6 Ian. (la început nasterea si Botezul, apoi numai Botezul).
[124] Aluzie la evenimentele de la Botezul Domnului. Vezi Matei III, 13-17.
[125] Cf. Matei X, 6.

vadit. De aceea este potrivit sa se citeasca Apostolul înaintea Evangheliei, vrând sa se arate astfel ca manifestarea Domnului în lume s-a facut treptat. Tot pentru acest motiv, lucrurile care amintesc aratarea Lui deplina, sunt pastrate pentru partea de la urma a slujbei, dupa cum se va vedea din cele ce urmeaza.

CAPITOLUL XXIII
Despre rugaciunile de dupa Evanghelie

Dupa ce s-a citit sfânta Evanghelie, diaconul îndeamna multimea sa se roage, iar în altar preotul se roaga si el, în taina, ca rugaciunile credinciosilor sa fie primite de Dumnezeu; apoi, slavind cu glas mare pe Dumnezeu, îi ia si pe ei partasi la slavire.

Dar care e rugaciunea obsteasca cea mai potrivita, îndata dupa Evanghelie? – E rugaciunea pentru cei ce pazesc cuvântul Evangheliei, pentru cei ce imita iubirea de oameni a lui Hristos, Cel simbolizat prin Evanghelie. Si care sunt acestia? – Pastorii Bisericii si capeteniile popoarelor, adica cei ce chivernisesc treburile obstesti. Caci daca acestia îsi tin fagaduiala, propovaduind bine si pazind cele scrise în Evanghelie, împlinesc si lipsa lui Hristos, dupa cum zice Sfântul Apostol Pavel [126], pascând turma Lui, dupa învatatura data de El. În rândul acestora sunt trecuti apoi, ca vrednici sa fie pomeniti în rugaciunile obstei, si ctitorii, îngrijitorii sfintelor lacasuri, învatatorii virtutii si toti cei ce, în vreun fel oarecare, fac bine obstei bisericesti si celor sfinte.

Acum însa ne apropiem de sfânta Jertfa, la care nu se cade sa fie de fata cei nebotezati, pe care îi numim „catehumeni" (cei chemati), întrucât ei au primit crestinismul numai din auzite si, atât cât se poate, din învatatura. Pe acestia preotul îi îndeparteaza acum din ceata credinciosilor crestini, citind mai întâi o rugaciune pentru dânsii, în care se roaga ca ei sa se desavârseasca, învrednicindu-se de botez la vremea cuvenita. Iar motivul acestei rugaciuni este slavirea lui Dumnezeu: „Ca si acestia sa slaveasca împreuna cu noi întru tot cinstitul si de mare cuviinta numele Tau..."

Dupa ce rosteste acest ecfonis ca pe o slavoslovie, luând astfel ca partasi la slavire multimea credinciosilor, preotul zice în taina o alta rugaciune[127], în care mai întâi multumeste lui Dumnezeu ca l-a învrednicit pe deplin sa stea înaintea Lui si sa-si înalte mâinile spre El, pentru sine si pentru credinciosi, iar dupa aceea se roaga sa se învredniceasca a face acest lucru în toata vremea, cu cuget curat. Iar încheierea acestei rugaciuni este tot slava lui Dumnezeu: „Ca tie se cuvine toata slava..." Slavind astfel pe Dumnezeu, dupa obicei, împreuna cu poporul, preotul se roaga din nou, în taina[128], pentru sine si pentru norod, ca fara

---

[126] Coloseni I, 24.
[127] Rugaciunea întâi pentru credinciosi.
[128] Rugaciunea a doua pentru credinciosi.

de osânda sa stea înaintea sfântului Jertfelnic, nepatat de nici o întinaciune trupeasca sau sufleteasca, iar pe credinciosii care se roaga împreuna cu el sa-i învredniceasca a se împartasi cu Sfintele Taine fara vinovatie si fara osânda si, pe lânga aceasta, sa mosteneasca împaratia cerurilor.

Si aceasta rugaciune se încheie tot prin slavirea lui Dumnezeu, spre care ne-a îndemnat sfântul apostol Pavel, zicând: „Toate spre slava lui Dumnezeu sa le faceti!”[129]. Adica preamarirea lui Dumnezeu sa fie telul nostru de totdeauna. Agricultorii au ca scop al muncii lor produsul roadelor câmpului, pentru care se trudesc bucurosi; negutatorii urmaresc câstigul, altii altele si asa mai departe. Noi însa, în toate câte facem, slava lui Dumnezeu sa o cautam. Caci noi suntem niste robi care datoram Stapânului nostru aceasta slujire, ca unii care pentru ea am fost ziditi de Dânsul dintru început si tot pentru ea am fost rascumparati din nou. De aceea vedem cum Biserica se îngrijeste necontenit de slava lui Dumnezeu, propovaduind-o în toata lumea cântând-o în toate slujbele sfinte, socotind-o totul si toate facându-le pentru ea: rugaciunile si cererile, sfintele slujbe, îndemnurile si orice lucrare sfânta.

CAPITOLUL XXIV
Despre aducerea cinstitelor daruri la sfânta Masa

Laudând cu glas mare pe Dumnezeu, preotul merge la procomidiar si, ridicând cu evlavie cinstitele daruri în dreptul fruntii, iese din altar; purtându-le astfel, le duce la sfânta Masa, ocolind prin sânul bisericii, pasind încet si solemn. iar credinciosii cânta si îngenuncheaza înaintea lui cu tot respectul si cucernicia, rugându-se sa-i pomeneasca la aducerea darurilor, în timp ce el înainteaza însotit de faclii si de cadelnite, intrând astfel în altar, în timp ce el înainteaza însotit de faclii si de cadelnite, intrând astfel în altar.

Acestea se savârsesc dupa trebuinta: darurile, care vor fi în curând jerfite, trebuiau aduse si puse pe jertfelnic. Iar acest lucru se face cu toata cinstea si cuviinta posibile, caci asa se aduceau daruri lui Dumnezeu; chiar si împaratii, când trebuiau sa aduca daruri lui Dumnezeu, nu încredintau altora acest lucru, ci ei însisi, având coroana pe cap, ‚mergeau si le aduceau singuri.

Acestea înfatiseaza însa si aratarea cea din urma a lui Hristos, prin care mai ales a aprins ura iudeilor, când a facut drumul din patrie (Galileia) la Ierusalim, unde trebuia sa se jertfeasca, intrând calare pe asin în oras, escortat si aclamat de multimi.

În acest moment, trebuie sa îngenunchem înaintea preotului si sa-l rugam ca sa ne pomeneasca în rugaciunile Jertfei. Caci nu exista o alta forma de rugaciune care sa poata atât de mult si care sa ne dea nadejdi mai tari ca aceea

[129] I Cor X, 31.

adusa prin aceasta înfricosata Jertfa, care a curatit, fara nici o plata, pacatele si faradelegile lumii. Iar daca unii dintre cei ce îngenuncheaza înaintea preotului, când acesta intra cu cinstitele daruri, se închina darurilor purtate, socotindu-le drept Trup si Sânge al lui Hristos, acestia fac confuzie cu Liturghia darurilor mai înainte sfintite, nestiind deosebirea dintre aceste Liturghii. Caci Liturghia Sfântului Ioan (si cea a Sfântului Vasile), la acest vohod, au darurile nejertfite si înca nesfintite, pe când Liturghia darurilor celor mai înainte sfintite le are slujite mai dinainte si prefacute în Trupul si Sângele Domnului[130].

CAPITOLUL XXV
Despre rugaciunile de dupa intrarea cu cinstitele daruri si despre îndemnurile preotului catre popor

Preotul aseaza cinstitele daruri pe sfântul Prestol. Apoi, ca unul ce e aproape de sfintirea darurilor si e gata sa se atinga de înfricosata Jertfa, se pregateste pe sine si se curateste prin rugaciuni, sârguindu-se sa fie destoinic pentru lucrarea sfânta. Dar se pregateste nu numai pe sine, ci si pe poporul ce sta înainte, cautând sa-l faca vrednic de primirea Harului, prin rugaciune, prin iubirea dintre dânsii, si prin marturisirea credintei.

(„Sa ne iubim unii pe altii, ca într-un gând sa marturisim...”). Iar în acestea consta toata pregatirea pe care ne-a impus-o Domnul, când a zis: „Fiti pregatiti!...”[131]. Caci prin ele se exprima credinta si faptele: credinta se arata prin marturisirea ei, iar faptele prin iubire, care este coroana oricarei fapte bune si culmea a toata virtutea.

Dar acestea vin la urma. Ceva mai înainte, preotul îndeamna pe credinciosii prezenti sa se roage pentru cele ce se cuvin atunci: „Pentru cinstitele daruri ce sunt puse înainte, Domnului sa ne rugam!”. Sa rugam adica pe Dumnezeu pentru darurile puse înainte, ca sa le sfinteasca si ca aducerea noastra de la proscomidie sa ajunga la împlinire. Adaugând acum si celelalte lucruri pentru care trebuie sa ne rugam lui Dumnezeu, preotul ne îndeamna „pe noi însine si unii pe altii si toata viata noastra lui Hristos Dumnezeu sa o dam”. Apoi, rostind ca de obicei, , în auzul tuturor, sfârsitul rugaciunii rostite în taina si slavind astfel pe Dumnezeu împreuna cu poporul, se roaga si îndeamna pe toti credinciosii la pace între dânsii. Anume, dupa ce zice: „Pace tuturor!”, adauga: „Sa ne iubim unii pe altii...” Iar pentru ca porunca apostolica ne îndeamna sa ne

---

[130] Despre acest amănunt vezi lămuriri suplimentare, în lucrarea Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila, Bucureşti, 1943, pp. 195-197.

[131] Matei XXIV, 44.

rugam unii pentru altii[132] poporul se roaga si el pentru pacea preotului, raspunzându-i: „Si duhului tau"[133].

Dar din iubirea noastra unii fata de altii, decurge si iubirea fata de Dumnezeu, iar de iubirea catre Dumnezeu e strâns legata credinta desavârsita si vie în El. De aceea, dupa ce preotul ne-a adus aminte de porunca iubirii, îndemnându-ne sa ne iubim unii pe altii, adauga îndata datoria marturisirii credintei: „... ca într-un gând sa marturisim...". Iar credinciosii proclama cu glas tare pe Dumnezeu Care se cuvine sa-L marturiseasca, adica pe Sfânta Treime: („Pe Tatal, pe Fiul si pe Sfântul Duh, Treimea cea de o fiinta si nedespartita").

CAPITOLUL XXVI
Despre marturisirea credintei, despre îndemnurile si rugaciunile preotului pentru credinciosi si despre raspunsurile acestora

Apoi preotul îndeamna pe toti sa marturiseasca ceea ce au învatat sa creada despre Dumnezeu, adica întelepciunea cea adevarata, despre care Apostolul zice: „Propovaduim o întelepciune celor desavârsiti..."[134] Aceasta întelepciune nu a cunoscut-o lumea, adica înteleptii lumii, care nici nu cunosc si nici nu cred ca exista ceva mai de pret si mai presus decât cunoasterea lucrurilor sensibile. Acestei întelepciuni ne îndeamna preotul sa-i deschidem toate usile („Usile, usile, cu întelepciune sa luam aminte!"), adica gurile si urechile noastre, ca si cum ar spune: însusiti-va aceasta întelepciune, graind-o si ascultând-o necontenit, dar nu cu lenevire, ci cu luare aminte si concentrându-va în voi însiva. Iar credinciosii rostesc întreaga marturisire, adica simbolul credintei.

Dupa aceea, preotul zice: „Sa stam bine, sa stam cu frica...!" Adica sa staruim cu tarie în credinta pe care am marturisit-o si sa nu ne lasam ademeniti de vorbaria ereticilor. Sa stam cu frica, pentru ca e mare primejdia pentru cei ce lasa sa le patrunda în suflet vreo îndoiala despre aceasta credinta. Staruind astfel neclintiti în credinta, vom putea aduce darurile noastre, lui Dumnezeu, potrivit cuvântului. Care cuvânt? – „În pace". Caci preotul continua: „... sa luam aminte, sfânta jertfa în pace sa o aducem". Adica sa ne amintim de cuvintele Mântuitorului: „Daca aduci darul tau la altar si-ti aduci aminte ca cineva are ceva împotriva ta, împaca-te mai întâi cu el, apoi întorcându-te, adu darul tau"[135].

---

[132] Vezi Efes. VI, 18; Colos IV, 3; II. Tes. V, 25; I Tim.II, 1 Iacov V, 16 etc.

[133] Cf. Sf. Ioan Gura de Aur, Omilia XVIII, 3 la II Cor. (Migne, P.G., t. LXI, col. 527): „Precum se roaga preotul pentru popor, asa si poporul se roaga pentru preot în timpul înfricosatoarelor Taine; caci aceasta si nimic altceva nu înseamna cuvintele: Si cu duhul tau".

[134] I Cor. II, 6 sq.

[135] Citat liber dupa Matei V, 23-24.

Iar credinciosii raspund: (Mila pacii, jertfa laudei!) adica nu numai sa aducem Jertfa în pace, dar aducem pacea însasi în chip de dar, ca pe o a doua jertfa. Aducem lui Dumnezeu mila, caci El a zis: „Mila voiesc, iar nu jertfa”[136]. Iar mila este roada păcii celei trainice si curate, caci daca nici o patima nu tulbura sufletul, nimic nu-l împiedica sa fie plin de mila. Dar (poporul adauga: aducem) si „jertfa de lauda”[137].

Dupa ce s-au rostit acestea, preotul ureaza credinciosilor, lucrul cel mai dumnezeiesc si mai mare decât toate: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos si dragostea lui Dumnezeu Tatal si împartasirea Sfântului Duh sa fie cu voi, cu toti!”. Iar credincosii, potrivit poruncii care ne îndeamna sa ne rugam unii pentru altii[138] si ei ureaza acelasi lucru preotului, raspunzându-i: „Si cu duhul tau”. Urarea de mai sus este luata din epistolele Sfântului Apostol Pavel [139]. Printr-însa, preotul cere pentru noi, de la Sfânta Treime, toata darea cea buna, tot darul desavârsit[140], pe care îl numeste felurit, dupa fiecare din fericitele fete treimice: de la Fiul cere har, de la Tatal dragoste, iar de la Duhul împartasire. Caci Fiul S-a jertfit pe Sine, ca sa mântuiasca pe oameni, care nu-i dadusera nimic în schimb, ba erau înca si osânditi: „Ca a murit pentru noi, care eram înca pacatosi”, zice Scriptura[141]; de aceea, grija aceasta a Lui fata de noi se numeste har (dar gratuit). Iar Tatal S-a milostivit iarasi de neamul omenesc, datorita patimilor Fiului Sau, si a iubit pe cei ce-I erau vrajmasii[142]; pentru aceea, îndurarea Lui fata de noi se numeste dragoste. Apoi, fiindca se cadea ca Cel bogat în îndurare[143] sa împartaseasca din ale Sale pe vrajmasii preschimbati în prieteni, lucrul acesta L-a îndeplinit Sfântului Duh, pogorându-Se peste sfintii Apostoli; de aceea, bunatatea Duhului fata de oameni se numeste împartasire.

Dar va zice cineva ca toate aceste bunuri s-au dat oamenilor prin venirea Mântuitorului; prin urmare, de ce ne mai rugam pentru niste lucruri care ni s-au dat odata? – Pentru ca, dupa ce le-am primit, sa nu le pierdem ci sa le pastram pâna la sfârsit. De aceea nu se zice: „sa vi se dea voua, tuturor ca unele ce v-au si fost date”, ci: „sa fie cu voi, cu toti!”, adica sa nu se departeze de la voi Harul care vi s-a dat.

Învrednicindu-i pe credinciosi de o asemenea urare si înaltându-le astfel sufletele, preotul cauta sa ridice gândul lor de la cele pamântesti, zicând: „Sus sa avem inimile!” Sa cugetam adica cele de sus, iar nu cele de pe pamânt”.[144] Iar credinciosii încredinteaza si raspund ca inimile lor sunt acolo unde este comoara

---

[136] Osea VI, 6; Matei IX, 13 si XII, 7.
[137] Vezi Ps. XLIX, 14,23; CVI (VII), 22; CXV, 8 (În Septuaginta. În celelalte editii = Ps. CXVI, 17); Evrei XIII, 15.
[138] Vezi nota 109.
[139] Vezi II Cor. XIII, 14.
[140] Cf. Iacov I, 17.
[141] Romani V, 8.
[142] Cf. Romani V. 10; Coloseni I, 20-21.
[143] Cf. Efes II, 4.
[144] Colos III, 6.

noastra[145], unde se afla Hristos sezând de-a-dreapta Tatalui: „ Avem (inimile înaltate) cate Domnul!”.

CAPITOLUL XXVII
Despre rugaciunea de multumire si despre sfintirea darurilor

Pregatiti astfel în chipul cel mai frumos si mai sfânt, ce ne mai ramâne decât sa începem a multumi lui Dumnezeu, Vistierul tuturor bunatatilor? De altfel, imitând pe Preotul Cel dintâi, care mai înainte de a ne lasa Taina, înainte de rugaciunea sfintitoare, prin care sfinteste sfintele Daruri, înalta multumire catre Dumnezeu si Tatal Domnului nostru Iisus Hristos: „multumim Domnului!”. Ceea ce credinciosii încuviinteaza adaugâgând: „Cu vrednicie si cu dreptate”...

Preotul aduce în taina multumire lui Dumnezeu, slavindu-L, laudându-L cu îngerii, marturisind darurile tuturor bunatatilor pe care ni le-a dat noua de la începutul veacului amintind în cele din urma, despre însasi negraita si cea mai presus de cuvânt iconomie a Mântuitorului. Apoi sfinteste cinstitele daruri si Jertfa este înfaptuita. Dar cum? – Preotul istoriseste acea înfricosatoare Cina: cum, chiar înainte de patimi, Domnul a încredintat Taina sfintilor Sai ucenici, cum a primit paharul, a luat pâinea si a sfintit Euharistia si cum a grait cuvintele prin care a aratat Taina aceasta repetând însesi acele cuvinte ale Mântuitorului, preotul cade apoi în genunchi, se roaga si se cucereste, aplicând acele dumnezeiesti cuvinte ale Unuia-Nascut Fiului Sau si Mântuitorul nostru, la darurile puse înainte, ca primind ele pe Prea sfântul si atotputernicul Sau Duh, sa se prefaca: pâinea în însusi cinstitul si sfântul Sau Trup, iar vinul în însusi curatul si sfântul Sau Sânge.

Rostind acestea, tot miezul sfintei slujbe s-a împlinit: darurile s-au sfintit si Jertfa s-a savârsit, iar marea Victima, adica Mielul cel junghiat pentru lume, se vede zacând pe Sfânta Masa. Caci acum pâinea nu mai este doar o închipuire a trupului Domnului sau numai o icoana a adevaratului Dar, care ar avea doar o întiparire a mântuitoarelor patimi ca pe o tablita, ci este însusi Darul cel adevarat, însusi Trupul Stapânului Cel atotsfânt: Trupul care a primit cu adevarat toate acele umiliri, ocari si loviri, Trupul care a fost rastignit si jertfit, care a dat marturia cea buna înaintea lui Pilat din Pont[146], Trupul care a fost biciuit si batjocorit, care a îndurat scuipari si a gustat fiere. Asisderea si vinul este acum însusi Sângele care a tâsnit din Trupul cel împuns cu sulita. Este Trupul si

[145] Vezi Matei VI, 21.
[146] Matei XXVII, 1-24.

Sângele care s-a zamislit de la Duhul Sfânt, s-a nascut din Sfânta Fecioara, a fost îngropat, a înviat a treia zi, s-a înaltat la ceruri si sade de-a dreapta Tatalui.

CAPITOLUL XXVIII
De ce credem cu tarie în aceasta taina

Care ne este temeiul credintei?

Este ca Însusi Domnul a spus: „Acesta este trupul Meu... Acesta este sângele Meu...”[147]. Apoi, El Însusi a poruncit sfintilor Apostoli, iar prin ei Bisericii întregi, sa savârseasca aceasta taina, zicând: „Aceasta sa faceti întru pomenirea Mea”[148]. Si nu le-ar fi poruncit acest lucru, daca nu le-ar fi dat si puterea de a-l face. Care e aceasta putere? – E Sfântul Duh, puterea care a înarmat de sus pe Sfintii Apostoli, precum le fagaduise Domnul: „Iar voi ramâneti în cetatea Ierusalimului, pâna ce va veti îmbraca cu putere de sus”[149]. Prefacerea darurilor este lucrarea acelei pogorâri a Sfântului Duh. Caci Mângâietorul nu S-a pogorât o data pentru ca dupa aceea sa ne paraseasca, ci este si va fi cu noi pâna la sfârsit, deoarece Mântuitorul L-a trimis ca sa ramâna cu noi în veci: „Duhul Adevarului, pe Care lumea nu poate sa-L primeasca, pentru ca nu-L vede si nici nu-l cunoaste; voi însa Îl cunoasteti, caci cu voi ramâne si întru voi este”[150]. El savârseste tainele, prin mâinile si limba preotilor. Dar Domnul ne-a trimis nu numai pe Sfântul Duh, ca sa ramâna cu noi, ci a fagaduit ca si El Însusi va ramâne cu noi pâna la sfârsitul veacului[151] .

Mângâietorul sta însa de fata în chip nevazut, pentru ca El nu S-a întrupat, pe când Mântuitorul Se vede si poate fi pipait, în înfricosatele si Sfintele Taine, ca unul Care a luat firea noastra si o poarta în veci. Aceasta e puterea preotiei, El e Preotul (jertfei noastre). Caci nu S-a adus pe Sine si nu s-a jertfit o data, ca apoi sa-Si lase preotia, ci necurmat îndeplineste pentru noi aceasta slujire, prin care este si mijlocitor al nostru catre Dumnezeu, în veci[152]. De aceea I s-a si spus: „Tu esti preot în veac”[153].

Iata pentru ce credem, fara pic de îndoiala, ca sfintirea darurilor, ca si celelalte taine se înfaptuiesc întocmai dupa dorinta si rugaciunile preotului.

---

[147] Matei XXVI, 26-28; Marcu XIV, 22-24; Luca XXII, 17-20 si I Cor XI, 23-25.
[148] Luca XXI, 49 si I Cor XI, 24.
[149] Luca XXIV, 19 si Fapte I, 4.
[150] Ioan XIV, 17.
[151] Vezi Matei XXVIII, 20.
[152] Cf. Evrei VII, 24-25.
[153] Psalmul CX. 4 si Evrei VII, 17.

CAPITOLUL XXIX
Despre cele ce ne obiecteaza unii latini cu privire la sfintirea darurilor si raspuns la obiectiunea lor

Aici însa unii Latini resping învatatura noastra. Ei sustin ca, dupa, ce s-au rostit cuvintele Mântuitorului: „–Luati, mâncati...” si celelalte, n-ar mai fi nevoie de nici o rugaciune pentru sfintirea darurilor, întrucât aceasta sfintire s-ar savârsi prin însesi cuvintele de mai sus. Prin urmare – zic ei mai departe cei care, dupa rostirea acelor cuvinte, numesc darurile tot pâine si vin, rugându-se pentru sfintirea lor ca si când ar fi înca nesfintite nu numai ca sunt atinsi de boala necredintei, dar mai fac si un lucru oarecum zadarnic si de prisos. Ca darurile se sfintesc prin cuvintele Mântuitorului – pretind ei –, o dovedeste sfântul Ioan Gura de Aur. Acesta zice ca, asa precum cuvintele: „cresteti si va înmultiti...” au fost rostite o singura data de catre Dumnezeu, la facerea lumii[154], dar sunt de-a-pururea lucratoare, tot asa si cuvintele de la instituirea Sfintei Euharistii, desi rostite o data de catre Mântuitorul, îsi fac totdeauna efectul [155]. Urmeaza de aici ca cei ce se bizuiesc mai mult pe propria lor rugaciune decât pe cuvintele Mântuitorului, mai întâi dispretuiesc acele cuvinte ca lipsite de orice putere; al doilea, ei dovedesc ca se încred mai mult în ei însisi; si, al treilea, ei fac ca un lucru asa de mare, cum este taina prefacerii, sa atârne de efectul îndoielnic al unei rugaciuni omenesti. Astfel, unii ca acestia fac sa para plina de nesiguranță tocmai taina în care trebuie sa credem cu cea mai mare tarie; caci nu totdeauna cel ce se roaga este si ascultat, chiar daca ar fi un Pavel în virtute.

Nu e greu însa sa respingem toate aceste critici ale Latinilor. Sa începem chiar cu spusele dumnezeiescului Ioan Gură de Aur, pe care ei se întemeiaza atât de mult; sa vedem daca cuvintele de la Cina ale Mântuitorului au aceeasi putere ca si cuvintele de la creatie.

Într-adevar, Dumnezeu a zis: „Cresteti si va înmultiti!...” Dar ce? Nu cumva dupa rostirea acestor cuvinte nu mai avem trebuinta de nimic altceva pentru ca sa crestem si sa ne înmultim? Oare nu avem nevoie de casatorie, de familie, si de atâtea altele, fara de care neamul omenesc nu poate dainui si înainta? Caci pentru a naste fii, trebuie mai întâi sa ne casatorim, iar dupa casatorie sa ne si rugam pentru acelasi lucru, fara ca prin aceasta sa credem ca dispretuim cuvintele de la creatie: stim ca ele sunt principiul nasterii, dar îsi fac efectul numai prin casatorie, prin hrana si celelalte.

Tot asa si la sfintirea darurilor: noi credem ca însesi cuvintele Mântuitorului savârsesc taina prefacerii, însa numai prin mijlocirea preotului,

---

[154] Vezi Facere I, 28.

[155] Vezi Sf. Ioan Gura de Aur, Omilia I despre tradarea lui Iuda. 4 (P.G., t. XLIX), col 380 si trad. Rom. din volumul „Sasezeci si patru cuvinte sau predice ale celui dintru sfinti Parintelui nostru Ioan Hrisostomul”, traduse de Melchisedesc, episcopul Romanului, (Buc., 1893, p. 449).

adica la cererea si prin rugaciunea lui. Caci acele cuvinte nu lucreaza de la sine, prin oricine sau oricum, ci sunt multe conditiuni care se cer îndeplinite si fara de care ele nu-si fac efectul. De pilda, cine nu stie ca moartea Domnului este singura care a adus lumii iertarea pacatelor? Dar mai stim si altceva ca, în afara de ea, mai e nevoie si de credinta, de spovedanie si de rugaciunea preotilor; fara acestea nimeni nu e dezlegat de pacate. Dar ce? Asta înseamna ca dispretuim noi moartea Domnului sau o credem lipsita de orice putere, daca socotim ca la roadele ei trebuie sa adaugam, neaparat, si conlucrarea noastra însine? – Nicidecum!

Prin urmare, nu e deloc drept sa criticam pe cei ce se roaga pentru sfintirea darurilor; bizuindu-se pe rugaciune, acestia nu se încred în ei însisi (cum pretind Latinii), ci în Dumnezeu, Care a fagaduit ca ne va da[156]. Caci ideea de rugaciune presupune tocmai contrariul (a ce cred Latinii): ceea ce face pe oameni să se roage, este ca nu se bizuiesc pe ei însisi, ci cred ca numai Dumnezeu ar putea sa le împlineasca ruga. Aceasta o spune cel ce se roagă, atunci când, uitându-se pe sine, alearga la Dumnezeu, ca unul care îsi recunoaste neputinta si de aceea îsi pune toata nadejdea în Cel de sus. „Nu-mi este dat mie acest lucru – zice el – si nici nu sta în putinta mea, ci al Tau este si în Tine îmi pun toata încrederea...” Deci, cu atât mai mult, atunci când ne rugam pentru niste lucruri mai presus de fire si de orice pricepere, cum sunt Sfintele Taine, trebuie neaparat sa ne punem încrederea numai si numai în Dumnezeu. Caci omul n-ar fi fost nici macar sa-i treaca prin minte asemenea lucruri daca nu l-ar fi învatat Dumnezeu, nici sa le doreasca daca nu-l îndemna El, si nici nu s-ar fi asteptat sa le primeasca, daca Cel fara minciuna[157] nu l-ar fi facut sa le nadajduiasca. Asa încât nimeni n-ar fi cutezat macar sa se roage pentru ele, daca n-ar fi aratat limpede El Însusi ca într-adevar voieste sa I le cerem si ca le va da celor ce I se roaga cu staruinta.

Iata de ce rugaciunea noastra pentru sfintirea darurilor (epicleza) nu poate fi nici îndoielnica si nici cu efect nesigur. Caci Însusi Domnul, Cel ce totdeauna a aratat ca voieste sa dea, o împlineste. De aceea, noi credem ca sfintirea darurilor se savârseste prin rugaciunea preotului, ca unii care ne bizuim nu pe puterea omeneasca, ci pe puterea lui Dumnezeu. Si credem, aceasta nu pentru omul care se roaga, ci pentru Dumnezeu, Care asculta rugaciunea si nu pentru ca o cere omul, ci pentru ca Adevarul a fagaduit ca va da. Într-adevar, Hristos a aratat ca voieste sa dea totdeauna acest dar, ceea ce nici nu mai e nevoie sa dovedim. Caci pentru aceasta a venit El pe pamânt, S-a jertfit si a murit; de aceea exista altare, preoti, atâtea mijloace de curatire si toate poruncile, învataturile si îndemnurile: ca sa ne puna la îndemâna Masa aceasta (a Sfintelor Taine). De aceea zicea Domnul ca dorea atâta Pastele Iudeilor[158], pentru ca voia

[156] Cf. Matei VII, 7: „Cereti si vi se va da...” etc.
[157] Cf. Tit. I, 2.
[158] Vezi Luca XXI, 15.

sa întemeieze atunci si sa lase ucenicilor Sai, Pastele cel adevarat, (al nostru); de aceea a poruncit; „Aceasta sa faceti întru pomenirea Mea!”[159], ca unul Care voieste ca noi sa savârsim totdeauna aceasta lucrare sfânta. Asadar, ce îndoiala ar putea avea cei ce se roaga lui Dumnezeu, când, pe de o parte, ei stiu ca vor dobândi ceea ce cer si când, pe de alta, Cel ce are puterea de a da, doreste sa dea?

Prin urmare, cei ce cred ca sfintirea darurilor se savârseste prin rugaciunea preotului, nu nesocotesc cuvintele Mântuitorului, nici nu se bizuiesc pe ei însisi si nici nu fac ca aceasta taina sa atârne de efectul îndoielnic al unei rugaciuni omenesti, cum ne învinovatesc pe nedrept latinii. Caci si prea sfântul mir, despre care fericitul Dionisie (Areopagitul) zice ca este pe aceeasi treapta cu dumnezeiasca Împartasanie[160], se savârseste si se sfinteste tot prin rugaciune. Iar cine are credinta nu se îndoieste câtusi de putin ca rugaciunea are putere savârsitoare si sfintitoare. De asemenea, hirotonia preotului si a arhierelui se savârsesc într-acelasi chip, adica tot prin rugaciune: „Sa ne rugam pentru aceasta, ca sa se pogoare peste dânsul harul Prea Sfântului Duh...” glasuieste, catre cler, arhiereul care hirotoneste, dupa punerea mâinilor. Chiar si în Biserica Latinilor, la hirotonia preotului, dupa ce s-a turnat mir pe capul celui ce se hirotoneste, arhiereul slujitor se roaga ca harul cel bogat al Sfântului Duh sa se pogoare peste acela. La fel, iertarea pacatelor se da, celor ce se pocaiesc, tot prin rugaciunea preotilor si tot prin ea se savârseste si taina Sfântului Maslu, care poate sa dea, celor ce o primesc, atât tamaduirea bolilor trupesti cât si iertarea pacatelor, precum ne spune predania apostolica: „De este cineva bolnav între voi, sa cheme preotii Bisericii si sa se roage pentru dânsul, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului; si rugaciunea credintei va mântui pe cel bolnav si-l va ridica pe el Domnul si de va fi facut pacate, se vor ierta lui”[161].

Ce vor raspunde la aceasta, aceia care resping rugaciunea pentru sfintirea darurilor? Caci daca aceasta rugaciune ar avea efect nesigur – asa cum pretind ei – atunci nesigura ar fi si hirotonia, îndoielnica ar si puterea sfintitoare a sfântului mir. Fiindca altarul (sfânta Masa), pe care trebuie sa aseze pâinea euharistica, se sinteste prin sfântul mir, care, la rândul lui, se sfinteste tot prin rugaciuni.[162] Dar daca si preotia si altarul sunt puse la îndoiala atunci nici Taina Sfintei Împartasanii n-ar mai putea sa fiinteze. Caci nici Latinii n-ar putea spune ca cuvintele Mântuitorului ar sfinti darurile chiar si atunci când sunt rostite de un laic, sau fara altar. Si cum am fi siguri de iertarea pacatelor noastre, daca n-am avea încredere în preoti si în rugaciunile lor? Atunci, celor ce dau crezare unor astfel de nascociri, nu le-ar mai ramâne nimic altceva de facut decât sa desfiinteze, cu totul, crestinismul. Se pare deci ca virtutea e pusa la îndoiala în

---

[159] Luca XXII, 19 si Cor. XI, 25.
[160] Vezi Despre ierarhia bisericeasca, cap. IV, 1 si 3 (Migne P.G., t. III, col 472 D., 476 C si trad. Rom. de Pr. Cic. Iordachescu, Chisinau, pp. 107-111).
[161] Iacov V, 14-15.
[162] Cf. Simeon al Tesalonicului, Tâlcuirea despre Sf. lacas, p. 264.

primul rând la aceia care gândesc astfel de lucruri; si aceasta e foarte primejdios pentru cei ce scornesc lucruri straine de predaniile Sfintilor Parinti si zdruncina încrederea în ele.

Cum ca Dumnzezeu asculta rugile noastre, ca El trimite Duhul Sau cel Sfânt acelora care-l cer si ca nimic nu e cu neputinta celor ce I se roaga cu credinta, a spus-o El Însusi[163] si nimic nu ne face sa credem ca fagaduinta Lui n-ar fi adevarata. Dar ca asa ceva ar dobândi si cei care recita niste cuvinte dumnezeiesti, nu e spus nicaieri. Cum ca Sfintele Taine, adica atât Sfânta Euharistie cât si celelalte pe care le-am pomenit, se savârsesc într-adevar prin rugaciune, ne-au lasat-o prin traditie Sfintii Parinti, care au învatat de la Sfintii Apostoli si de la urmasii lor; printre multi altii, (au spus-o) si Vasile cel Mare[164] si Ioan Gura de Aur, marii dascali ai Bisericii. Iar pe cei ce se împotrivesc acestora, nu trebuie sa-i învredniceasca de nici un raspuns aceia care tin sa fie dreptcredinciosi.

Dar ca cuvintele Mântuitorului, rostite în forma de istorisire, ar fi de ajuns pentru sfintirea darurilor, n-a spus-o nici unul dintre Apostoli sau dintre Învatatorii Bisericii. Ca aceste cuvinte, rostite o singura data de Domnul, sunt necurmat active, ca si cuvintele creatiunii, numai pentru ca au fost rostite de Dânsul, o spune si Sfântul Ioan Gura de Aur;[165] dar ca ele ar avea aceeasi putere si acum când sunt rostite de preot – cum sustin Latinii – nu o aflam de nicaieri. Caci nici cuvintele creatiunii nu-si fac efectul fiindca ar fi rostite de un om oarecare, ori de câte ori ar fi, ci pentru ca au fost rostite odata de Dumnezeu Însusi.

CAPITOLUL XXX
Sfintirea darurilor se savârseste si în biserica latină la fel ca la noi

Dar ceea ce le astupa de tot gura Latinilor, este ca si Biserica lor, pe care s-ar parea ca se întemeiaza, nu înceteaza de a se ruga pentru cinstitele daruri, dupa ce s-au rostit cuvintele Mântuitorului. Ei nu-si dau însa seama de acest lucru, pentru ca nu se roaga îndata dupa aceste cuvinte si pentru ca nu cer de-a-dreptul sfintirea si prefacerea darurilor în Trupul Domnului, ci întrebuinteaza alte cuvinte, care spun acelasi lucru si care au acelasi rezultat.

---

[163] Vezi mai ales Matei VII, 7; XXI, 22; Marcu XI, 24 etc.
[164] Vezi Sf. Vasile cel Mare, Despre Sf. Duh, cap. 27 (Migne, P.G., t. XXXII, col. 188 ”... Care dintre Sfinti ne-a lasat în scris cuvintele epiclezei (invocarii) la sfintirea pâinii Euharistiei si paharului binecuvântat? Ca nu sunt suficiente cele scrise în Apostol sau în Evanghelie, ci rostim – atât înainte cât si dupa ele – si altele, primite din învatatura nescrisa, ca unele ce au mare putere pentru savârsirea Tainei...”
[165] Vezi nota 155.

Dar care e rugaciunea Lor? – „Porunceste (Doamne) ca darurile acestea sa fie duse de mâna îngerului la altarul Tau cel mai presus de ceruri”[166]. Ce însemneaza oare cuvintele „sa fie duse darurile acestea? – Ori o stramutare a darurilor dintr-un loc într-altul, adica de jos de pe pamânt la ceruri, ori o transformare de calitate a lor, adica o prefacere, din ceva mai umil într-altceva mai de pret.

Daca admitem primul înteles al acestor cuvinte, ce rost ar avea o rugaciune prin care am cere sa se ia de la noi sfintele Daruri, când noi stim ca, dimpotriva, ne rugam pentru ele si credem ca sunt ale noastre si ca ramân între noi? (Caci doar aceasta a vrut Hristos sa spuna, când ne-a fagaduit ca va fi cu noi pâna la sfârsitul veacului)[167]. Dar daca Latinii cred ca darurile sunt Trupul lui Hristos, cum nu stiu ei ca acest Trup este si între noi, dar totodata si mai presus de ceruri, sezând de-a dreapta Tatalui, într-un chip pe care numai El îl stie? (Daca nu) cum ar putea fi mai presus de ceruri ceea ce înca n-a devenit însusi Trupul, cel mai presus de ceruri, al lui Hristos? (Iar daca da, atunci) cum va fi purtat în mâna de înger ceea ce e „mai presus de toata domnia, stapânirea si puterea si decât tot numele ce se numeste?”[168].

Daca, dimpotriva, (prin cuvintele de mai sus) Latinii s-ar ruga pentru schimbarea darurilor în ceva mai de pret, nu stiu de nu vor cadea într-o nelegiuire si mai mare, când ei stiu ca darurile sunt însusi Trupul lui Hristos si, totusi, cred ca ele s-ar putea preface în altceva mai bun si mai sfânt. Deci se vede ca ei stiu prea bine ca darurile sunt înca pâine si vin care n-au primit sfintirea si de aceea se roaga pentru ele, ca pentru unele ce au înca nevoie de rugaciune: numai ca ei se roaga ca „sa fie ridicate ca unele care sunt înca asezate jos si sa fie duse pe jertfelnic, pentru ca, fiind jertfite, cer unele ce sunt înca nejertfite. Pentru aceasta e nevoie de o mâna de înger, caci – dupa cum spune marele Dionisie (Aeropagitul) – ierarhia secundara, adica cea omeneasca (sau bisericeasca), e ajutata de ierarhia primara, adica a îngerilor (sau ierarhia cereasca)[169]. Rugaciunea pomenita nu cuprinde deci altceva decât o cerere pentru prefacerea darurilor în Trupul si Sângele Domnului.

Caci altarul, de care e vorba aici, nu trebuie sa ni-l închipuim ca pe un loc asezat mai presus de ceruri, în care ar trebui sa aducem jertfe; daca am crede asa ceva, nu ne-am deosebit prea mult de cei care pretindeau ca locul unde ar trebui sa ne închinam lui Dumnezeu ar fi numai în Iersualim sau în muntele Samariei[170].

---

[166] Cabasila citeaza aici, trad. exact, urmatoarea fraza din Canon missae al liturghierului romano-catolic: „Supplices Te rogamus, omnipotens Deus, jube haec, perferii per manus sancti Angeli Tui, in sublime altare Tuum, in conspectu divinae majestatis Tuae”. (Vezi de ex. Missale romanum... Editio Ratisbonensis septima, Ratisbonae 1869, p. 216).

[167] Matei XXVIII, 20.

[168] Efeseni I, 21.

[169] Vezi Despre ierarhia bisericeasca, cap. I si V (Migne, P.G., t. III, col. 369 sq., si trad. rom. citata, pp 68 sq si 118 sq).

[170] Vezi Ioan IV, 20.

Dar care sunt cele ce mijlocesc pentru noi si pot sa ne sfinteasca? – Sunt: preotul, victima de jertfa si altarul (caci si altarul sfinteste materia de jertfa, dupa cuvântul Domnului: „Altarul este cel ce sfinteste darul")[171], deoarece, dupa cuvântul Sfântului Apostol Pavel, „unul este Dumnezeu, unul e si mijlocitorul între Dumnezeu si oameni: Iisus Hristos"[172] numai Mântuitorul este singurul nostru mijlocitor si izvor de sfintire. Ori, întrucât deci Hristos este singurul nostru sfintitor, El trebuie sa fie în acelasi timp si preot si victima de jertfa si altar. Ca este preot si victima de jertfa, a spus-o El Însusi, zicând: „Pentru ei, eu Ma sfintesc pe Mine Însumi...";[173] iar cum ca e si altar o marturiseste prea sfântul Dionisie (Aeropagitul), care în cuvântul „Despre Mir", zice „Caci daca Iisus este altarul nostru prea dumnezeiesc care este dumnezeiasca afierosire a sfintelor celor dumnezeiesti, întru care – dupa cuvântul Scripturii – noi cei afierositi si adusi ca ardere-de-tot, în chip tainic, avem aducerea (apropierea) [174] cu ochi supralumesti sa contemplam acel prea dumnezeiesc altar"[175]. Pe acest Altar supraceresc se roaga preotul (latin) sa fie înaltate darurile, adica nu sa-si schimbe locul sau sa fie ridicate de pe pamânt la cer (caci dupa rugaciune le vedem ca ne ramân tot noua si cu nimic împutinate, ci sa fie sfintite si sa se prefaca în însusi Trupul Domnului, cel mai presus de ceruri. Caci daca altarul sfinteste darurile puse pe el, atunci punerea darurilor pe altar însemneaza, de fapt, a se ruga pentru sfintirea lor.

Dar care e sfintirea pe care o da altarul? – Este aceea a darurilor puse pe el. Este cea cu care Hristos-Preotul s-a sfintit pe Sine Însusi, prin aceea ca S-a afierosit si S-a adus jertfa lui Dumnezeu. Caci întrucât El este în acelasi timp si preot si victima si altar, înseamna ca sfintirea darurilor de catre acel Preot, sau prefacerea lor în acea Victima, sau înaltarea lor pe acel Altar supraceresc, este unul si acelasi lucru. Prin urmare, daca te rogi pentru unul din aceste trei lucruri, te rogi pentru tustrei deodata, ruga ti s-a împlinit: ai savârsit jertfa. Or preotii vostri îl numesc pe Hristos altar,[176] rugându-se pentru punerea darurilor pe Dânsul; asadar, ei cer unul si acelasi lucru ca si noi, numai ca se roaga în cuvinte si forme deosebite.

Despre Altarul cel mai presus de ceruri pomenesc si preotii nostri, dupa ce s-au rugat pentru prefacerea darurilor în dumnezeiescul Trup si Sânge. Dar ei nu se roaga ca darurile sa fie ridicate pe acel Altar, caci sunt deja înaltate si primite acolo (prin sfintire), ci se roaga ca sa ni se trimita de sus harul si darul Sfântului Duh. „Pentru cinstitele daruri ce s-au adus si s-au sfintit, Domnului sa ne

---

[171] Vezi Matei XXIII, 19.
[172] I Tim, II, 5.
[173] Ioan XVII, 19.
[174] Cf. Romani V; Efeseni II, 18.
[175] Despre ierarhia bisericeasca, cap. IV (Despre Mir), 3 (Migne, P.G. t. III, col. 484 D-475 A. Cf. si trad. rom. citata p. 117).
[176] În textul grecesc din editia Migne (P.G, t. CL, col. 437 A) - ιερειον (victima de Jertfa) ceea ce nu poate fi decât o eroare de transcriere sau de tipar, caci din context reiese foarte clar ca trebuie aici θυσιαστηριον (altar sau jertfelnic).

rugam!”, zicea diaconul. Ne rugam pentru sfintirea lor? – Nicidecum! Caci sunt deja sfintite. Ci ne rugam ca sa ne fie noua sfintitoare ca Dumnezeu, Care le-a sfintit pe dânsele, sa ne sfinteasca pe noi printr-însele.

E vadit deci ca nu însasi Biserica latina în general dispretuieste rugaciunea pentru sfintirea darurilor de dupa cuvintele Mântuitorului, ci numai câtiva Latini mai noi, care au pagubit acea Biserica si cu alte nascociri, ca unii care cu nimic altceva nu-si petrec timpul decât sa scorneasca si sa mai auda câte ceva nou, (ca atenienii de pe vremea Sfântului Apostol Pavel)[177].

CAPITOLUL XXXI
Pentru ce la sfintirea darurilor preotul invoca pe Tatal, iar nu pe Fiul?

Daca, precum am spus, Preotul si Sfintitorul (jertfei) este Fiul[178], atunci de ce preotul liturghisitor nu invoca pe Fiul ca sa sfinteasca darurile ci pe Tatal? – Ca sa stii, ca Mântuitorul are puterea de a sfinti nu ca om, ci ca Dumnezeu: (El sfinteste, adica) prin puterea dumnezeiasca pe care o are comuna cu Tatal. Tocmai aceasta voia El sa arate la Cina cea de Taina, când si-a înaltat ochii spre cer si a închinat Tatalui pâinea. De aceea, îl si vedem facând unele din minunile Sale tot asa, în atitudinea de rugaciune catre Dumnezeu[179], ca sa arate ca asemenea puteri nu sunt date firii omenesti, dupa care El a avut Maica pe pamânt, ci firii Sale dumnezeiesti, prin care a avut ca tata pe Dumnezeu.

De asemenea, când se apropiase vremea sa fie rastignit pe cruce, voind sa arate cele doua vointe ale Sale, adica pe cea dumnezeiasca si pe cea omeneasca, iar Sieşi pe cea omeneasca, zicând: „Fie nu cum voiesc eu, ci cum voiesti Tu!”[180] si „Faca-se nu voia mea, ci a Ta!”[181]. Dar chiar din aceste cuvinte, din care s-ar parea ca voia Lui se deosebeste de a Tatalui, se vede ca voia Tatalui era si a Lui, caci pe ea a împlinit-o. Într-adevar, cuvintele; „faca-se nu voia mea, ci a Ta” sunt ale Celui ce încuviinta si voia acelasi lucru (ca si Tatal). Acest lucru l-a dovedit lamurit când a mustrat pe Petru, care-L conjura sa nu primeasca crucea si moartea[182], precum si atunci când spunea ucenicilor Sai: „Cu dor am dorit sa manânc Pastele acesta împreuna cu voi, înainte de patima mea!”[183]. Am dorit

---

[177] Vezi Fapte XVII, 21. Adaosul dintre paranteze, luat dupa tr. fr. a lui Salaville, p. 171, care l-a gasit probabil în textul din ms. gr. 1213 din Bilblioteca Natională din Paris.
[178] Vezi cap. XXVIII si XXX.
[179] Vezi de ex: saturarea multimilor (Matei XIV, 19 si Marcu VI, 41) vindecarea surdo-mutului din Decapole (Marcu VII, 34) învierea lui Lazar (Ioan XI, 41-42) etc.
[180] Matei XXVI, 39 si Marcu XIV, 36.
[181] Luca XXII, 42.
[182] Vezi Matei XVI, 22-23; Marcu VIII, 31-33.
[183] Luca XXII, 15.

Pastele, înainte de patima, zice. Ca si cum ar fi spus: „Cu dor am dorit sa vad aceasta usa de intrare a patimirii mele!”.

CAPITOLUL XXXII
Despre jertfa însasi si ce se jertfeste

Merita sa ne ocupam acum si de jertfa însasi. Am vazut ca ea nu este numai o închipuire a jertfei Domnului sau un simbol al sfântului Sânge, ci este o junghiere si o jertfa adevarata[184]. Sa vedem acum ce anume se jertfeste: pâinea, ori Trupul Domnului? Cu alte cuvinte, când se jertfesc darurile, mai înainte de a fi sfintite, ori dupa ce s-au sfintit?

Sa zicem ca ceea ce jertfim, ar fi pâinea. Dar atunci ce valoare ar avea o jertfa de pâine? Si apoi taina sfintei Euharistii nu consta în a vedea doar o pâine junghiata, ci pe însusi Mielul lui Dumnezeu, Cel ce prin junghierea Sa ridica pacatul lumii[185].

Dar cu atât mai mult nu putem crede ca ceea ce se jertfeste ar fi însusi Trupul Domnului. Caci, mai întâi, ceea ce a devenit odata nestricacios si nemuritor, nu mai poate fi junghiat sau strapuns. Al doilea, daca ar fi vorba de asa ceva, ar trebui sa vedem din nou pe rastignitorii lui Hristos si sa se repete toate cele întâmplate la Jertfa de pe Golgota, deoarece Jertfa din Liturghie e socotita ca o junghiere adevarata, iar nu ca un simbol al junghierii. Al treilea, stim ca Hristos a murit odata, ca dupa ce a înviat nu va mai muri, ca a patimit la plinirea vremii si S-a adus jertfa ca sa ridice pacatele multora[186]. Caci daca El S-ar jertfi la fiecare Liturghie, ar urma ca moare în fiecare zi. Dar atunci ce sa credem?

Jertfa nu se savârseste nici înainte si nici dupa ce s-a sfintit pâinea, ci chiar în clipa sfintirii. În felul acesta, nu stirbim si nu schimbam nimic din cele ce trebuie sa credem despre Jertfa, si anume: 1) Ca ea nu este numai o închipuire sau un simbol al jertfei Domnului, ci o Jertfa adevarata; 2) Ca ceea ce se jertfeste nu e pâinea, ci însusi Trupul lui Hristos; 3) Ca jertfa Mielului lui Dumnezeu e una singura, adica cea adusa o data (pe cruce).

1) Sa vedem mai întâi daca sfintirea darurilor este jertfa adevarata, iar nu o simpla închipuire a Jertfei. Jertfa Mielului lui Dumnezeu a constat în prefacerea din ceva neînjunghiat în ceva junghiat. Dar un act de prefacere avem si în Liturghie. Aici, pâinea nejertfita se preface, prin sfintire, în ceea ce a fost jertfit: adica, pâine neînjunghiata, ea se preface în însusi Trupul Domnului, Care a fost junghiat cu adevarat. De aici urmeaza ca, precum jertfa Mielului a fost efectuata printr-o prefacere, tot asa si aici, existând un act de prefacere, avem o

[184] Vezi cap. XXVII.
[185] Cf. Ioan, I, 29, 36
[186] Vezi Rom. VI, 9; Evrei VII, 26-27; IX, 27-28; X, 10-14 etc.

jertfa adevarata: caci pâinea se preface nu într-un simbol, ci chiar în obiectul junghierii, adica în însusi Trupul, Cel jertfit, al Domnului.

2) Daca pâinea ar fi jertfita ramânând pâine, ar însemna ca ea este cea care a primit junghierea si atunci Jertfa ar consta din junghierea pâinii. Am vazut însa ca, atât pe Golgota cât si la sfintirea darurilor, materia de jertfa a suferit o prefacere; atunci, Mielul nejertfit s-a prefacut într-unul jertfit, iar acum pâinea s-a prefacut în Trupul lui Hristos. De aceea junghierea, ca una care este socotita nu în pâine, ci în Trupul lui Hristos, aflat într-însa, este si se numeste, pe buna dreptate, jertfa Mielului lui Dumnezeu, iar nu a pâinii.

3) Daca asa stau lucrurile, atunci se întelege de la sine ca nimic nu ne mai obliga sa presupunem ca ar exista mai multe jertfiri ale Trupului Domnului. Într-adevar, Jertfa însasi consta nu din junghierea Mielului în clipa sfintirii darurilor, ci din prefacerea pâinii în Mielul cel junghiat; nu e vorba de o noua junghiere a Mielului, ci de un act de prefacere. Prin urmare darurile ce se prefac pot fi cât de multe, iar prefacerea se poate repeta ori de câte ori; Trupul lui Hristos, în care se prefac darurile, ramâne totdeauna unul si acelasi. Si dupa cum exista un singur Trup al Domnului, tot asa si o singura junghiere a Lui.

CAPITOLUL XXXIII
Despre rugaciunile de dupa jertfa si pentru ce pomenim acum pe sfinti, mai ales pe Prea Sfânta Nascatoare de Dumnezeu

Dupa ce Jertfa s-a savârsit, preotul are în fata chezasia iubirii de oameni a lui Dumnezeu, adica pe însusi Mielul cel jertfit; deci, luându-l de aici înainte ca pe un mijlocitor si având cu sine pe Mângâietorul (Sfântul Duh), da glas cererilor sale catre Dumnezeu cu o mai buna si o mai sigura nadejde El roaga acum ca darurile primite sa-si faca efectul asupra celor pe care i-a pomenit la proscomidie si pentru care a facut rugaciunile pregatitoare si a adus darurile rugându-se ca ele sa fie primite. (Si care sunt aceste efecte? Sa se dea, în schimbul Darurilor, de la Dumnezeu, Cel ce le-a primit pe dânsele, harul Sau îndeobste celor vii si celor morti; si aparte (sa se dea) celor adormiti odihna sufletelor si mostenirea împaratiei dimpreuna cu Sfintii cei desavârsiti, iar celor vii sa se faca partasi sfintei Mese, sa se sfinteasca si sa nu cada niciunul sub osânda; (pentru ei), preotul cere de la Dumnezeu iertarea pacatelor, pace, îmbelsugare, dobândirea celor de trebuinta si, în sfârsit, sa se arate vrednici de împaratia cerurilor.

Dar jertfa noastra nu este numai de cerere, ci si de multumire. Am vazut astfel, cum la proscomidie, când preotul închina lui Dumnezeu darurile aduse de credinciosi, exprima si multumirea si cererea. Tot asa si acum, când darurile sunt jertfite si sfintite, prin ele preotul multumeste lui Dumnezeu, dar Îl si roaga; el

exprima si motivele multumirii, dar adauga si obiectele cererii. Pentru cine multumeste? – Pentru Sfinti, precum am spus si mai înainte, caci într-însii Biserica si-a ajuns telul ei si a vazut împlinita rugaciunea pentru împaratia cerurilor. Si pentru cine se roaga preotul? – Pentru cei înca nedesavârsiti, care au nevoie de rugaciune.

Despre Sfinti preotul spune: „Înca aducem Tie aceasta slujba cuvântatoare pentru cei adormiti întru credinta: parintii, stramosii, patriarhii, proorocii, evanghelistii, apostolii, propovaduitorii, mărturisitorii, pustnicii si pentru tot sufletul care s-a savârsit întru buna credinta; mai ales pentru Preasfânta, Curata, Preabinecuvântata, slavita Stapâna noastra de Dumnezeu Nascatoarea si pururea Fecioara Maria...", si însira mai departe toata ceata Sfintilor. Acestia sunt pricinuitorii multumirii pe care Biserica o aduce lui Dumnezeu. Pentru ei se aduce aceasta „slujba cuvântatoare", ca multumire lui Dumnezeu si în primul rând pentru Sfânta Fecioara, ca una ce este mai presus de toata sfintenia. De aceea, preotul nu cere nimic pentru acestia, ci mai degraba se roaga ca el însusi sa fie ajutat de dânsii în rugaciunile sale; aceasta pentru ca – precum am spus – jertfa adusa pentru dânsii este de multumire, iar nu de cerere.

Dupa acestea, preotul rosteste si cererea, însirând cele pentru care se roaga. El se roaga pentru mântuirea tuturor si pentru toate cele bune si de folos fiecaruia. În care spune si acestea: „Înca aducem Tie aceasta slujba cuvântatoare pentru toata lumea, pentru sfânta soborniceasca si apostoleasca Biserica, pentru cei ce în curata viata deobste petrec, pentru prea credinciosii si iubitorii de Hristos împaratii nostri...", si asa mai departe.

(În Liturghia sa), Sfântul Ioan Gura de Aur, voind sa arate ca scopul acestei slujbe e îndoit, adica si de multumire si de cerere, aseaza, deosebit, de o parte cele pentru care multumeste, iar de alta cele pentru care se roaga. Dar dumnezeiescul Vasile cel Mare, amesteca multumirea cu cererea, lucru pe care îl face peste tot în Liturghia sa, asa ca mai toate rugaciunile lui cuprind si una si alta. Pomeneste si el aceiaşi sfinți ca şi Sf. Ioan, şi în acelasi loc al Liturghiei, dar nu în acelaşi chip. Anume, dupa ce se roaga ca toti credinciosii sa se învredniceasca de împartasirea cu Sfintele Taine „nu spre judecata sau spre osânda, adauga: „Ci sa aflam har dimpreuna cu toti Sfintii, care din veac ti-au bineplacut Tie: cu stramosii, parintii, patriarhii..." etc., apoi: „Mai ales cu Prea sfânta... Nascatoarea de Dumnezeu". Aceste cuvinte cuprind o cerere, dar exprima si o multumire; prin ele slavim pe Dumnezeu ca binefacator al neamului omenesc, aducându-ne aminte de cei ce s-au savârsit si au fost sfintiti de El, ca si cum am zice: „Ca sa ne daruiesti si noua Harul, pe care l-ai dat mai întâi Sfintilor, ca sa ne sfintesti precum ai sfinti mai înainte pe altii de aceiasi fire cu noi".

Dar ajunga cât am vorbit despre aceasta.

CAPITOLUL XXXIV
Despre sfârsitul anaforei si ectania urmatoare[187]

Dupa ce s-a rugat pentru cele de trebuinta tuturor, preotul se roaga si pentru sine însusi sa fie sfintit de catre sfintele Daruri. Si cum sa fie sfintit? – Sa primeasca, adica iertarea pacatelor; caci acesta este efectul de capetenie al sfintelor Daruri. De unde se vede acest lucru? – Din cele ce a spus Domnul catre Apostolii Sai, când le-a întins pâinea: „Acesta este trupul meu, carele pentru voi se frânge, spre iertarea pacatelor”. Si tot asa, când le-a întins paharul. De aceea, preotul se roaga astfel: „Adu-Ti aminte, Doamne, si de a mea nevrednicie; iarta-mi toata greseala cea cu voie si cea fara de voie si sa nu opresti, pentru pacatele mele, harul Sfântului Duh de la darurile ce sunt puse înainte”[188]. Iertarea pacatelor o da Sfântul Duh celor ce se împartasesc cu sfintele Daruri.

Sa nu fie oprit Harul de la sfintele Daruri, din pricina pacatelor mele se roaga preotul. – Pentru ca se spune ca Harul lucreaza întru îndoit chip în cinstitele daruri: într-unul prin care se sfintesc ele însele si într-altul prin care Harul ne sfinteste pe noi, printr-însele. Când e vorba de cel dintâi chip, adica de lucrarea darurilor, nimic din slabiciunile omenesti nu o poate împiedica; ci, asa precum sfintirea lor de către Domnul nu e opera virtutii omului, tot asa nu poate fi întru nimic oprita din pricina pacarelor omenesti. Însa, al doilea chip de lucrare a Harului, adica sfintirea credinciosilor, cere si neaparat râvna (sau conducerea) noastra însine; de aceea poate sa fie împiedicata de reaua noastra vointa. Caci Harul ne sfinteste prin sfintele Daruri, numai daca ne-a gasit pregatiti pentru sfintire; însa daca ne-a aflat nepregatiti, nu ne aduce nici un câstig, ci dimpotriva, ne pricinuieste o nemasurata paguba.

Pentru Harul acesta, – fie ca e numai iertarea pacatelor, fie ca e si alt dar ce se da, odata cu ea, celor ce, cu cuget curat, se ospateaza la aceasta Cina sfânta –, se roaga preotul ca sa nu fie oprit de la sfintele Daruri, deoarece am vazut ca el ne poate fi refuzat, din pricina rautatii omenesti. El face aceasta rugaciune, putin dupa aceea, si cu întreg norodul laolalta: se roaga pentru unirea tuturor, astfel încât cu o gura si cu inima sa slavim pe Dumnezeu”, si invoca pentru credinciosii pregatiti astfel, milele marelui Dumnezeu si Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Apoi (diaconul) porunceste sa se adreseze lui Dumnezeu rugaciunea prescrisa pe care el însusi a rostit-o, chemând într-ajutor pe toti Sfintii; caci a

---

[187] Am adoptat acest titlu mai simplu, în locul celui complicat, din original, care este: „Despre cele ce se roaga preotul pentru sfintele Daruri din pricina sa (în legatura cu sine) si despre cele spre care îndeamna pe credinciosi sa se roage”.

[188] Aceasta rugaciune figureaza astazi numai în partea finala a anaforei sfântului Vasile, precum si în rânduiala proscomidiei, la particia pe care preotul liturghisitor o scoate pentru sine. Pe vremea lui Cabasila, ea se afla însa si în Liturghia Sf. Ioan, de unde a disparut cu vremea. – Vezi P. Trembela, op. cit., p. 124 Cf. si S. Salaville, tr. fr. p. 195, nota 1.

pomeni pe toti Sfintii înseamna a-i invoca, a-i ruga. Si ce zice preotul? – „Pentru (cinstitele) daruri ce (s-au adus si) s-au sfintit, Domnului sa ne rugam!”. Ne rugam, deci, nu pentru ca darurile sa primeasca sfintirea, (caci de aceea le-am spus: „ce s-au sfintit”, ca sa nu crezi asa ceva) ci ca sa ne împartaseasca si pe noi dintr-însa. Caci aceasta vor sa spuna cuvintele:„Ca iubitorul de oameni Dumnezeul nostru, Cel ce le-a primit pe dânsele... sa ne trimita harul...” etc. Pentru (cinstitele) Daruri sa ne rugam!” zice diaconul. Adica: sa ne rugam ca ele sa lucreze asupra noastra si sa nu li se ia puterea Harului, dupa cum atunci când Mântuitorul traia printre oameni, erau unele cetati în care mâna Sa cea atotputernica nu putea sa faca minuni din pricina necredintei lor.[189] Astfel dupa ce a glasuit acestea catre popor, preotul se roaga si el însusi în taina implorând pe Dumnezeu pentru credinciosi ca acestia sa se împartaseasca din Sf. Taine cu cugetul curat si sa se bucure de roadele sfintei mese, dobândind iertarea pacatelor, împartasirea Sf. Duh si mostenirea împaratiei cerurilor, iar nu sa le fie spre judecata sau spre osânda.

Dupa aceea, cerând pentru toti ajutorul si paza lui Dumnezeu, preotul (diaconul) îi îndeamna sa se roage ca sa petreaca ziua toata desavârsita, sfânta, cu pace si fara de pacate, având ca pazitor credincios pe îngerul pacii, care sa ne fereasca de îngerul (cel rau) al minciunii, în care nu trebuie sa ne încredem. Ne rugam, pentru îngerul pazitor, nu ca sa ni se dea noua acum, – caci dintru început s-a dat fiecarui credincios câte un înger – ci ca sa vegheze si sa-si îndeplineasca menirea lui, adica sa ne ocroteasca, sa ne îndrume pe calea cea dreapta si sa nu ne paraseasca mâniindu-se pentru pacatele noastre. Pe lânga acestea, cerem „iertarea pacatelor” si toate „cele bune si de folos sufletelor noastre, pace lumii” si apoi siguranta pentru viitor, ca sa petrecem „în pace si în pocainta restul vietii noastre, pentru ca, astfel, sfârsitul vietii sa ne fie crestinesc; apoi cerând unitatea credintei si împartasirea Sfântului Duh, pe noi însine si unii pe altii si toata viata noastra lui Dumnezeu sa o dam. Iar ce înseamna unitatea credintei si împartasirea Sfântului Duh si pentru ce cerem astfel de lucruri, am spus-o pe larg mai înainte[190].

[189] Vezi Matei XIII, 68 si Marcu VI, 5-6.

[190] Vezi cap. XIV si XXVI – Aici s-ar încadra logic partea din cap. XIV, care începe de la semnul x, parte care se ocupa cu explicarea formulei „Unitatea credintei si împartasirea Sfântului Duh...”

CAPITOLUL XXXV
Despre rugaciunea cea de Dumnezeu data (rugaciunea domneasca), plecarea capetelor si despre multumirea, cererea si slavirea aduse lui Dumnezeu, dupa aceea

Întarind astfel pe credinciosi si îndemnându-i în toate chipurile spre cele bunem preotul roaga pe Dumnezeu sa-i învredniceasca a zice cu îndraznire rugaciunea în care cutezam a-L chema pe El „Tata”, ca unii ce suntem desavârsiti si am ajuns vrednici de înfierea cea dumnezeiasca. Rostind toti aceasta rugaciune împreuna cu preotul acesta încheie glasuind tare sfârsitul (ecfonisul) spre slavirea lui Dumnezeu. Dupa aceea ureaza: „Pace tuturor!”.

Astfel, dupa ce le-a adus aminte de originea lor nobila, prin rugaciunea domneasca, în care au invocat pe Dumnezeu ca tata, preotul îi îndeamna sa-L recunoasca si ca stapân si sa-si îndeplineasca fata de El datoria de robi, plecându-si capetele în fata Lui si marturisindu-si astfel supunerea. Ne plecam Lui nu numai ca Unuia ce ne este din fire Stapân, Ziditor si Dumnezeu, ci si ca niste robi rascumparati. Celui ce ne-a rascumparat prin chiar sângele Fiului Sau Unul-Nascut, prin care ne-a câstigat de doua ori robi si ne-a facut fii ai Sai. Caci unul si acelasi Sânge a sporit robia noastra, facând-o mai mare, dar a înfaptuit si înfierea noastra.

Plecându-si toti capetele, preotul aduce în taina multumiri lui Dumnezeu pentru ridirea tuturor si se roaga pentru cele ce sunt de trebuinta fiecaruia, pomenind pentru aceasta numele Unuia-Nascut, harul si iubirea Lui de oameni, caci Acesta este Cel care primeste cererile, dupa cum a marturisit El însusi: „Toate câte veti cere de la Tatal în numele Meu, va va da voua!”[191] Apoi rostind ecfonisul în auzul poporului ce sta în fata, preotul slaveste Prea Sfânta Treime, luându-i pe credinciosi partasi la slavire. Dupa aceea, preotul se roaga iarasi, în taina, invocând pe Însusi Hristos, Cel ce este Victima de Jertfa, Preot si Pâine (cereasca)[192], sa se împarta El însusi pe Sine robilor Sai, prin preot.

CAPITOLUL XXXVI
Despre înaltarea sfântului trup si despre cântarea „unul sfânt...”

Acum preotul este gata sa se apropie el însusi de Masa euharistica si sa cheme si pe credinciosi. Dar cum împartasirea nu este îngaduita absolut tuturor, el nu-i cheama pe toti; ci luând Pâinea cea facatoare de viata si aratând-o,

[191] Ioan XIV, 13 si XIV, 23.
[192] Cf. Ioan VI, 48, 51.

cheama la împatasire numai pe cei ce sunt vrednici sa o primeasca, zicând: „Sfintele, Sfintilor!”. Cu alte cuvinte: iata, ceea ce vedeti este Pâinea vietii[193]. Veniti, deci, cei ce vreti sa va împartasiti dintr-însa, dar nu toti, ci numai cine e sfânt. Caci lucrurile sfinte sunt îngaduite numai celor sfinti.

Însa prin „Sfinti” întelegem aici nu numai pe cei desavârsiti în virtute, ci pe toti câti se straduiesc spre desavârsire, chiar daca n-au ajuns înca la ea; nimic nu-i împiedica pe acestia sa se sfinteasca si ei prin împartasirea cu Sfintele Taine si sa devina sfinti, asa precum si Biserica întreaga se numeste sfânta si cum zice marele Apostol al neamurilor, scriind catre tot poporul: „Frati sfinti, partasi ai chemarii celei ceresti!”[194]. Credinciosii se numesc sfinti din pricina sfântului (Iisus) la care ei participa si din al carui Trup si Sânge se împartasesc. Caci ei sunt madulare ale acelui Trup, carne din carnea Lui si oase din oasele Lui.

Deci, cât timp suntem uniti si pastram legatura cu El, traim viata sfânta, sorbind izvor de sfintenie din Capul si din Inima aceea (Hristos), prin Sfintele Taine; dar dupa ce ne-am despartit si ne-am rupt din întregimea prea sfântului Trup, în zadar vom gusta din Sfintele Taine, caci seva de viata nu mai curge prin madularele moarte si taiate[195]. Si cine desparte pe madulare de sfântul Trup? – „Pacatele voastre stau ca un zid despartitor între Mine si voi”, zice Domnul[196]. Dar oare orice pacat ucide pe om? – Nicidecum! Ci numai pacatul de moarte. Tocmai de aceea se numeste de moarte; caci exista si un pacat ce nu e spre moarte, precum ne spune Sfântul Ioan (evanghelistul)[197]. Prin urmare, credinciosii care n-au savârsit pacate de moarte care i-ar putea desparti de Hristos, nu sunt întru nimic opriti sa se împartaseasca cu Sfintele Taine si sa devina partasi la sfintire, atât cu numele cât si cu fapta, ca unii care sunt madulare înca vii, pentru ca pastreaza unitatea cu Capul (Hristos).

De aceea, atunci când preotul striga: „Sfintele! Sfintilor!” credinciosii raspund: – „Unul (e) sfânt, unul (e) Domn: Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu Tatal”[198]. (Ei vor sa spuna) ca nimeni n-are de la sine însusi sfintenia, pentru ca aceasta nu este rezultat al virtutii omenesti, ci toti o avem de la si prin Hristos. Atunci când pui sub soare mai multe oglinzi, toate stralucesc si rasfrâng raze de ai crede ca se vad mai multi sori, dar în realitate unul este soarele care se rasfrânge în toate; tot asa si Cel ce singur e sfânt, rasfrângându-Se în credinciosi, straluceste în multe suflete si pe multi îi arata sfinti, desi Cel cu adevarat sfânt este unul si singur, întru nimic mai prejos în slava decât Tatal.

Pe Dumnezeu (iudeii) nu l-au slavit cu slava ce I se cuvine. De aceea spunea El iudeilor, mustrându-i: „Daca Eu sunt Dumnezeu, unde este slava

---

[193] Cf. Ioan VI 35, 48.
[194] Evrei III, 1.
[195] Isaia LIX, 2.
[196] Cf. Ioan, XV, 1-8.
[197] I. Ioan V, 17.
[198] Cf. Filipeni II, 11.

Mea?”[199] Numai Fiul Său Unul-Nascut I-a dat Lui slava cuvenita; pentru aceea, atunci când era aproape de patima, graia catre Tatal: „Eu Te-am proslavit pe Tine pe pamânt”[200]. Si cum L-a proslavit? – Aratând oamenilor sfintenia Tatalui, vadindu-Se sfânt, ca si Tatal Însusi. Caci daca îl socotim pe Dumnezeu ca Tatal acestui Sfânt (al Sfintilor), atunci stralucirea Fiului este slava Tatalui; iar daca ni-L închipuim ca Dumnezeu, fata de omenitatea (Celui întrupat), atunci vrednicia sau virtutea faptuirii este slava Facatorului a toate[201]

CAPITOLUL XXXVII
Ce înseamna apa calda care se toarna în sfintele taine

Chemând astfel pe credinciosi la Cina cea sfânta, preotul se împartaseste el cel dintâi, împreuna cu cei care fac parte din cinul preotesc si cei ce slujesc altarului, dupa ce a turnat mai întâi apa calda în potir, închipuind pogorârea Sfântului Duh peste Biserica.

Odinioara, Mângâietorul S-a pogorât dupa ce toata lucrarea lui Hristos fusese împlinita, iar acum se salasluieste în cei ce se împartasesc dupa ce cu vrednicie Jertfa a fost adusa si darurile s-au sfintit. În rânduiala sfintei slujbe de pâna acum, s-a înscris în pâine, ca pe o tablita, întreaga iconomie a lui Hristos: L-am vazut pe Dânsul, ca într-o icoana, mai întâi prunc, apoi dus la moarte, rastignit si împuns în coasta: dupa aceea am vazut cum pâinea s-a prefacut în însusi preasfântul Trup, care a patimit cu adevarat cele de mai sus si apoi a înviat, S-a înaltat la ceruri si sade de-a dreapta Tatalui. Dupa toate acestea, trebuia sa se închipuie si sfârsitul lor, pentru ca savârsirea Tainei sa fie deplina, adaugându-i-se aceasta încheiere a întregii lucrari si iconomii dumnezeiesti.

Caci, care este rezultatul si urmarea patimilor, învataturii si faptelor Mântuitorului? – Nimic altceva decât venirea Sfântului Duh în Biserica, daca le privim pe acestea în legatura cu noi. Prin urmare, dupa cele dinainte, se cuvenea sa se înfatiseze, în Sfânta Liturghie, si aceasta venire. Ea este înfatisata prin turnarea apei calde în Sfintele Taine. Caci aceasta apa, fiind prin firea ei apa, dar având si caldura focului, închipuieste pe Sfântul Duh, care e numit si apa[202], dar care S-a aratat si în chip de limbi de foc când S-a revarsat peste Sfintii Apostoli[203], iar momentul acesta din Liturghie aminteste ziua pogorârii Sfântului Duh; atunci S-a pogorât dupa ce se împlinisera toate cele privitoare la Hristos, iar acum, apa aceasta se adauga dupa ce Darurile s-au desavârsit.

---

[199] Maleahi I, 6.
[200] Ioan XVII, 4.
[201] Cf. Matei V. 16; Ioan XV, 8; Filipeni I, 11 – Vezi ideea din acest ultim aliniat, dezvoltata mai pe larg în Despre viata în Hristos, cf. IV, col. 588 - 589.
[202] Vezi Ioan VII, 38-39.
[203] Vezi Fapte II, 3.

Caci în Sfintele Taine este întruchipata Biserica, deoarece ea e trupul lui Hristos (în parte trup si madular al lui Hristos)[204]. Odinioara Biserica a primit pe Sfântul Duh dupa înaltarea lui Hristos la ceruri, iar acum ea primeste darul Sfântului Duh, dupa ce sfintele Daruri au fost primite în altarul cel mai presus de ceruri, deoarece ni-L trimite în schimb Dumnezeu, Care le-a primit pe dânsele dupa cum am spus mai înainte[205]. Pentru ca Mijlocitorul e acelasi, atunci ca si acum: însusi Sfântul Duh.

CAPITOLUL XXXVIII
În ce fel Sfintele Taine întruchipeaza Biserica

Biserica e întruchipata în Sfintele Taine nu în chip simbolic, ci ca madularele în inima, ca ramurile în radacina plantei sau, precum spune Mântuitorul, ca mladitele de vita[206]. Adica nu e vorba numai de o comunitate de nume sau de o simpla asemanare între ele, ci chiar de o identitate de fapt. Caci Sfintele Taine sunt Trupul si Sângele Domnului, dar sunt totodata hrana si bautura cea adevarata a Bisericii lui Hristos; iar prin împartasire, nu Biserica le preface pe ele în trup omenesc ca pe oricare alta hrana, ci Biserica se preface în ele, deoarece cele mai tari biruiesc, precum si fierul vârât în foc se preface el în foc, nu focul în fier, si dupa cum fierul înrosit în foc ni se arata aievea ca foc nu ca fier, deoarece însusirile fierului sunt absorbite cu totul de cele ale focului, tot asa si cu Biserica lui Hristos: daca ar putea cineva sa o cuprinda cu privirea, n-ar vedea decât însusi Trupul Domnului, prin aceea ca e unita cu El si ca se împartaseste din Trupul Lui.

Pentru acest motiv, scrie Sfântul Apostol Pavel: „Voi sunteti Trupul lui Hristos si fiecare în parte madularele Lui”[207]. Si când acelasi Sfânt Apostol Îl numeste pe Hristos capul nostru iar pe noi trupul Lui[208], oare voieste el sa arate, (prin aceste cuvinte), simpla purtare de grija a lui Hristos pentru noi sau învatatura Lui sau supunerea noastra fata de El, ca atunci când numim noi pe prietenii sau pe rudele noastre madularele, vorbind la figurat? – Fereasca Dumnezeu! Sfântul Apostol întelege întocmai ce spune: ca, adica prin împartasirea cu sfântul Sânge, credinciosii traiesc chiar viata cea întru Hristos, fiind cu adevarat alipiti de Capul acela (Hristos) si încorporati în Trupul Lui.

Iata de ce nu e nimic de mirare ca în Sfintele Taine este întruchipata în acest moment Biserica (întreaga).

---

[204] Cf. I Cor. XII, 27.
[205] Vezi cap. XXXIII.
[206] Vezi Ioan XV, 5 sq.
[207] I Cor. XII, 27 – si Rom. XII, 5; Efes. V, 23, 30 etc.
[208] Vezi Efes. I, .22; IV, 15; V, 23; Colos. I. 18. etc.

CAPITOLUL XXXIX
Despre chemarea credinciosilor la împartasire si raspunsul lor

Dupa ce s-a împartasit, preotul se întoarce spre popor si aratându-i sfintele Daruri cheama pe cei ce voiesc sa se împartaseasca, îndemnându-i sa se apropie cu frica lui Dumnezeu si cu credinta; adica sa nu nesocoteasca sfintele Daruri, din pricina înfatisarii lor la vedere, si sa nu se îndoiasca pentru ca taina credintei este mai presus de minte, ci sa recunoasca maiestatea Darurilor si sa se apropie cu credinta tare ca ele sunt izvoare de viata vesnica pentru cei ce se vor împartasi dintr-însele.

Iar credinciosii, aratându-si evlavia si credinta, se închina, binecuvântând si cinstind dumnezeieste pe Iisus, pe care Îl vad cu mintea, în sfintele Daruri. Si pentru ca sa dea slavirilor mai multa stralucire, ei se folosesc de cuvintele profetice: „Bine este cuvântat cel de vine întru numele Domnului; Dumnezeu este Domnul si S-a aratat noua”[209]. A lauda pe Tatal e propriu Stapânului Legitim, Fiului Unul-Nascut, pe când încrederea în sine si lepadarea de stapân, robului fugar. „Eu am venit în numele Tatalui Meu si nu ma primiti; dar daca unul vine în numele sau însusi, pe acela îl primiti”, a spus Mântuitorul[210]. Stiind Proorocul aceste lucruri si cunoscând deosebirea dintre Pastorul cel Bun si lupul rapitor, a binecuvîntat mai dinainte pe Cel ce vine întru numele Domnului, numind Domn pe Tatal si zicând ca Cel ce S-a aratat (Hristos) este Dumnezeu Însusi. De aceea credinciosii, repetând cuvintele Proorocului, binecuvânteaza acum pe Hristos, ca pe Cel ce vine si Se arata lor.

CAPITOLUL XL
Despre rugaciunea preotului pentru credinciosi, dupa împartasirea acestora

Apoi preotul cere, pentru cei ce s-au împartasit cu Sfintele Taine, mântuirea si binecuvântarea de la Dumnezeu. Si care-i rugaciunea? – „Mântuieste, Dumnezeule, poporul Tau si binecuvânteaza mostenirea Ta!” Si aceasta rugaciune este împrumutata tot din cuvintele Proorocului[211]; iar în altă parte, acelasi Prooroc graieste ca din partea Tatalui catre Fiul: „Voi da Tie neamurile mostenire si stapânirea Ta pâna la marginile pamântului[212]. Adica ceea ce Fiul poseda din vesnicie ca Dumnezeu ce era, a mostenit mai pe urma, ca om.

---

[209] Psalmul CXVII (CXVIII), 25-26.
[210] Ioan V, 43.
[211] Psalm XXI, 3.
[212] Psalm LXXXIX, 5.

Daca deci El este Ziditorul nostru, de ce nu zice preotul: „Binecuvânteaza fapturile Tale, pe care le-ai zidit”, ci: „Binecuvânteaza mostenirea Ta”? – Pentru ca sa-L înduplece mai bine, aducându-I aminte de smerenia cu care S-a smerit pentru noi. Preotul vrea sa spuna: „Ma rog pentru robii Tai acestia, printre care Te-ai îndurat sa cobori si sa vietuiesti laolalta cu ei, Tu care stapânesti toate, si sa fii numit mostenitor Tu, pentru Care nimic nu e câstigat (caci ale Tale sunt toate, din veci)”. Când amintim de o legatura a noastra mai strânsa, cu Dumnezeu, Îl facem pe El mai îndurator spre noi. Iar „mostenirea” este tocmai aceasta legatura mai strânsa decât credinta: cu mult mai de aproape si mai bine ne-a luat Fiul în stapânire ca mostenitor, decât avusese mai-nainte în calitate de creator al nostru. Într-adevar, prin creatie El avea stapânire doar asupra firii oamenilor; prin mostenire însa, Fiul S-a facut stapân al mintii si al vointei oamenilor ceea ce însemneaza cu adevarat a stapâni pe oameni. Caci însusirea de creaturi este comuna si fiintelor necuvântatoare ca si lucrurilor neînsufletite; prin fire, toate sunt supuse lui Dumnezeu, ca niste fapturi, ziditorul lor; – Supunând noi însine, de buna voie, mintea si vointa noastra, Celui ce S-a pogorât pe pamânt, S-a rastignit pentru noi si a înviat; mintea I-am supus-o, fiindca am recunoscut ca Dumnezeu adevarat si Stapân a toata faptura; iar voia, fiindca L-am iubit si am primit cu bucurie stapânirea si jugul Lui pe umerii nostri[213].

Asa i-a mostenit Dumnezeu pe oameni, asa i-a luat cu adevarat în stapânire. Aceasta stapânire o dorea de demult Proorocul Isaia, când se ruga: „Doamne Dumnezeul nostru, mosteneste-ne pre noi!”[214].

Iata deci ce însemneaza mostenirea despre care Psalmistul ne spune ca a primit-o Fiul Unul-Nascut de la Tatal si de care se vorbeste în rugaciunea de mai sus.[215]

CAPITOLUL XLI
Despre multumirea si slavirea urmatoare

Dupa împartasirea credinciosilor, sfânta slujba e îndeplinita în întregime si slavirea dumnezeiestii Euharistii ia sfârsit. Acum Darurile s-au sfintit; (la rândul lor), ele au sfintit pe preot si toata ceata slujitorilor, iar prin acestia au desavârsit si au sfintit si pe ceilalti membri ai Bisericii. De aceea, nu numai preotul însusi, ci si credinciosii care sunt de fata, încheie multumind lui Dumnezeu si slavindu-L; glasuieste preotul „Binecuvântat este Dumnezeul nostru totdeauna, acum si pururea si în vecii vecilor”. Iar poporul cânta începutul cântarii, laudându-L din cuvintele proorocesti: „Sa se umple gurile noastre de lauda, Doamne, ca sa

---

[213] Cf. Matei XI, 29-30.
[214] Isaia XXVI, 13 (textul citat dupa Septuaginta).
[215] Vezi cap. XXXIII.

laudam slava Ta...”[216]. Cu alte cuvinte: noi nu suntem în stare, Stapâne, nici sa-Ti aducem cântare de multumita pentru toate bunatatile de care ne-ai învrednicit, ci Tu da-ne putere pentru aceasta. Si cum sa ne-o dai? – Umplând gurile noastre de lauda. Adica asa precum celor ce se roaga le insufli ce anume si cum trebuie sa ceara, tot asa da si buzelor noastre putere pentru cântarea ce Ti se cuvine.

Mai departe, credinciosii se roaga ca, ajutati de mâna Lui, sa pastreze sfintirea pe care au primit-o, sa nu le lepede Harul sau sa piarda darul: „Întareste-ne pre noi întru sfintenia Ta!”. Iar cum pentru aceasta e nevoie si de conlucrarea noastra, ce trebuie sa facem? – „Toata ziua sa ne învatam dreptatea Ta!”. Prin dreptate întelegem întelepciunea si iubirea de oameni pe care Dumnezeu ni le-a aratat prin Sfintele Taine, dupa cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Nu ma rusinez de Evanghelia lui Hristos, caci printr-însa se descopera dreptatea, lui Dumnezeu tuturor celor ce cred...[217]. Învatându-ne aceasta vom putea sa pastram în noi sfintenia. Caci ea sporeşte credinta în Dumnezeu, aprinde iubirea fata de El si nu lasa sa se furiseze în suflet nimic rau.

Iata deci pentru ce spuneam mai-nainte ca, fara gândurile cuvenite Sfintelor Taine, nu e cu putinta ca sfintenia sa se salasluiasca sau sa ramâna în noi.[218]

CAPITOLUL XLII
Cei morti sunt si ei sfintiti de catre sfintele daruri, ca si cei vii?

Pe lânga cele spuse, trebuie sa cercetam si pe aceasta:

Dumnezeieasca si Sfânta Jertfa sfinteste în doua feluri: într-un fel prin mijlocire, deoarece Darurile aduse lui Dumnezeu, prin însasi aducerea lor sfintesc atât pe cei ce le-au adus cât si pe cei pentru care s-au adus, atragând îndurarea lui Dumnezeu fata de ei; în al doilea fel prin împartasire, întrucât ele sunt pentru noi adevarata hrana si bautura, potrivit cuvântului Domnului [219]. Dintre aceste doua chipuri de sfintire, cel dintâi e comun si celor vii si celor morti, caci Jertfa se aduce si pentru unii si pentru altii; celalalt este posibil numai pentru cei vii, deoarece mortii nu mai pot sa manânce si sa bea.

Ce urmeaza de aici? Oare cei morti n-au si ei parte de sfintirea care se dobândeste prin împartasire si ca sunt mai prejos decât cei vii în aceasta

[216] Psalmul LXX (LXXI), 8 – Imnul acesta (zis a lui Serghiu), în uz general la ortodocsi, pe vremea lui Cabasila, astazi mai e în uz numai în unele manastiri si biserici de tara la Slavi si la Romani, unde vechiul tipic al Liturghiei s-a pastrat mai riguros. El a devenit de altfel mai mic prin faptul ca la liturghiile din duminici si sarbatori obisnuite, poporul nu se mai împartaseste, ca odinioara.

[217] Romani I, 16 (citat liber).

[218] E de mirare ca Nicolae Cabasila nu pomeneste nimic despre raspunsul poporului. „Vazut-am lumina cea adevarata...” etc. cu un foarte accentuat caracter de evhologie trinitara si euharistica (Cf. S. Salaville, tr. fr., p. 220–221).

[219] Vezi mai ales Ioan VI, 53-57.

privinta? – Ba nicidecum! Hristos Se împarte si lor, într-un chip pe care îl stie El însusi. Si ca sa dovedim acest lucru, sa vedem care sunt conditiile sfintirii si daca sufletele mortilor nu le au ca si cele ale viilor.

Într-adevar, care sunt conditiile sfintirii? Oare sa ai trup? Sau sa alergi pe picioare spre Sfânta Masa? Sa primesti Sfintele în mâini si sa le introduci în gura? Sa manânci sau sa bei? – Nicidecum! caci la multi din cei ce îndeplinesc aceste conditii si care sau apropiat numai cu trupul de Sfintele Taine, nu le-a fost de nici un folos, ba dimpotriva, au plecat împovarati si de mai multe pacate. Dar care sunt atunci cauzele sfintirii, la cei ce se sfintesc? Si care sunt conditiile pe care Hristos le cere de la noi? – Curatia sufletului, iubire de Dumnezeu, credinta, dorirea Sfintelor Taine, râvna de a se împartasi cu Dânsele, zel fierbinte, alergarea cu sete catre Hristos: iata virtutile care ne aduc sfintirea! Cu acestea trebuie sa se apropie cei ce vor sa fie partasi lui Hristos; ca fara de ele e cu neputintă! Dar toate aceste nu sunt însusiri trupesti, ci tin numai de suflet; prin urmare nimic nu împiedica sufletele mortilor sa aiba si ele aceste virtuti, ca si ale viilor. Daca aceste suflete sunt pregatite dupa cuviinta pentru primirea Tainelor si daca Hristos, Sfintitorul si Savârsitorul Jertfei, voieste totdeauna sa sfinteasca si doreste oricând sa se împarta pe Sine, atunci ce ar putea sa împiedice împartasirea lor? – Absolut nimic!

Dar poate se va întreba cineva: daca si vreunul dintre cei vii are sufletul împodobit cu virtutile pomenite, dar nu se apropie de Sfintele Taine dobândeste el astfel, aceeasi sfintire? – Nu, oricine! Ci numai acela care Se gaseste, ca si sufletele mortilor, în imposibilitatea de a se apropia cu trupurile. Asa erau, de pilda, cei ce rataceau prin pustie, prin munti si prin pesteri sau prin vagaunile pamântului[220] si care nu puteau avea la îndemâna nici un altar si nici un preot. Pe unii ca acestia îi sfintea Hristos Însusi, în chip nevazut. Si de unde se vede aceasta? – Din aceea ca aveau viata într-însii; daca nu s-ar fi împartasi cu Sfintele Taine, n-ar fi putut vietui, caci Hristos Însusi a spus: „De nu veti mânca Trupul Fiului Omului si de nu veti bea Sângele Lui, nu veti avea viata întru voi!”[221]. Tocmai ca sa arate aceasta, multora dintre acesti Sfinti, Dumnezeu le-a trimis îngeri care sa le aduca sfinte Daruri[222].

Daca însa cineva are putinta de a se apropia de Sfânta Masa, dar nu se apropie, nu va dobândi nicidem sfintirea sfintelor Daruri; si aceasta nu pentru ca nu s-a apropiat, ci pentru ca i-a stat în putinta si nu s-a apropiat, de unde se vede lamurit ca sufletul sau e lipsti de virtutile necesare pentru primirea Sfintelor Taine. Caci ce dorinta si râvna pentru Sfânta Masa are unul care ar putea sa alerge fara nici o greutate spre ea, dar nu voieste? Sau ce credinta în Dumnezeu are cel ce nu se teme de amenintarea din cuvintele Domnului privitoare la cei ce

[220] Cf. Evrei XI, 38.
[221] Ioan VI, 53.
[222] Sf. Macarie Alexandrinul (Egipteanul, sec, IV) ne informeaza ca un pustnic, cu numele de Marcu, ajunsese la un atât de înalt grad de virtute, încât un înger îi aducea sfintele Daruri, la vremea împartasirii. – Vezi Palladius, Istoria lausiaca, cap. 20 (Migne, P.G., t. XXXIV, col. 196-197 si 1065B).

nesocotesc Cina aceasta![223]. Si cum sa credem ca iubeste Sfintele Taine cel care, având putinta sa le primeasca, nu se osteneste sa le primeasca?

De aceea, nu-i nimic de mirare daca Hristos face parte, la Masa Sfânta, si sufletelor eliberate de trupuri, carora El nu are sa le puna la socoteala nici o asemenea vina. Ci mai de mirare si peste fire este când omul, supus stricaciunii, gusta din Trupul cel fara de stricaciune; dar ca sufletul, care e substanta nemuritoare, se împartaseste din ceea ce e nemuritor, în chipul care-i este, ce e de mirare? Dara, deci, prin nespusa-I iubire de oameni si prin negraita-I întelepciune, Dumnezeu a gasit cum sa se faca acel lucru minunat si peste fire (împartasirea celor vii), de ce sa nu credem ca poate face ceea ce e firesc si logic?

CAPITOLUIL XLIII
Sfintirea se efectueaza îndeosebi în sufletul celui ce se împartaseste

Sfintele Daruri se dau, într-adevar, prin trup, celor ce înca vietuiesc în trup, dar ele patrund mai întâi în substanta sufletului si prin suflet trec în trup. De aceea zice apostol Pavel: „Cel ce se lipeste de Domnul, e un singur duh cu El”[224], ca sa arate ca unirea si contopirea aceasta au loc îndeosebi în suflet. Caci sufletul alcatuieste fiinta prin excelenta a omului; aici îsi are sfintenia dobândita prin virtuti si prin sârguinta omeneasca, aici se afla începutul pacatului si deci tot se simte mai întâi nevoia de vindecare prin sfintele Daruri. Toate îi vin trupului din suflet; si cum prin gândurile cele rele, care vin din inima, se spurca trupul[225] tot de acolo i se trage sfintenia, atât cea din virtute, cât si cea din Sfintele Taine. Unor oameni li se întâmpla boli trupesti care au la obârsie ticalosia sufletului; tocmai aceasta voia sa arate Mântuitorul, când pentru a vindeca pe unul care era bolnav sufleteste, adica pentru a-i libera sufletul de pacate, i-a tamaduit trupul de neputinta[226].

Prin urmare, sufletul n-are nevoie de trup pentru primirea sfintirii, ci mai de graba trupul are nevoie de suflet. Atunci, ce câstiga în plus, din sfânta Jertfa, sufletele care sunt în trup, fata de cele care s-au eliberat de el? – Dar si sufletele mortilor au pe Preotul Cel Vesnic, care le da lor toate acestea si care Se împarte si acelora dintre vii câti se împartasesc cu adevarat. Caci nu toti cei carora le da preotul liturghisitor se împartasesc cu adevarat ci numai aceia carora le da Însusi Hristos. Preotul împartaseste, într-adevar pe toti cei ce vin la împartasanie; Hristos însa, numai pe cei vrednici de partasanie. De aici se vede ca savârsitorul

---

[223] Vezi Ioan VI, 53: „Amin, amin, graiesc voua, de nu veti mânca Trupul Fiului Omului si de nu veti bea Sângele Lui, nu veti avea viata întru voi!”
[224] I Cor. VI, 17.
[225] Vezi Matei XV, 11-20.
[226] Vezi de ex. vindecarea slabanogului din Capernaum, Matei IX, 1 sq.: Marcu II, 3 sq. si Luca V. 17 sq.

Tainei si sfintitorul sufletelor, atât ale viilor cât si ale mortilor, este unul si acelasi: Mântuitorul Însusi.

Prin urmare, din cele spuse reiese ca toate câte tin de savârsirea Sfintei Taine sunt comune si celor vii si celor morti. Caci mai întâi conditiile sfintirii fiind virtutile sufletesti, stau în putinta si a unora si a altora; al doilea, substanta sufletului – conditia de capentenie si proprie pentru sfintire – este identica: al treilea, Preotul sfintitor e unul si acelasi. Un singur lucru e propriu celor ce vietuiesc în trup si pe care cei adormiti nu-l pot face: anume, s-ar parea ca se sfintesc si cei nevrednici de Sfintele Taine, când se împartasesc cu ele, pe când în lumea cealalta nimeni nu poate veni la Cina daca se afla nepregatit, ci acolo împartasirea e îngaduita numai celor vrednici. Dar aceasta putinta nu adauga deloc celor vii la sfintire, ci dimpotriva le atrage pedeapsa cea mai grea; de aceea e departe de a fi un avantaj pentru cei vii.

Dealtfel, pentru acelasi motiv, e vadit ca împartasirea cu sfintele Daruri a sufletelor mortilor nu numai ca e posibilă si ca nimic nu i se împotriveste, dar se si impune cu necesitate. Caci daca ar exista acolo o alta desfatare si odihna pentru suflete, ar fi o rasplata pentru cei vrednici de curatire si atunci acestia n-ar mai avea neaparat nevoie de aceasta Masa. Acum însa, întreaga si cea mai mare desfatare si fericire pentru cei de dincolo nu e nimic altceva decât acest potir si aceasta Pâine, fie ca zicem rai ori sânul lui Avram, ori locuri pline de lumina si de verdeata, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, sau chiar împaratia cerurilor. Acestea sunt Mijlocitorul[227] si Înainte-mergatorul nostru în Sfânta Sfintelor[228], singurul Conducator catre Tatal[229] singurul soare al sufletelor. Este Acela care acum se arata si se împarte celor tinuti de legaturile carnii, în felul acesta (sacramental); precum a voit El Însusi; dar în veacul ce va sa vie va fi vazut si se va împarti fara val, atunci când, precum zice Scriptura – Îl vom vedea asa cum este[230], când ne va strânge ca pe vulturi la stârv[231], când Se va încinge si, asezând pe ai Sai la Masa, Se va apropia si va sluji lor[232], când va lumina ca fulgerul pe norii cerului si prin El dreptii vor straluci ca soarele[233]. Iar cei neuniti cu El asa cum (numai) Sfânta Masa ne poate uni, e absolut cu neputinta sa dobândeasca odihna pe lumea cealalta sau sa primeasca acolo vreun bun oricât de mic sau mare.

[227] Evrei VI, 20.
[228] Evrei VIII, 6; IX, 15; XII, 24.
[229] Cf. Ioan XIV, 6; Evrei II, 10.
[230] Cf. I. Cor. XIII, 12.
[231] Cf. Matei XXIV, 28 si Luca XVII, 37.
[232] Luca XII, 37.
[233] Cf. Daniil XII, 3; Matei XIII, 43 si XXIV, 27.

CAPITOLUL XLIV
Despre mijlocirea lui Hristos

Caci Hristos este Mijlocitorul prin care ne-au venit toate bunatatile date noua de la Dumnezeu, sau, mai bine zis, pe care Dumnezeu ni le da întotdeauna. Caci El n-a mijlocit numai o data, dăruindu-ne toate cele pentru care a mijlocit, pentru ca apoi sa ne paraseasca, ci mijloceste în veci, nu prin oarece cuvinte sau prin rugaciuni, cum fac mijlocitorii (solii) de rând, ci cu fapta.

Dar cum mijloceste? – Unindu-ne cu Sine si împartasindu-ne El însusi darurile proprii, dupa vrednicia si dupa masura curatiei fiecaruia. Si asa precum atunci când lipseste lumina soarelui, care înlesneste vederea chiar cei care au ochi nu pot vedea nimic, tot asa si unirea sufletelor cu Hristos trebuie sa fie necurmata pentru ca ele sa poata trai si capata odihnă deplina; dupa cum ochiul nu poate sa vada fara lumina, tot asa nici sufletele nu pot vietui si nu pot avea pace adevarata, fara Hristos. Caci El e singurul Care ne împaca cu Dumnezeu, dându-ne pacea fara de care am ramâne tot straini lui Dumnezeu, fara de nici o nadejde de a ne împartasi din bunatatile Lui. Asadar, daca cineva nu s-a unit dintru început cu Hristos (prin botez), sau daca dupa ce s-a unit n-a ramas la unire cu El, acela este tot vrajmas si nepartas la bunurile cele dumnezeiesti. Caci ce a împacat firea omeneasca cu Dumnezeu? – Fara îndoiala, faptul ca a vazut pe Fiul Sau facut om. Tot asa si Dumnezeu Se îndura de orice om, care poarta chipul Unuia-Nascut si care manânca Trupul Lui si se face un duh cu El; fara de acestea, orice om ramâne tot omul cel vechi, cel urât de Dumnezeu si neavând nimic comun cu El.

Daca, deci, credem ca, prin rugaciunea preotilor si prin aducerea sfintelor Daruri, se aduce sufletelor o oarecare usurare, apoi aceasta nu poate fi decât în acelasi chip în care se poate aduce usurarea omului. Iar care e chipul de a ne împaca cu Dumnezeu si de a nu-I fi dusmani, am spus: cum sa fim stapâniti de Dumnezeu si sa devenim un duh cu Fiul Cel iubit, singurul întru Care Tatal a binevoit[234]. Dar tocmai acesta e efectul Sfintei Împartasanii, care e comun si celor vii si celor morti, precum am spus[235].

---

[234] Cf. Matei III, 17; Marcu 1; Luca III, 22.
[235] Vezi cap. XLII.

CAPITOLUL XLV
Sfintirea celor adormiti e mai deplina (decât a celor vii)

Ceva mai mult; sufletele dezlegate de trupuri au ceva mai prielnic pentru sfintire decât cele ce înca traiesc în trup. Într-adevar, prin rugaciunile preotilor si prin mijlocirea sfintelor Daruri, ele se curatesc cu adevarat si primesc iertarea pacatelor deopotriva cu cei vii. Dar în afara de aceasta, ele nu mai pacatuiesc cu nimic si n-adauga nici o vina noua la cele vechi, dupa cum se întâmpla cu cei mai multi dintre vii, ci sunt fie iertate pe deplin de orice pedeapsa, fie macar scutite pentru totdeauna de pacat. Prin urmare, ele sunt mai pregatite si mai vrednice de partasia cu Mântuitorul, nu numai fata de cei mai multi dintre cei ce traiesc în trup, ci si fata de ele însele dacă ar fi în trupuri. Si tocmai faptul ca sunt eliberate de trup, le face sa fie cu mult mai destoinice pentru împartasirea cu Sfintele Taine, decât daca ar fi împreunate cu trupul.

Caci în cer exista locasuri multe si felurite, pentru ca sa poata fi cinstita orice treapta de virtute si sa nu ramâna nimic nerasplatit de catre Judecatorul Cel drept si de oameni iubitor. Astfel, Sfântul Apostol Pavel si altii ca el, care ca niste desavârsiti, s-au învrednicit de cele mai mari cununi si au mostenit fericirea cea mai deplina, dupa ce au fost dezlegati de trup, se bucura mult mai mult decât în viata aceasta; tot asa si cei rânduiti într-o stare mijlocie în asemenea odihna, o data plecati de aici, era firesc sa dobândeasca si ei ceva mai bun decât când traiau în trup. Am aratat însa ca toata odihna sufletelor si toata rasplata virtutii de orice treapta, nu e nimic altceva decât aceasta Pâine si acest Potir, care se împart cu masura si unora si altora, adica si viitor si mortilor. De aceea a si numit Domnul „cina” bucuria Sfintilor în veacul ce va sa vie[236], ca sa arate ca acolo nu e nimic altceva mai de pret decât aceasta Masa.

Iata de ce dumnezeiasca Jertfa a Euharistiei se aduce si pentru cei morti ca si pentru cei vii; si dupa cum cei vii sunt sfintiti în doua feluri, precum am spus[237] se sfintesc si cei raposati, nefiind întru nimic mai prejos decât cei vii, ba dimpotriva, stând oarecum chiar mai bine decât ei.

---

[236] Vezi Luca XXII, 30.
[237] Vezi cap. LXII.

CAPITOLUL XLVI
Cum sunt primite sfintele daruri totdeauna de catre Dumnezeu

Mai departe, sa cercetam si aceasta.

Ca deci, dumnezeiasca Euharistie sfinteste pe toti credinciosii, se întelege din cele spuse ca merita sa cercetam acum si daca acestia se sfintesc totdeauna (adica la fiecare Liturghie).

Sfânta Liturghie este o aducere de daruri. Dar darurile nu sunt primite totodeauna de catre Dumnezeu, ci sunt si unele pe care El nu le voieste ci le refuza, din pricina pacatoseniei aducatorilor. Cazuri de acest fel sunt multe, nu numai la cei vechi, ci si la cei ce traiesc sub Har[238]. De aceea sa vedem daca nu cumva si darurile aduse la altar se slujesc uneori zadarnic si nu se sfintesc, adica nu sunt primite dupa expresia sfintei slujbe, ca unele ce pot fi aduse câteodata si de crestini rai, iar nu numai de buni.

Ca Dumnezeu refuza chiar darurile daca aducatorul lor e nevrednic, se vede din predania Bisericii. Caci pe cei ce îi stie ca au savârsit pacate de moarte ea îi opreste sa aduca daruri; chiar daca ei ar cuteza sa faca aceasta, ea nu le primeste, ci-i respinge o data cu darurile lor. Dar Biserica nu poate cunoaste bine pe toti cei de acest fel, caci cei mai multi sunt fatarnici; de aceea se primesc uneori si darurile lor la Sfânta Masa. Ce se întâmpla atunci cu astfel de daruri? Oare ramân ele neprimite de Dumnezeu si deci nesfintite deloc? – De ar fi asa, n-am putea fi niciodata siguri daca darurile de pe Sfânta Masa sunt sfintite, deoarece curatia celor ce le aduc este de cele mai multe ori nesigura sau cu totul necunoscuta; prin urmare, credinciosii cuprinsi de o astfel de îndoiala, apropiindu-se de Sfintele Taine fara nici o încredere si siguranta, nu s-ar alege cu nici un folos. Atunci, ce sa credem?

Aducerea darurilor este îndoita: cea dintâi este când aducatorul lor le depune în mâinile preotului, iar cea de a doua când Biserica le aduce lui Dumnezeu. Cea dintâi e într-adevar zadarnica, daca aducatorul este pacatos, adica nu-i aduce nici un folos pentru ca el însusi e necredincios; dar darurile prin ele însele nu sunt neplacute lui Dumnezeu, caci orice faptura a lui Dumnezeu e buna[239]. Cât despre a doua aducere, fiind savârsita de sfintii slujitori, spre slava lui Dumnezeu si a Sfintilor, spre mântuirea a toata lumea sau pentru cerere dreapta, nimic n-o împiedica sa fie bine primita. Caci mâinile celui ce a adus darurile la altar n-au pângarit darurile cu nimic; în nici una din fapturile nerationale sau dintre cele neînsufletite nu se poate încuiba necuratenia pacatului, caci pacatul este o boala a vointei si deci pângarirea prin pacat

[238] Vezi de ex. jertfa Cain (Gen. IV, 5) – Cf. si Ps. L, 8-9; Isaia I, 11-14; Amos V, 22; Mihea VI, 7; Fapte V, 10 (Anania si Safira) etc. Vezi Const. Apost. cart. IV, cap. 6-10 unde se enumera diferitele categorii de pacatosi, ale caror daruri (ofrande) nu trebuie primite de Biserica.

[239] I Tim, IV, 4.

apartine numai fiintelor rationale. Deci, ramânând curate si fiind afierosite de mâini curate, darurile se sfintesc si, la rândul lor, sfintesc si pe cei ce se apropie de ele.

Dar daca darurile aduse de cei rai sunt întotdeauna curate, pentru ce rânduiala Bisericii nu le primeste? – Pentru ca sa faca pe aducatorii lor sa se cutremure si sa învete mânia cea fara de margini a lui Dumnezeu pornita împotriva lor, El care, (din pricina lor) respinge si uraste chiar si fapturile Sale desi acestea nu sunt vinovate cu nimic; si învatând ei acestea, sa se înfricoseze si sa se îndrepteze. Dar darurilor însesi, Dumnezeu nu le gaseste nici o vina. De aceea, nimic nu se opune ca ele sa fie primite si sfintite, atunci când a doua aducere e savârsita de persoane vrednice.

Si totusi, s-ar putea spune ca nu toti preotii care aduc jertfa sunt curati, ba unii patimesc chiar de cele mai grele pacate. Iata-ne deci iarasi pusi în încurcatura! Când se întâmpla ca amândoi aducatorii sa fie vinovati în fata lui Dumnezeu, caci sunt si cazuri de acestea, de unde va veni puterea darurilor de a fi sfintite si sfintitoare, placute lui Dumnezeu si primite de El? De nicaieri! Si (s-ar parea), într-adevar (ca) atunci darurile nu sunt primite. Ba înca, ele sunt totdeauna nesigure, deoarece moralitatea, atât a aducatorilor cât si a slujitorilor, e nesigura: „Caci nimeni nu cunoaste cu adevarat cele ale omului, decât duhul din el”[240]. Ar urma de aici ca nu putem avea nici o siguranta asupra sfintei Jertfe, ci numai neîncredere si îndoiala; iar împartasirea cu Sfintele Taine nu va aduce nici un folos credinciosilor care se împartasesc fara credinta.

Asemenea îndoieli ar putea sa aiba numai cine crede ca aducerea darurilor depinde numai si numai de preotul liturghisitor. Dar nu e deloc asa! Ci cel ce savârseste de fapt aceasta aducere e Harul sfintitor (caci aducerea darurilor nu înseamna altceva decât sfintirea lor), iar preotul liturghisitor nu este decât un slujitor al Harului. El nu aduce nimic de la sine însusi si nici nu cuteaza sa faca sau sa rosteasca ceva din propria-i minte sau parere; ci, fie ca e vorba de gesturi, de cuvinte sau de lucruri, el aduce înapoi lui Dumnezeu dupa rânduiala statornicita numai ce a primit de la El. Prin urmare, darurile fiind aduse totdeauna dupa voia lui Dumnezeu, se întelege ca Îi sunt placute si ca le primeste totdeauna. Caci ce însemnatate are daca aducatorul (sau slujitorul) este pacatos ca om? Pacatosenia lui nu pângareste cu nimic darurile si nici nu face zadarnica Jertfa, asa precum nici leacul doftoricesc nu-si pierde puterea tamaduitoare atunci când este servit de vreun profan care nu cunoaste nimic din tainele medicinei daca acesta l-a alcatuit la porunca si întocmai dupa reteta medicului. El vindeca nu prin nestiinta neputincioasa a celui ce administreaza, ci prin priceprea medicului care l-a prescris. Pentru ca leacul nu primeste nimic din nestiinta celui ce l-a servit, ci toata puterea lui se datorează priceperii medicului. Tot asa si aici, Harul e acela care lucreaza totul, pe când preotul este numai un

[240] I. Cor. II, 11.

slujitor; nici macar puterea de a sluji nu o are de la sine însusi, ci îi vine tot de la Har. Fiindca preotia nu e altceva decât puterea de a sluji (administra) cele sfinte.

Asadar, e limpede din cele spuse, ca Darurile sfintesc toate si totdeauna pe credinciosi, fiind totdeauna primite de Dumnezeu.

CAPITOLUL XLVII
Cât de mult (bine) sunt primite sfintele daruri

În continuare, sa vedem în ce masura sunt primite Darurile de catre Dumnezeu.

Ce înseamna, omeneste vorbind, a primi un dar? Când zicem ca darurile sunt primite? Oare atunci când le luam în mâini si le strângem la piept? – Nicidecum! Caci pe multe din ele nici nu le-am putea purta sau lua în brate, ca de pilda atunci când darul e o casa, o bucata de pamânt, sau altceva de acestea. Atunci ce înseamna, în general, a primi daruri? – A le aseza între ale tale, a ti le însusi: atunci se numesc ele primite. Dar Dumnezeu îsi însuseste darurile noastre în asa fel încât le preface chiar în Trupul si Sângele Fiului Sau Unul-Nascut. Si cum noi nu putem afla cu mintea nimic care sa fie deopotriva acestei împroprieri, nu se poate masura nici cât de mult sunt primite sfintele Daruri de catre Dumnezeu.

Cât de mult pretuieşte primitorul ceea ce i s-a dat, se vede si din valoarea contradarului pe care îl da în schimb. Si care este darul pe care-l primim noi în schimb? – Este tot Trupul si Sângele lui Hristos Însusi. Caci Dumnezeu, primind pâinea si vinul nostru, ne da în schimb chiar pe Fiul Sau. Si de unde se vede ca sfântul Trup si Sânge ni se dau de catre Dumnezeu, ca daruri, în schimbul celor aduse de noi? – Din cele ce ne spune chiar Acela care a fost îmbracat cu acest Trup si Sânge: „Luati...”[241] a zis El. Asa se arata darul; cu acest cuvânt se exprima si cine da si cine primeste si ceea ce se da. Caci mai exista un alt chip de a primi ceva si anume atunci când primim, pentru pastrare un lucru de care n-avem voie sa ne folosim. Dar pentru ca sa nu credem ca e vorba de asa ceva, ci ca sa fim siguri ca darul e chiar al nostru, Domnul ne-a poruncit sa ne si folosim de el, zicând: „Mâncati...».

Iata cât de bine si de mult sunt primite Darurile noastre de catre Dumnezeu. De aceea, ele sfintesc totdeauna toate sufletele credinciosilor, atât ale viilor si ale mortilor care sunt nedesavârsiti si mai au înca nevoie de sfintire. Caci Sfintii, adica cei desavârsiti, cu îngerii împreuna-sezatori si trecuti de mult în rândul ierarhiei ceresti, nu mai au nevoie de ajutorul ierahiei pamântesti.

---

[241] Matei XXVI, 26 si locurile paralele.

CAPITOLUL XLVIII
De ce prin aceste daruri cinstim si veneram si pe sfinti

În legatura cu aceasta, sa cercetam cele ce urmeaza.

Daca sfintele Daruri pe de o parte sunt aduse lui Dumnezeu, iar pe de alta sfintesc pe cei ce au trebuinta de sfintire, de ce credem ca, prin aducerea lor, cinstim si pe cei deja sfintiti si întru totul desavârsiti (adica Sfinti)? Si de ce, atunci când îi chemam într-ajutor, rugându-ne lor pentru vreun lucru, le fagaduim Liturghia acestor Daruri, ca si cum am vrea sa le închinam lor sau sa le aducem pentru ei, ca sa-i îmbunam? – Pentru ca, dupa cum am spus mai înainte, aducerea Darurilor are si alt rost, potrivit caruia Darurile devin ale Sfintilor atunci când ele sunt aduse lui Dumnezeu ca multumire pentru slava cu care El i-a slavit si pentru desavârsirea cu care i-a fericit. Darurile sunt într-adevar, ale lui Dumnezeu, ca unele ce sunt aduse Lui; ele sunt si ale credinciosilor care au nevoie de ajutor, ca unele ce sunt ajutatoare; dar totodata sunt si ale Sfintilor, deoarece sunt aduse lui Dumnezeu din pricina lor.

Într-adevar, darul harazit mie este al meu, oricare ar fi primitorul (chiar daca îl primeste altul). Caci nu toate darurile le primim chiar în mâinile noastre, ci pe unele le primim si prin prieteni, prin ai casei, sau, într-un cuvânt, prin orice persoana careia daruitorul le încredinteaza, ca sa ne faca placere. De aceea Mântuitorul zice ca El însusi e Acela Care primeste când dam ceva saracilor[242], pentru ca cei ce dau de pomana la sarmani, pentru Domnul fac aceasta. Asemenea si Sfintii primesc Darurile noastre, pentru ca datorita lor se aduc lui Dumnezeu; adica dupa cum pomana la saraci se face din iubirea pentru Hristos, tot asa si aducerea Darurilor se face din iubirea pentru Sfinti. Deoarece îi iubim peste masura de mult, noi socotim bunurile lor ca ale noastre si ne bucuram împreuna cu ei de fericirea lor, ca si cum noi însine am fi partasi ai acestei fericiri. Bucurându-ne astfel pentru bunatatile ce le-a dat lor Domnul, multumim Datatorului sa-i aducem daruri în semn de recunostinta.

Dar Sfintii primesc Darurile, nu numai pentru ca aducerea Darurilor se face din iubire pentru ei, ci si pentru ca ei se bucura si se veselesc foarte, când noi aducem lui Dumnezeu multumire si slava prin aceste Daruri. Caci, dupa cum cel mai greu pacat al nelegiuitilor e ca, din pricina lor, Dumnezeu e hulit între neamuri[243], tot asa cea mai mare bucurie si dorintă a Sfintilor este ca, printr-însii sa fie slavit Dumnezeu. Pentru aceasta s-au nevoit fara încetare cât au trait în trup si tot aceasta le este îndeletnicirea necurmata, pricina de desfatare si cea mai mare fericire dupa ce s-au mutat de pe pamânt la cer. Caci daca petrecem multumind necontenit lui Dumnezeu si facând toate numai spre slava Lui[244] chiar si atunci când abia nadajduim la aceasta fericire, cu atât mai mult acum,

[242] Matei XXV, 40.
[243] Vezi Iezechil XXXVI, 20-30 si Rom. II, 24.
[244] Cf. I. tes. V, 18.

când recunostinta le e cu mult mai mare, când sunt deja desavârsiti, când nu mai nadajduiesc bunurile ci simt darnicia lui Dumnezeu chiar în chip nemijlocit, cînd au ajuns luminatori ca soarele[245] din simpli pamânteni ce erau, fii mariti si mosteni ai împaratiei cerurilor din robi netrebnici, mijlocitori (ocrotitori) ai nostri, din pârâti vinovati, prin trecerea pe care o au înaintea Judecatorului!

Asa se face ca Sfintii nu se mai satura slavind pe Dumnezeu si li se pare ca singuri nu-I multumesc deajuns; de aceea ei doresc ca toti îngerii si oamenii sa ia parte la imnul lor de lauda, pentru ca datoria lor de recunostinta sa fie platită lui Dumnezeu într-un chip mai vrednic de maretia Lui, fiind ea sporita prin înmultirea laudatorilor.

Marturii pentru aceasta sunt sfintii tineri cei dimpreuna cu Azaria care au iesit nevatamati din cuptorul cel de foc[246]; simtindu-se datori sa aduca multumire Izbavitorului lor si sa-L laude pentru minunea pe care o facuse cu ei, nu s-au multumit să cânte numai ei singuri si au socotit ca glasul lor nu e deajuns pentru aceasta; ei chemau într-ajutor pe îngeri, pe tot neamul omenesc si chiar cerul cu soarele si cu stelele, pamântul, muntii si toate lucrurile necuvântatoare si neînsufletite, cu un cuvânt toata faptura[247]. Iata cât de mare era râvna Sfintilor de a lauda pe Dumnezeu înca de pe când traiau pe pamând si deci cu atât mai mult acum, când sunt eliberati de trup.

De aceea, daca cineva, aducându-si aminte de Sfinti, de cinstea, de fericirea si de slava lor, lauda pe Dumnezeu, Cel ce i-a încununat pe dânsii, acela le pricinuieste bucuria si desfatarea cea mai curata decât toate bucuriile, mai cu seama atunci când lauda pe Dumnezeu nu numai prin simple cuvinte, ci aducându-I si daruri si multumire si înca niste daruri care-I plac asa de mult si care sunt pretuite cu cea mai înalta cinste. Caci atunci, Mântuitorul Însusi, primind Darurile noastre cu bunavointa, ne da în schimb mult mai mult decât se cuvine[248], adica chiar Trupul si Sângele Sau; iar Sfintii bucurându-se de Daruri mai mult decât de orice alt lucru cu care i-am putea cinsti pe ei, se ofera cu totul sa ne dea ajutorul lor la orice nevoie avem. Caci ei imita întru toate pe Stapânul lor.

CAPITOLUL XLIX
Împotriva celor care pretind ca pomenirea sfintilor la liturghie ar fi o rugaciune a preotului catre Dumnezeu, pentru dânsii

Dar în aceasta privintă unii au cazut în ratacire, socotind ca pomenirea Sfintilor (la Liturghie) ar însemna o rugaciune catre Dumnezeu pentru dânsii, iar

---

[245] Cf. Daniil XII, 3; Matei XIII, 43.
[246] Vezi Daniil III.
[247] Vezi Cântarea (apocrifa) a celor trei tineri, 43 sq.
[248] literal = peste orice cult legal (ψπερ πασαν νομικην λατειαν).

nu o aducere de multumire[249]. Eu nu stiu de unde au luat ei motive pentru astfel de pareri. Caci nici logica lucrurilor si nici cuvintele din acest loc al Liturghiei nu-i îndreptatesc sa creada asa ceva.

Ca (mai întâi, firea lucrurilor (logica) e departe de a îngadui o asemenea parere, se vede de acolo ca, daca Biserica s-ar ruga pentru Sfinti, ar trebui sa ceara pentru ei aceleasi lucruri pentru care se roaga de obicei. Or, ce cere ea pentru cei adormiti? – Iertarea pacatelor, mostenirea împaratiei (cerurilor) si odihna în sânul lui Avraam, dimpreuna cu Sfintii cei desavârsiti. Acestea alcatuiesc obiectul rugaciunii Bisericii; în afara de acestea, ea nu cere nimic altceva pentru cei raposati. La aceasta se margineste în general rugaciunea noastra de cerere catre Dumnezeu. Pentru ca nu orice ar dori cineva, poate sa si ceara în rugaciune, ci exista si o lege si o limita peste care nu putem trece. Caci „noi nu stim sa ne rugam cum se cuvine, zice Sfânta Scriptura, ci însusi Duhul mijloceste pentru noi...[250], adica ne învata ce trebuie sa cerem când ne rugam. Asa au înteles si Învatatorii Bisericii. Cerceteaza, deci, toate tainele si toate sfintele slujbe si vei gasi ca Biserica nu cere nimic altceva în afara de cele de mai sus.

Prin urmare, (daca preotii s-ar ruga pentru Sfinti), ar înseamna ca ei cer de la Dumnezeu iertarea pacatelor pentru cei nevinovati, ca pentru niste vinovati ce s-ar afla înca sub osânda; ar cere odihna împreuna cu Sfintii, ca pentru unii înca nesfintiti – si desavârsirea, ca pentru unii înca nedesavârsiti, desi Sfintii sunt desavârsiti.

Asadar, cei ce cred astfel de lucruri, gresesc si într-un caz si într-altul. Caci ori recunosc fericirea si desavârsirea Sfintilor si atunci au pofta sa glumeasca de buna voie cu Dumnezeu si sa însire pe nerasuflate o rugaciune zadarnica pentru Sfinti, ceea ce s-ar ierta mai degraba unor oameni care-si bat joc de lucrurile dumnezeiesti decât unor preoti; ori se roaga cu toata seriozitatea crezând ca într-adevar ar aduce vreun folos Sfintilor, dar atunci tagaduiesc slava acestora, ceea ce înseamna ca-i hulim nu numai pe dânsii ci si pe Dumnezeu Însusi, Care nu Si-a tinut fagaduielile; caci El a fagaduit ca-i va slavi si ca le va face parte de împaratia cerurilor[251]. Sau, mai bine zis, si una si alta sunt o vadită blasfemie: cea din urma ca a unora care se poarta ca si tagaduitorii; caci ei stiu ca Sfintii sunt fericiti si asezati în rândul fiilor si ai mostenitorilor împaratiei, totusi îi trateaza ca si cum ar fi nerasplatiti, lipsiti de slava si supusi osândei, pretinzând ca se roaga pentru dânsii.

Iata, deci, cum însasi ratiunea sau firea lucrurilor ne dovedeste cât de absurda este parerea ca Jertfa adusa de Biserica lui Dumnezeu ar fi o rugaciune de cerere pentru Sfinti.

---

249 O astfel de parere exprimase, între altii, episcopul Teodor al Andidelor (sec. XI-XII), în comentariul sau liturgic, intitulat Προθεωπια κεφαλαιωδησ..., cap. 27-29 (Migne, 208 Romani VIII, 26).
250 Romani VIII, 26.
251 Cf. Ioan XIV, 3; XVII, 24; I Tes. IV, 17; II. Tes. II. 14 etc.

(În al doilea rând), sa vedem si însesi cuvintele Sfintei Liturghii: „Înca aducem Tie aceasta slujba cuvântatoare pentru cei adormiti întru credinta: stramosii, patriarhii, profetii, apostolii, propovaduitorii, evanghelistii, mucenicii, marturisitorii, pustnicii si pentru tot duhul ce s-a savârsit întru buna credinta; mai ales pentru Preasfânta curata, preabinecuvântata, slavita Stapâna noastra de Dumnezeu Nascatoare si pururea Fecioara Maria, pentru Sfântul Ioan Proorocul si Botezatorul si Înainte-Mergatorul, pentru Sfintii si întru tot laudatii Apostoli si pentru toti sfintii, pentru ale caror rugaciuni cerceteaza-ne pe noi, Dumnezeule. Adu-Ti aminte de toti cei adormiti întru nădejdea învierii si a vietii celei de veci si-i odihneste acolo unde straluceste lumina fetei Tale”.

Acestea sunt cuvintele (prin care pomenim pe Sfinti); în ele nu se cuprinde nici o cerere catre Dumnezeu pentru dânsii, iar preotul nu se roaga pentru nimic din cele obisnuite. Când pomeneste pe ceilalti credinciosi adormiti, el adauga îndata rugaciunea de cerere pentru ei, zicând: „... Odihneste-i acolo unde straluceste lumina fetei Tale!”. Cu totul dimpotriva este însa cu Sfintii: pentru dânsii preotul nu face nici o mijlocire, ci mai degraba îi înfatiseaza ca mijlocitori ai nostri. Caci dupa ce îi pomeneste, însirându-i pe cete, adauga: „Cu (pentru) ale caror rugaciuni (mijlociri), cerceteaza-ne pe noi Dumnezeule!”. Dar ceea ce dovedeste, mai degraba decât orice, ca aceste cuvinte nu trebuie întelese ca o rugaciune sau o cerere pentru Sfinti, ci ca o multumire, e faptul ca, în aceasta lista, este asezata si Maica Domnului; or, aceea care este mai presus de orice mijlocire nu numai a ierarhiei omenesti, ci si a celei îngeresti – ca una ce este fara de asemanare mai sfânta decât netrupestile puteri de sus, – n-ar fi fost numarată în ceata celor care au nevoie de mijlocirea noastra.

Dar – vor raspunde potrivnicii nostri – savârsitorul acestei sfinte Jertfe este Hristos Însusi: ce ar fi deci de mirare daca El ar mijloci si pentru Sfinti si chiar pentru Maica Sa?

Însa acest raspuns n-are nici un temei. Caci nu acesta e chipul în care mijloceste Hristos. El S-a facut, într-adevar, mijlocitor între Dumnezeu si oameni, dar nu prin cuvinte sau prin rugaciuni, ci prin propria Sa persoana: ca unul Care a fost si Dumnezeu si om, El a unit pe Dumnezeu cu oamenii facându-Se pe Sine Însusi hotar comun între cele doua firi[252].

A socoti însa ca Hristos mijloceste totdeauna prin rugaciunile Sfintei Liturghii, este un lucru plin de toata hula si nebunia. Caci desi El Însusi e savârsitorul sfintei Jertfe, totusi nu trebuie sa punem în seama Lui toate cele ce se fac si se rostesc într-însa. E adevarat ca El însusi este Acela Care împlineste obiectul principal cât si scopul Liturghiei, adica sfintirea darurilor si sfintirea credinciosilor: dar rugaciunile, invocatiile si cererile pentru acestea sunt ale preotului. Cele dintâi apartin Stapânului, celelalte sunt ale robului. Preotul se

[252] Cf. „Despre viata în Hristos”, cartea III, col. 572 AB, unde aceasta idee e dezvoltata mai pe larg.

roaga, iar Hristos împlineste rugaciunile; Mântuitorul da, iar preotul multumeste pentru cele date; preotul ofera darurile noastre, iar Domnul le primeste. Si Domnul aduce daruri lui Dumnezeu Tatal, dar El se aduce pe Sine, odata cu darurile noastre, când acestea au devenit El Însusi, adica atunci când s-au prefacut în Trupul si Sângele Lui. iar pentru ca Se ofera pe Sine, pentru aceasta zicem ca El este Cel ce aduce, si Cel ce Se aduce si Cel ce primeste[253]: aduce si primeste ca Dumnezeu si Se aduce ca om. Preotul aduce darurile, iar Domnul primeste, pe când ele sunt înca pâine si vin. Si cum le primeste? – Sfintindu-le, prefacându-le în Trupul si Sângele Sau; caci a primi înseamna a-si însusi (a-si împropria), dupa cum am spus[254]. Acesta e chipul în care Hristos savârseste aceasta sfânta slujba; în aceasta consta sacerdotiul Lui.

Iar cine îsi închipuie ca nu numai cele spuse pâna aici, ci si toate cuvintele rugaciunilor din Sfânta Liturghie – sau macar o parte din ele – ar fi tot ale lui Hristos, unul ca acela nu se deosebeste prin nimic de nelegiuitii care au cutezat sa înjoseasca slava Mântuitorului. Sa citim în întregime si vom vedea ca absolut toate cuvintele din ele sunt graiuri ale unor robi; sa citim si cuvintele în care sunt pomeniti Sfintii si pe care potrivnicii nostri cuteaza sa le atribuie lui Hristos, si vom vedea ca ele nu cuprind nimic care ne-ar face sa credem ca vorbeste Fiul Cel de o slava cu Tatal, ci toate sunt rugi ale unor servi. Caci, mai întâi, nu se aduce multumire ca din partea unui singur ins, ci din partea a tot poporul; credinciosii multumesc ca niste pacatosi pe care Dumnezeu, cu a Sa iubire de oameni, nu-i trece cu vederea. Iar multumirea e adusa nu numai Tatalui, ci si Fiului si Sfântului Duh. Ei pomenesc si pe Maica Domnului – ca niste robi pe o stapâna – rugându-se ca, prin mijlocirea ei si a Sfintilor, sa dobândeasca cercetarea si purtarea de grija a lui Dumnezeu. Dar ce au acestea comun cu Unul Domn, Fiul Unul-Nascut al lui Dumnezeu, Cel ce este fara de pacat si Stapân al tuturor?

„Multumim Tie si Unuia-Nascut Fiului Tau...”, zice preotul. (Daca acestea ar fi cuvintele lui Hristos), ar însemna ca Hristos multumeşte Fiului Unul-Nascut, al lui Dumnezeu! Si iata, ar fi atunci doi dumnezei, ca în eresul lui Nestorie. Asa ca ar fi o nelegiuire si o nebunie sa credem ca Hristos mijloceste pentru Sfinti si sa-I punem în seama o astfel de interventie si mijlocire. Am aratat însa ca nici preotii[255] nu fac asa ceva. Ramâne deci stabilit ca aceste cuvinte nu trebuiesc întelese ca o cerere, ci ca o multumire.

[253] „... Caci Tu esti Cel ce aduci si Cel ce Te aduci, Cel ce primesti si Cel ce Te împarti, Hristoase, Dumnezeul nostru...” (vezi Rugaciunea din timpul Heruvicului, în Liturghier).

[254] Vezi cap. XLVII.

[255] În textul original din ed. Migne (col. 480A) = των ιερων, în loc de ιερεων (probabil greseala de tipar, sau chiar de transcriere, daca exista si în ms.). Salacille, în trad. sa fr. (p. 270) luând de buna deductia din col. grec. de mai sus, traduce fortat: „... telle n’est point la penseé des formules sacrées ...” Noi am preferat trad. lui Hevet din col. latina paralela la locul respectiv (haec ne esse uidem sacerdotum) care ni se pare mai logica si mai în concordanta cu textul.

Bine! – raspund potrivnicii nostri – dar nu ne lasa forma (expresia) care indica limpede cererea. Caci prepozitia pentru (υπερ) aceasta vrea sa însemne.

Ba nicidecum! Aceasta prepozitie nu arata totdeauna numai rugaciunea de cerere; caci de ea ne folosim nu numai când ne rugam, ci si când multumim. Lucrul acesta se vede în multe cazuri si chiar în rugaciunea amintita care spune: „Pentru (υπερ) toate acestea, multumim Tie si Unuia-Nascut Fiului Tau si Duhului Tau Celui Sfânt, pentru toate câte stim si câte nu stim... si pentru slujba aceasta pe care ai binevoit sa o primesti din mâinile noastre...” Vezi ca „pentru” (υπερ) se întrebuinteaza si când aducem multumire?

Si iata ca n-a mai ramas în picioare nici o dovada în sprijinul acestei rataciri. Prin urmare, pomenirea Sfintilor nu poate fi înteleasa nicidecum ca o rugaciune de cerere. Iar daca nu este de cerere, trebuie sa fie euharistica, adica de multumire. Caci nu poate fi decât una din doua: ori de cerere, ori de multumire, deoarece numai în aceste doua feluri amintim lui Dumnezeu de bunurile ce primim de la Dânsul: ori ca sa le primim, ori pentru ca le-am primit. În primul caz îl rugam sa ni le dea, în al doilea îi multumim ca ni le-a dat.

O dovada este si faptul ca desavârsirea Sfintilor este cel mai mare dintre darurile facute de Dumnezeu oamenilor; de aceea nu e nepotrivit ca Biserica sa-I aduca multumiri pentru dânsii. Dar ce zic eu ca desavârsirea Sfintilor este cel mai de pret dintre darurile lui Dumnezeu? Ci, mai bine zis, este tot darul lui Dumnezeu. Caci cetele Sfintilor alcatuiesc culmea si cununa tuturor bunatatilor harazite neamului nostru. De aceea s-a zidit cerul si pamântul si toata lumea vazuta: de aceea exista raiul, de aceea au trait Proorocii, de aceea S-a întrupat Însusi Dumnezeu si de aceea Cuvântul lui Dumnezeu, faptele, patimile si moartea Lui: pentru ca oamenii sa fie trecuti de pe pamânt la cer[256] si sa ajunga mostenitori ai împaratiei celei de acolo.

Daca deci în Liturghie exista cu adevarat o euharistie (multumire) si daca sfintele Daruri sunt deopotriva de multumire ca si de cerere, înseamna – negresit – ca obârsia si motivul de capetenie al mulțumirii noastre sunt însisi Sfintii cei desavârsiti. Caci în general, care este cauza multumirii noastre? Nu faptul ca am dobândit ceea ce am cerut? Si ce cere Biserica de la Dumnezeu? – Ceea ce i s-a poruncit sa ceara, adica împaratia Lui[257], ca s-o mosteneasca credinciosii si sa ajunga sfinti, dupa cum sfânt e Cel Care i-a chemat[258]. Dar daca pe acestea le cere lui Dumnezeu când se roaga, urmeaza ca tot pentru ele îi si multumeste. Astfel, daca se roaga ca fiii ei sa se desavârseasca în sfintenie, trebuie ca, pentru Sfintii care s-au desavârsit, sa multumeasca Celui ce i-a desavârsit.

Din pricina multumirii pe care o aducem pentru Sfinti, aceasta slujba se si numeste Euharistie (multumire). Caci cu toate ca în cursul ei pomenim si de alte

---

[256] Cf. Sfântul Ioan Damaschinul, Canonul Pastilor, peasna I, irmos: „... Ca din moarte la viata si de pe pamânt la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pre noi”.

[257] Vezi Matei VI, 33.

[258] Cf. mai ales I Petru I, 15-16.

multe lucruri, totusi, Sfintii sunt cununa tuturora si pentru ei le cerem pe toate; de aceea, atunci când multumim pentru ele, multumim pentru desavârsirea Sfintilor. Dupa cum tot ce a facut Mântuitorul a avut ca scop ultim sa întemeieze ceata Sfintilor, tot asa si Biserica, atunci când Îl lauda pe Dânsul pentru tot ce a facut, Îl lauda având în vedere ceata Sfintilor. Pentru aceasta atunci când Mântuitorul a întemeiat aceasta taina, a întemeiat-o multumind Tatalui, pentru ca printr-însa El trebuia sa ne deschida cerul si sa strânga acolo aceasta adunare a celor întâi nascuti.

Imitând pe Domnul, Biserica aduce Jertfa nu numai pentru a cere ci si pentru a multumi, ceea ce se vede din multe locuri, dar mai ales din rugaciunea în care se exprima oarecum scopul sfintei slujbe. Anume, dupa ce istoriseste toate câte a facut Dumnezeu pentru noi, multumind pentru ele, si dupa ce la urma aminteste de întruparea Domnului, de întemeierea Tainei si cum ne-a poruncit ca si noi sa facem aceasta (întru pomenirea Sa), adauga: „Aducându-ne aminte, asadar, de aceasta porunca mântuitoare si de toate cele ce s-au facut pentru noi: de Cruce...” si de celelalte, pe care le enumeram, apoi continua: „Ale Tale dintru ale Tale, Tie aducem de toate si pentru toate”. Vezi? Zice ca aducem aceste daruri pentru ca ne aducem aminte de binefacerile primite. Dar a cinsti cu daruri pe un binefacator, pentru cele ce el ne-a dat, înseamna a-i multumi.

Apoi, talmacind si mai lamurit multumirea, (poporul) cânta: Aducând Jertfa aceasta, „pre Tine Te laudam, pre Tine Te binecuvântam, Tie-Ti multumim, Doamne, si ne rugam Tie, Dumnezeul nostru!” Cu alte cuvinte, scopul Jertfei este: a lauda pe Dumnezeu sau a-I multumi si în acelasi timp a-L ruga, adica ea este si de multumire si de cerere, precum am spus de la început[259]. Facem aceasta – vrea sa spuna Biserica – pentru ca ne aducem aminte de doua lucruri: întâi de porunca pe care ne-a dat-o când a zis: „Aceasta sa faceti întru pomenirea Mea”, si al doilea, de toate cele ce a facut pentru noi. Într-adevar, amintirea binefacerilor primite ne îndeamna în chip firesc sa fim recunoscatori si sa dam si noi ceva în întregime; celui ce ni s-a facut noua astfel pricina a nenumarate daruri. Iar amintirea poruncii, pe care ne-a dat-o Mântuitorul, ne învata chiar si cum sa ne aratam recunostinta, adica ce anume daruri trebuie sa aducem.

Îti aducem aceeasi jertfa pe care Ti-a adus-o si Fiul Tau Unul-Nascut, ca unui Dumnezeu si Parinte; iar aducând-o, Îti multumim, pentru ca si El Ti-a multumit când Ti-a adus jertfa si pentru ca nimic din cele ce-Ti aducem nu e al nostru. Caci (mai întâi), darurile nu sunt lucrurile noastre – ci ale Tale, Facatorul tuturor; si (al doilea), nici aceasta forma de adorare nu e o nascocire a noastra; noi n-am dorit-o si n-am fost împinsi spre ea din propriul nostru îndemn, ci tot Tu, prin Fiul Tau Unul-Nascut, ne-ai insuflat-o si ne-ai îndemnat sa o savârsim. De aceea, darurile pe care Ti le aducem, dintr-ale Tale ni le-ai dat noua, ale Tale sunt întru toate si pentru toate (câte ai facut noua).

---

[259] Vezi cap. X şi XXXIII.

Prin urmare, chiar si pentru Jertfa de multumire datoram, înca o data, multumire lui Dumnezeu, fiindca nimic din ea nu e al nostru, ci e pe de-a-ntregul un dar al Lui; însusi faptul ca o voim si ca o savârsim, tot El îl lucreaza în noi, precum zice dumnezeiescul Apostol[260]. De aceea se si afla scris în Sfânta Liturghie: „Multumim Tie si pentru slujba aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre..."

Iata deci dovezile care ne arata ca pomenirea Sfintilor la Liturghie nu este o cerere catre Dumnezeu pentru dânsii, ci o multumire.

CAPITOLUL L
De câte ori se face pomenirea sfintilor în liturghie si care e deosebirea dintre ele

Sa vedem acum de câte ori si unde anume se face aceasta pomenire în Liturghie.

Ea are loc de doua ori: odata la proscomidie, când se afierosesc darurile, si a doua oara când acestea sunt jertfite. Caci, dupa cum am spus mai-nainte[261], aducerea darurilor e îndoita: întâi ca o simpla aducere de daruri si de prinoase, apoi ca o aducere de jertfa. De aceea trebuia ca si cei pentru care se aduc darurile sa fie pomeniti atât la cea dintâi cât si la cea de a doua aducere.

Astfel, la cea dintâi, preotul zice: „Întru pomenirea (amintirea) Domnului si Dumnezeului si Mântuitorului nostru Iisus Hristos"; iar a doua: „Aducându-ne deci aminte de cele ce s-au facut pentru noi, de Cruce..." si de celelalte, pe care Hristos le-a îndurat pentru noi. Caci pomenirea Domnului de la proscomidie corespunde cu amintirea Crucii si a celorlalte fapte care au urmat Crucii, de la sfintirea darurilor. Adica aici preotul pomeneste pe Mântuitorul nu ca pe un facator de minuni, ci ca pe Cel rastignit si mort, asa precum s-a aratat pe larg, în acel loc[262].

Apoi, la cea dintâi aducere, preotul zice: „Întru slava Preasfintei Nascatoare de Dumnezeu, întru cinstea sfintilor..." etc.; iar la a doua: „Pentru toti sfintii..., mai ales pentru Preasfânta... etc.". Deci, dupa cum la proscomidie a aratat întâietatea Maicii Domnului, asezând-o înaintea tuturor celorlalti sfinti, tot asa si la sfintirea Darurilor, desi o pomeneste în urma altor sfinti, totusi pune înainte cuvintele „mai ales". De asemenea, atât la prima cât si la a doua aducere, dupa ce a pomenit, Biserica pomeneste si pe credinciosii vii si morti, pentru care ea se roaga si care au trebuinta de îndurare dumnezeiasca.

Este însa o deosebire între cele doua pomeniri. Anume, la sfintirea Darurilor, preotul arata, prin cuvinte, actul de aducere, zicând: „Aducem Tie

[260] Filip II, 13.
[261] Vezi cap. XLVI.
[262] Vezi cap. VII.

aceasta slujba cuvântatoare...”. La care cuvinte adauga motivele aducerii, asezând înaintea lor pomenirea patimilor Mântuitorului, iar dupa ele pomenirea sfintilor. La prima aducere, dimpotriva, preotul arata doar pentru cine se aduce, zicând: „Întru pomenirea Domnului, întru slava Preasfintei Nascatoare...” etc., adica pomenind atât pe sfintii pentru care aduce multumiri, cât si pe credinciosii pentru care se roaga. Si care e motivul (pentru care nu spune ca aduce)? – Pentru ca aici liturghisitorul arata chiar în fapt (prin act) ca aduce daruri. – Caci el afieroseste lui Dumnezeu (Agnetul si miridele) chiar taindu-le din pâine si, de aceea, nu mai e nevoie s-o arate si prin cuvinte. Dar la cea de a doua aducere, noi nu-l vedem pe preot facând ceva. Aducerea se savârseste, într-adevar, dar se savârseste în chip nevazut, caci Harul efectueaza Jertfa în chip tainic, prin rugaciunile sfintitoare ale preotului.

De aceea era nevoie de cuvinte care sa exprime aducerea cea nevazuta.

CAPITOLUL LI
Pentru ce preotul numeste jertfa „slujba cuvântatoare”

De aceea se si numeste Jertfa si „slujba cuvântatoare”, pentru ca preotul nu face nici o lucrare fizica, ci desavârseste aducerea darurilor slujindu-se numai de cuvinte sfintitoare. Cea dintâi aducere este un lucru posibil omului si, de aceea, fiind savârsita de preot, ea s-ar putea numi o „slujba lucratoare” (activa), însa pe cea de a doua, adica prefacerea darurilor în dumnezeiescul Trup si Sânge – care constituie Jertfa si care este mai presus de puterea omeneasca – o împlineste Harul, pe când preotul doar se roaga. Deci, cu toate ca Jertfa este, într-adevar, o lucrare reala dar, cum preotul conlucreaza la împlinirea ei nu prin fapta, ci numai prin cuvintele rugaciunii, pe drept cuvânt zice el ca nu aduce darurile în chip activ, ci ca savârseste o „slujba cuvântatoare”.

CAPITOLUL LII
Pentru ce sfânta jertfa se numeste numai „Euharistie”?

Si întrebarea aceasta e vrednica de cercetare. Anume, daca sfânta Jertfa se aduce si ca multumire si în chip de cerere, atunci de ce se numeste Euharistie (adica multumire), iar nu si una si alta?

(Se numeste asa) dupa ceea ce e mai mult, adica: sunt mai multe motivele de multumire decât cele de cerere. Caci, lucrurile pe care le-am primit de la Dumnezeu, sunt mai multe decât cele ce ne lipsesc. Aceste din urma sunt o parte, pe când celelalte sunt totul; adica, cele ce ne rugam sa primim nu sunt decât o parte din cele ce am primit. Caci din partea Sa, Dumnezeu ne-a dat totul,

încât n-a ramas nici un lucru pe care sa nu ni-l fi dat. Numai ca, pe unele nu mai avem timpul sa le dobândim, cum sunt: nestricaciunea trupului, nemurirea sufletului sau împaratia cerurilor; pe altele, desi le primim, nu le pastram, ca, de pilda, iertarea pacatelor si celelalte daruri harazite noua prin Sfintele Taine; iar pe altele, ca pacea, sanatatea si avutia, pentru ca le-am folosit rau, le-am pierdut, ca sa nu devenim si mai rai, facând din ele mijloace de desfatare si de stricaciune; sau uneori ni se iau, pentru ca sa ni se dea înapoi, ca lui Iov, bunuri mai mari si mai de pret (în locul celor trecatoare)[263]. Prin urmare, Dumnezeu nu ne-a lasat nici un motiv ca sa-I mai cerem ceva, pe când pentru a-I multumi avem toate motivele; noi însa ne pricinuim singuri lipsa, prin nesocotinta noastra si (de aceea) avem nevoie sa cerem.

Într-adevar, sa vedem ce lucruri cerem când ne rugam? Iertarea pacatelor? Dar am primit-o cu prisosinta si înca fara nici o osteneala din partea noastra, prin Sfântul Botez. Atunci, de ce o mai cerem din nou? – Fiindca din pricina pacatelor, ne-am facut din nou vinovati. Si a cui e vina? A noastra însine. Prin urmare, noi singuri suntem pricina cererii (pentru iertarea pacatelor).

Ne rugam apoi sa mostenim împaratia cerurilor? Dar si aceasta mostenire ni s-a dat o data, pentru ca am ajuns fii ai lui Dumnezeu Însusi, Cel ce stapâneste împaratia. Caci cine e mostenitor, daca nu fiul? Si e ceva din bunurile pamântesti, care sa nu ramâna mostenitorului?[264] – Nimic! Atunci, de ce mai cerem ceea ce ni s-a dat o data? – Pentru ca am facut lucruri neîngaduite unor fii, dupa ce fuseseram nascuti din Dumnezeu si înaltati la acea vrednicie: din fii, am redevenit robi nemernici si, de aceea, ne rugam ca pentru un lucru pe care nu l-am mai fi avut si care n-ar sta deloc în putinta noastra. Prin urmare, tot noi însine ne suntem pricina si a acestei cereri.

Cât despre bunurile materiale, Domnul a poruncit: „Cereti mai întâi împaratia lui Dumnezeu si toate acestea se vor adauga voua"[265], sau: „Nu va îngrijiti de hrana si de îmbracaminte, caci Tatal vostru Cel ceresc va va îndestula toata trebuinta"[266]. Daca se întâmpla însa sa nu le avem totodeauna din destul, lipsa se datoreste fie nechibzuintei si necredintei noastre, pentru ca n-am respectat porunca dumnezeiasca privitoare la ele – si atunci lipsa e opera noastra, ca si cererea pricinuita de ea, fie providentei lui Dumnezeu si iubirii Sale de oameni ca sa dobândim ca Iov, alte bunuri mai mari si mai de pret; în acest caz, lipsa aceea se datoreste, într-adevar, lui Dumnezeu, dar este un motiv nu de rugaciune sau de cerere, ci de slavire si de multumire, precum zicea Iov: „Fie numele Domnului binecuvântat, de acum si pâna-n veac"[267].

Iata deci ca toate cele ce face Dumnezeu pentru noi ne duc numai spre slavire si spre multumire, iar cât priveste cererile si rugaciunile noi le suntem

[263] Vezi Iov XLII, 10.
[264] Cf. Galateni IV, 1-7.
[265] Luca XII, 31 Cf. si Matei VI, 33.
[266] Matei VI, 25-32 si Luca XII, 22-31 (citat liber).
[267] Iov I, 21; Cf. si Ps. CXII (CXIII), 2 si Daniil II, 20.

cauza. De aceea, când pomenim de orice fel de bunuri – fie din cele trupesti, fie din cele sufletesti – în rugaciunile adresate lui Dumnezeu le pomenim pe toate numai multumind, fie ca le-am dobândit pe toate, fie ca nu, caci Dumnezeu ni le-a dat o data pe toate si cât despre El n-a lasat nimic la o parte. Stiind acestea, Sfântul Apostol (Pavel) ne îndeamna sa multumim pentru toate, scriind: „Bucurati-va pururea... si multumiti întru toate!”[268].

Pentru aceste motive era drept ca taina Împartasaniei – cel mai desavârsit si cel mai intim mijloc de legatura cu Dumnezeu, în care amintim nu de cutare sau cutare dar, ci, în general, de toate bunurile, atât cele pe care le avem în fapt cât si cele pe care le vom avea de la Dumnezeu – sa se numeasca Euharistie (multumire) capatându-si numele nu de la cele ce cerem noi cei strâmtorati, ci de la binefacerile pe care ni le face Dumnezeu, deci nu de la saracia sau lipsa noastra, ci de la bogatia bunatatii Lui. Caci cu toate ca, prin ea, ne si rugam lui Dumnezeu si Îi si multumim, totusi – precum am spus – multumirea se datoreste lui Dumnezeu, pe când cererea, neputintei omenesti. Si înca multumirea I se aduce pentru mai multe, pe când cererea pentru mai putine; caci cea dintâi se aduce în general pentru toate bunurile, pe când cealalta numai pentru unele.

Iata de ce se cuvenea ca Jertfa sa fie numita Euharistie (multumire) luându-si numele de la menirea ei de capetenie (asa cum si omul se numeste) fiinta rationala, dupa partea cea mai de frunte si mai de pret a fiintei lui, desi are ceva comun si cu cele nerationale). De altfel, (se numeste asa) si pentru faptul ca Domnul nostru Iisus Hristos, Care a savârsit-o cel dintâi, si ne-a predat savârsirea ei nu cerând, ci numai multumind Tatalui[269]. De aceea, numind-o Euharistie, Biserica exprima întocmai ceea ce a primit (de la Domnul) ca este ea.

CAPITOLUL LIII
Despre obsteasca multumire pentru împartasirea cu sfintele taine si despre rugaciunile de la sfârsitul liturghiei[270]

(Dupa împartasire), preotul îndeamna pe credinciosii care s-au împartasit cu Sfintele Taine, sa multumeasca lui Dumnezeu Cel ce i-a împartasit, iar lucrul acesta sa-l faca nu cu lenevie sau cu nepasare, ci din toata inima. Caci aceasta vrea sa spuna cuvântul „drepti”: adica nu culcati sau sezând jos, ci si având trupul si sufletul atintite spre Dumnezeu. Apoi, dupa ce ne îndeamna sa ne rugam lui Dumnezeu si pentru celelalte lucruri obisnuite, iese din altar si, stând înaintea usilor, citeste rugaciunea cea pentru toti[271].

---
[268] I Tes. V, 16-18.
[269] Vezi Matei XXVI, 26-27; Marcu XIV, 22-23; Luca XXI, 17, 19; I. Cor XI, 24.
[270] În ordinea rânduielii liturghiei, acest capitol ar trebui sa urmeze imediat dupa cap. XLI.
[271] Adica Rugaciunea Amvonului.

Se cuvine sa luam acum seama cum, la sfârsitul sfintei slujbe si al slavirii de încheiere, – când, prin urmare, s-au îndeplinit toate cele cuvenite fata de Dumnezeu – preotul se desface oarecum din acea împreuna-petrecere cu Dumnezeu si parca se coboara, putin câte putin, în mijlocul oamenilor, din înaltimea (la care se suise). Iar aceasta o face asa cum se cade preotului, adica rugându-se. Nu numai felul, ci si locul rugaciunii arata ca el coboara. Caci pâna acum s-a rugat înlauntrul altarului, în taina, fara sa-l auda nimeni adresându-se numai lui Dumnezeu; acum însa, rosteste rugaciunea obsteasca pentru Biserica si pentru toti credinciosii, iesind din altar, stând în mijlocul poporului si în auzul tuturora.

Apoi, taind în multe bucatele pâinea proscomidita, din care s-a scos Sfântul Agnet, preotul o împarte credinciosilor, ca pe una ce e sfânta, prin faptul ca a fost slujita si închinata lui Dumnezeu; iar ei o primesc cu toata evlavia, sarutând dreapta preotului, care, cu putin mai-nainte, s-a atins de Preasfântul Trup al Mântuitorului Hristos si pe care o credem ca a si primit de acolo sfintire si ca o împarte celor ce se ating de ea.

În acest timp, credinciosii slavesc pe Princinuitorul si Datatorul acestor bunuri, cu cuvinte luate din Sfânta Scriptura: „Fie numele Domnului binecuvântat...” si celelalte[272]. Dupa ce cânta astfel de mai multe ori, rostesc apoi un psalm plin de slava si de multumire. Care este acel psalm? „Binecuvânta-voi pre Domnul în toata vremea...”

Iar dupa ce s-a împartit anafura si s-a terminat psalmul de mai sus, preotul înalta cea din urma rugaciunea pentru popor, (de asta data) nu numai stând în afara altarului si în auzul tuturor, ci si rostind cuvintele rugaciunii chiar cu fata spre popor, aratând astfel – si mai bine decât înainte – comuniunea sa cu multimea. Ce cere el în aceasta rugaciune? – Sa fim mântuiti noi cei miluiti ca unii care, de la noi însine, nu putem aduce nimic vrednic de mântuire, ci ne întoarcem privirea numai spre iubirea de oameni a Celui ce, singur poate sa mântuiasca. De aceea pomeneste acum preotul pe multi sfinti, care ne stau într-ajutor mijlocind pentru noi înaintea tuturor, Preasfânta Nascatoare de Dumnezeu, prin care am dobândit începutul milostivirii. Iar începutul rugaciunii este: „Hristos, adevaratul Dumnezeul nostru...”; adica nu unul dintre dumnezeii cei multi, mincinosi si închipuiti, pe care i-am cinstit oarecând, ci „adevaratul nostru Dumnezeu”, pe care L-am aflat abia mai la urma.

Pentru aceea, se si cuvine Lui singur, ca unul Dumnezeu, toata slava, cinstea si închinaciunea, dimpreuna cu Tatal Cel fara de început si cu Preasfântul si bunul si de viata facatorul Sau Duh, acum si pururea si în vecii vecilor, Amin!

---

[272] Ps. CXII (CXIII), 2 si Daniil II, 20.

Nicolae Cabasila

Tâlcuirea dumnezeieştii Liturghii

Traducere din limba greacă
de Pr. Prof. Ene Branişte

****